

DOM in SVET

LETO XV.
ŠTEV. 4.
1902.

LIST ZA LEPOSLOV-
JE IN ZNANSTVO.
UREDNIKA: DR. MIHAEL
OPEKA IN DR. EVGEN
LAMPE.
TISKA KATOLIŠKA TI-
SKARNA V LJUBLJANI.

Vsebina.

	Stran
Nesrečno zlato! Povest. Spisal Bogdan Vened. (Dalje)	193
Zadehtelo mi je . . . Zložil Silvin Sardenko	201
Aleluja. Zložil Silvin Sardenko	201
Mož na strehi. Burka iz našega kraja. Spisal Podgoričan	202
Roma la santa. Zložil M. O.	208
Na odru življenja. Drama v štirih dejanjih. Spisal Anton Medved. (Konec)	209
Prišla je Vesna . . . Zložila Ljudmila	212
V zračnih višinah. Črtice o zrakoplovstvu. Spisal I. Z.	213
Trtje in povrtje. Zložil Anton Medved	215
On ni več tisti kot nekdej! Zložil Silvin Sardenko	216
Akvilejska cerkev med Slovenci. Zgodovinska študija. Spisal dr. Jožef Gruden. (Dalje.)	218
Dve novi igri na slovenskem odru. Dr. E. L. in — j —	223
Stokrat mi pozdravljen bodi! Zložil Anton Medved	226
Od Save do Bospora. Potopisni spomini. Napisal Ivan Knific (Dalje.)	227
„Academia Philo-Harmonicorum“ v Ljubljani. Ob dvestoletnici (1702—1902) spisal Viktor Steska	234
Nagelj vene deklici . . . Zložil Silvin Sardenko	237
Kako prezimujejo metulji? Priobčil Mihejev. (Konec)	238
Veliki dan. Silhueta. Spisal F. S. Finžgar	242
Književnost	245
Slovenska književnost. Marjetice. Uvod v biblijske zgodbe Nove Zaveze. Stoletna Pratika. — Hrvaška književnost. Knjige „Pedagogijskega književnega zbora“ za l. 1901. Uz obalu Adrije. Zemljopisna obuka u nižim i višim pučkim školama. Pedagogijska enciklopedija. — Češka književnost. Moje divadelní toulky. Nejnovější písničky. Strniska. Venkov. — Iz drugih književnosti. Taras Bulba. Die Literaturen des Ostens in Einzeldarstellungen.	
To in ono	251
Naše slike. † Kardinal dr. Jakob Missia. Slovenske vzporednice na celjski gimnaziji. Domača umetnost. Vilharjeva nova opera „Ivanjska kraljica“. Hrvaški slikar Vlaho Bukovac. Češki slikar Alojzij Kalvoda. Jakob Čišinský. „Ottův slovník naučný“. Češki skladatelj Kovářovic. Razvoj gospodarskega šolstva na Češkem. O staropoljskem ljudskem gledališču i. t. d.	
Šah na platnicah	3

Slike.

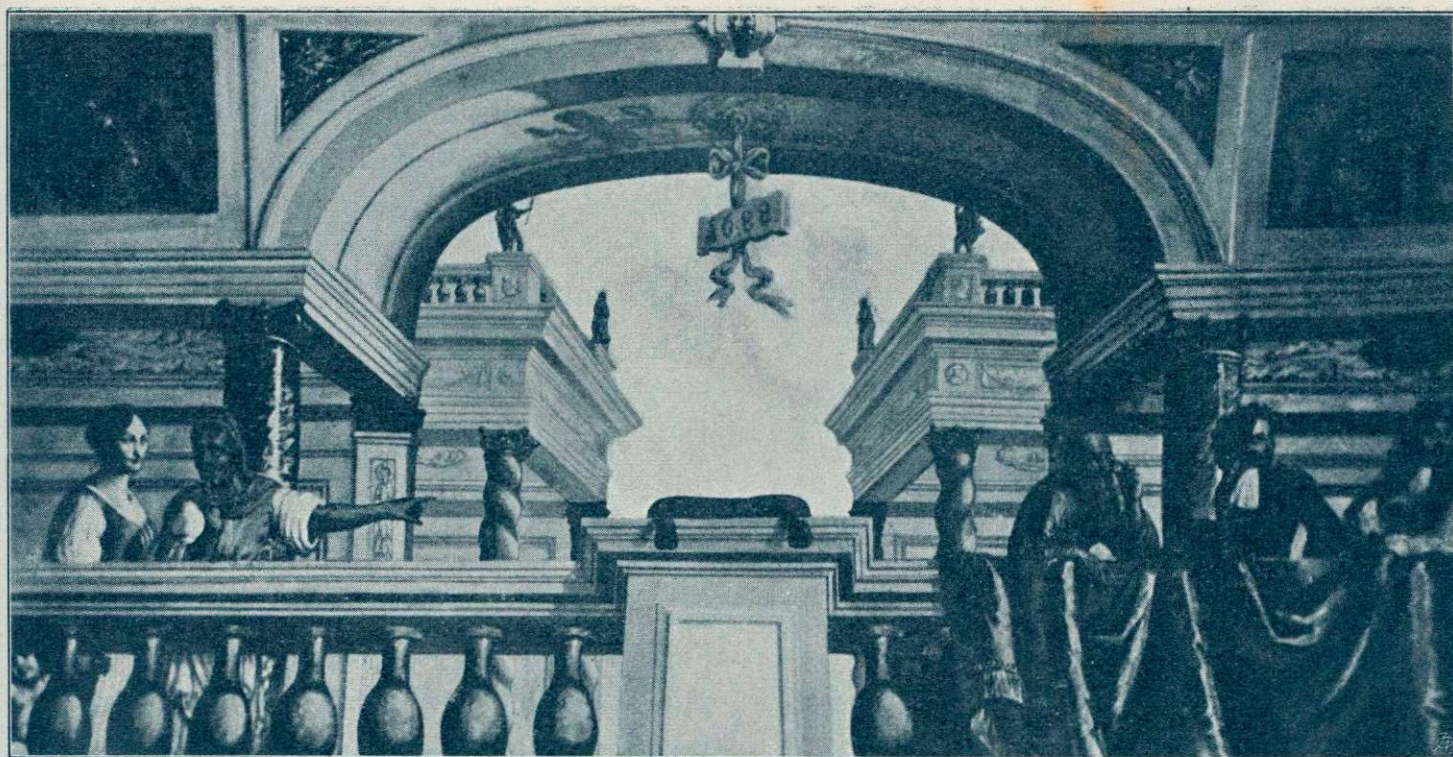
Stropna slika v Lúkenjskem gradu pri Prečini. Fot. K. Čeč	193
Resurrexit! Kip Thorwaldsenov	200
On je spet tisti kot nekdej! Risal Fr. Dobnikar	217
Od Save do Bospora	227—233
Carigrad: Jüksek-Kaldyrym (Strme ulice), na levi Galatski stolp, stran 228; Hamal (prenašavec tovorov) v Carigradu, 229; Pogled na Carigrad iz Zlatega roga, 232; Carigrad: Visoka vrata, 233.	
Vinjete	207, 212, 233, 241
Naš novi tenor	248—249
† Kardinal dr. Jakob Missia	252
N. V. Gogolj	254
Viktor Hugo	256

„Dom in Svet“ izhaja prvega dné vsakega meseca.

Urednika: dr. Mihael Opeka za leposlovje, dr. Evgen Lampe za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: „Marijanišče“. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2'5 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravništvo v „Marijanišču“.

Fot. K. Čeč.

Stropna slika v Lúkenjskem gradu pri Prečini.

Nesrečno zlato!

Povest. — Spisal **Bogdan Vened.**

Šesto poglavje.

Dvojno slovo.

Zaspano se je držalo suho jutro brez rose. Trikrat je solnce srečno predrlo temne oblake, ki so leno čuvali visoko obnebje; a ko je četrtič poizkusilo razriniti debele oblačne plasti, so se le-te spojile v gromadasto goro in ga siloma zakrile pod črni svoj plašč. Mokri jug je pihal in klatil z dreves poedine že suhe liste. Vse je tako kazalo, da bo težko kaj z vremenom, da se bo napravilo rajši k dežju, in morda prav kmalu.

Pri Poljakovih je bila samo Brigita doma; vsi drugi so šli kopat krompir. Oprala je praznjino in jo vkljub dež napovedujočim znamenjem nesla v kablju na vrt sušit; razpela je od drevesa do drevesa vrv in obešala nanjo perilo.

„Nemara pa le ne bo dežja“, je govorila sama s seboj, „saj bo zdajzdaj jesen tu in
„Dom in Svet“ 1902, št. 4.

jeseni je tako rado vsak dan oblačno! Če pa le pride dež, perilo lahko prej spravim, dotlej se pa le malo posuši.“ — Ko je pa obesila perilo, je sedla pred skedenj na stolček in gledala pred-se tako nekam izmučena in utrujena.

Na vrtu so kokoši pridno zobale in kavsale suho travo. Mastito je stopical petelin sredi svojih izvoljenih jarčic, ki so obirale pleve in zono v revnih prosenih bilkah. Pa sapa jim je jemala bilko za bilko ter jo v vrtincu odnašala strani. Jarčicam naposled ni ostalo drugega nego belo koruzno ličkanje, pograbljeno sredi vrta na kup. Začele so torej le-to razkopavati in razbrskavati s svojimi nožicami in kljuni, hitro, kakor bi se bale, da bi jim še te zabave in še tega užitka prehitro ne vzela sovražna sapa. Le-ta je res vila močnejše in

močnejše; kakor prosene bilke je jemala tudi posamna peresa iz kupa ličkanja in se z njimi igrala in plesala po zraku. Vsled njene vijače so tudi z vrtnega drevja bolj in bolj odletavali napol posušeni, oveneli in orumeneli listi, odletavali na tla ali frčali po zraku tja na pot in tja na njive, kjer je tuintam že rumenelo strnišče; nekateri pa so zletavali naravnost Brigiti v naročje — kot oznanovavci jeseni.

Bridka otožnost se je polastila deklice, ko je gledala ta jesenski prizor.

Še malo, in več ne bodo odmevali po zraku srebrno-zvonki zbori krilatih ptic; severni hlad jih bo pregnal iz sedanjega domovja daleč daleč tja preko morja na topli jug. In več ne bodo dehtele krasnobojne cvetice s prijetnim svojim vonjem; zamorila jih bode kruta slana. In več ne bode vela topla sapica z mehko milino, z rajskim razkošjem; bril in žvižgal bode mrzli sever. In več se ne bode zibalo valovito žitno polje z zlatim krasom; na pustem strnišču se bode majal le kak osamel storž, zibalo le kako slabotno stebelce. In več ne bode cvetel dol in zelenela plan; prazna nižava bode rumenela, gola višava rjavela. In več ne bode pršilo žarko solnce zlatih in močnih trakov s sijajnega neba čez veseli svet; medli njegovi žarki še jesenskih meglic ne bodo mogli razpršiti iz dolin. Še malo, in zima bo zasula krajino s svojo belino in v grob bode zakopala in v led ukovala vse življenje v prirodi. Tedaj bode zavladata vse naokrog dušeča tišina . . .

Zelena pomlad se sicer zopet povrne v krajino s cvetjem in z zelenjem, z upanjem in življenjem. Zopet bodo pritratali drobne ptice pevke. Zopet bode vse cvetelo in dehtelo in pelo in živelo . . . Ali kako bode že tačas ž njo? Zima bode zavladata tudi v njenem srcu. Toda pomladi za njo ne bode več. Burja bode odbrila vse njene upe . . . Pa saj jih je že! . . .

Od večera, kar je Juretovka prinesla od Stoparjevih ono poročilo, so bolj in bolj bledeli in veneli vsi cvetovi v gredici njenih srčnih nad. Ravno je bila začela sanjati lepe

sanje. Vkljub smrti Lorenčeve matere ji je bilo zadnje poletne dni tako nekam mehko, prijetno in toplo pri srcu. Saj je prihajal skoraj slednji popoldan pod Poljakovo lipo — Janko. Kako so bili lepi oni popoldnevi pod šumečim listjem košate lipe! Kako so hitro minevali! Seveda, Janko je znal tako lepo pripovedovati in jo med pripovedovanjem tako ljubeznivo pogledavati s svojimi lepimi očmi . . . Ah, kako rada ga je poslušala, kako radostno mu je zrla v obraz! Ah, rada je imela tega Jankota, rada kakor še nikoli nobenega človeka! Rada ga je imela sicer že poprej, ko je včasih prišel mimo Lorenčeve kočice in jo prijazno ogovoril in se tuintam tudi kaj malega ustavil pri nji. In kako bi ga ne imela! Saj je bil povse drugačen kakor drugi mladeniči. Nikoli nedostojen v govorjenju ali razposajen v vedenju, vedno tako pameten in zraven tako prijazen! . . . Toda zlasti rada ga je imela od onega večera, ko je strela udarila in zažgala Lorenčevo kočico. Zatrdno bi bila ona takrat našla smrt v plamenu, da ni prihitel Janko in je rešil. Noben drug ni planil v ogenj po njo, dasi bi bil nemara lahko. Janko pa, Janko, sin bogatega Stoparja, je skočil v ogenj po njo, ubogo rejenko! Pa bi mu ne bila hvaležna! In kolikokrat je potlej prišel k nji pod Poljakovo lipo! Kako bi ji bilo sicer pusto in žalostno po smrti Lorenčeve matere! Tako je pa on prihajal skoraj sleherni dan in jo kratkočasil in ji podil iz srca žalost in jo zanašal v neki nji doslej neznan svet veselja, sreče, upov . . .

A komaj so se prav razcveteli cvetovi njenega upanja, že so jeli bledeti in veneti . . .

Kaj je povedala oni večer Juretovka? — Da je pri Stoparjevih tak kreg in prepir, da je človeka strah in groza . . . Da stari Stopar vpije, razbija in kolne, da se vse trese — Zakaj? Ker je hodil Janko pod Poljakovo lipo zaradi nje, uboge rejenke! . . .

Ah, že tisti večer se je iztreznila, se je zbudila iz onih lepih sanj, ki jih je bila ravnokar začela sanjati. Zagledala je velik prepad med sinom bogatega Stoparja in

— siroto rejenko. Že tisti večer je videla bledeti vse svetle zvezde na nebu svojega upanja, veneti in bledeti vse cvetove svoje pomladi.

In od onega večera so z vsakim dnem bolj bledeli in veneli ti cvetovi. Tolažila se se je sicer prvi, tolažila drugi, tolažila tretji dan, da se je nemara Juretovka oni večer zlagala ali vsaj pridejala dobro polovico svojih izmišljotin. Nemara pa pri Stoparjevih ni bilo tako hudo; morda je Janko kaj bolan, a gotovo zopet pride in, kakor blagodejno solnce, razpodi slano z venečih cvetov njenih nad. Toda on ni prišel od takrat več . . .

Seve! Bogatega Stoparja edini sin se je tudi iztreznil in spoznal globokí prepad med seboj in rejenko — in pustil jo je v zasmeh ljudem. Da, v zasmeh! Kako so zadnjo nedeljo ženice stikale glave, in fantje pokašljevali, ko je šla mimo njih v cerkev! Sram jo je bilo, da je pozelela lastovičje perutnice, da bi poletela daleč daleč v stran iz tega kraja, od teh ljudi in daleč v stran iz bližine Stoparjevega sina, ki ji je prej izkazoval tako prijaznost, a jo zdaj, ko je prišla ljudem v zobe, prepustil ljudskemu roganju.

Ta Janko! Zakaj je pa prej tako rad prihajal k nji tja pod lipo, zakaj se je pa prej menil z ubogo rejenko? Ali samo za šalo? Gotovo! Saj se premožnejši človek vedno rad šali z ubožcem . . .

Le zakaj je bila ona tako nespametna, da je sploh katerikrat govorila ž njim! Kaj ji je bilo, da se je dala tako ujeti! Kaj ima zdaj od tega? To, da se ji ljudje posmejujejo, in on morda še najbolj! — —

Bridke solze jeze in žalosti so se udrle ob tem razmišljevanju deklici po licih. Zakrila si je obraz z rokama in krčevito plakala — —

Nič ni slišala, da je petelin zagodrnjal, da so se kokoši splašile in se razletele, ko je po stezici sèm naglih korakov prišel Janko in stopil pred njo in jo opazoval. Še-le, ko jo je prijel za roko, je pogledala; a ko je zagledala njega, se je zdrznila in hitro izvila svojo roko iz njegove.

„Brigita!“ je izpregovoril mladenič ljubeznivo in jo gorko pogledal.

„Kaj hočete?“ je vprašala Brigita nekam osorno, trpko. Sram jo je bilo, da jo je dobil pri joku.

„Po slovo sem prišel.“

„H komu?“

„K tebi, Brigita!“

„Od mene ste se že itak poslovili!“

„Kdaj? Kaj ti pa je, Brigita?“

„Kdaj, vprašate? Saj sami veste, kdaj. In kaj mi je, tudi lahko veste — Pa kaj bi govorila dalje! Po slovo, pravite, ste prišli, torej z Bogom!“

In Brigita je vstala in hotela oditi.

„Brigita!“ je vzkliknil mladenič. „Kaj ti je vendar danes? Ostani, počakaj, da ti povem . . .“

„Sem vas že tako prevečkrat poslušala!“

„Brigita, prosim te, poslušaj me vendar! Še danes se odpeljem na Dunaj. In preden grem, sem se vendar moral oglasiti pri tebi, da ti povem, kar sem ti že dolgo mislil povedati, o čemer sem dolgo razmišljal, zdaj pa za trdno sklenil . . .“

„No, in kaj bi bilo to?“

„Brigita! Ne bom ti razkladal na dolgo in široko. Rad te imam. Ljubim te, odkar te poznam. Še kot otroka sem te imel tako rad, ti ne veš! Ugajala si mi, ker si bila vedno tako tiha, mirna, tako otožnoesna, vendar prijazna. In taka si ostala tudi potem, ko si odraščala in zrastle v dekle, kakršno si zdaj. Že prej sem večkrat rekel sam pri sebi: Taka-le bo morala biti moja nevesta. A zadnji čas, odkar sem še bolj spoznaval tebe in opazoval zraven druga dekleta, sem si moral dejati, da take, kakor si ti, ne dobim nikjer, in sem sklenil, da boš ti moja in nobena druga . . . Res je bilo, kar so potem jeziki govorili. Samo zaradi tebe sem planil v gorečo Lorenčevo kočó . . . In ko sem to poletje prihajal k Poljakovim, sem res prihajal samo zaradi tebe, kar so potem ljudje povedali tudi mojemu očetu. No, izvedeli bi tako prej ali poznej! Zakaj za trdno sem sklenil, da moraš ti biti moja, da druge nečem, in to sem mislil povedati o svojem

času tudi očetu. No, drugi ljudje so bili tako dobri pa so to namesto mene opravili. Sam sem pa potrdil očetu to, kar so slišali. Hudi so bili, sicer ne tako, kakor si morda ti čula, vendar nezadovoljni z mojim sklepom. Prosili so me, zaklinjali so me, naj se premislim. Jaz sem te dni, odkar me ni bilo k tebi, premišljeval, mnogo premišljeval, a se nisem premislil, marveč še bolj utrdil v sklepu, da boš ti moja — sevé, če hočeš. Zato sem prišel zdaj sèm in te vprašam: Brigita, ali hočeš postati moja? Črez zimo bom še na Dunaju, potem se vrnem in vkljub vsemu nasprotovanju vzamem tebe, druge nobene. Reci, prosim te, reci, da hočeš! . . .

Dve svetli solzi sta zablestili v Brigitinih očeh. Videlo se je, da je nekako omahovala, kaj bi rekla. Črez nekaj časa pa je odločno dejala: „Ne!“

„Ne? Zakaj ne?“

„Ker nečem delati razpora v vaši hiši“, je takisto odločno nadaljevala Brigita. „Vi ste bogati, jaz sirota; to ne gre skupaj. Vi se boste lahko bogato oženili in ustregli očetu. Bog vam daj srečo!“

„Brigita! Ah, vsaj ti me ne žalosti in ne razdiraj mojih upov, mojih sanj! Ali me res nimaš nič rada? In jaz sem vedno mislil, da me imaš! Reci, da me imaš in da boš moja!“

Deklica ni odgovorila, samo zaplakala je in plakala tako bridko . . . Naposled je vendar mogla reči: „Saj veste, da vaš oče nikoli ne bodo pustili! — Ljudje prihajajo po stezi, vidite? Pojdite in pozabite nesrečno Brigito . . .“

Res so prihajali po stezi sèm ljudje. „Na svidenje! Brigita!“ je dejal Janko, „na veselo svidenje spomtadi!“ Pogledal je še enkrat deklico, ji stisnil roko pa hitro odšel.

Brigita se je sesedla in jokala . . .

Tam zadaj za plotom pa je vse to videla in čula Maruška . . . Skrivaj se je priplazila, ko je bila po naključju zagledala tam mlado dvojico. Radovednost ji ni dala drugače. In ko je odšel Janko domov, je odšla tudi ona — k Oplotarjevim. Stopala je po rebri na-

vzgor in mrmrala: „Dote ji je treba, dote! Ah, ti ljuba moja Brigita!“

* * *

Dopoldne se je držalo vreme. Marsikdo je že začel upati, da se bodo oblaki razšli, in se bo naredil še lep dan. Toda oblaki se le niso hoteli razvleči. Jug je jel sopihati s čimdalje večjo silo. Kisalo se je vreme, kisalo, dokler se ni izkisalo. Lahek dež je začel škropiti na zemljo, obkroženo z uprav jesenskimi meglami.

Poljakovi so se bili namenili tudi popoldne iti kopat krompir. Pa kmalu, že pri kosilu so morali opustiti to misel. Ko je začel pršiti dežek, je dejal Poljak: „Popoldne bomo že morali pustiti krompir v miru. Samo dež bi ga napral, kar bi ga izkopal. Tak pa ni za v klet, precej začrni. V zemlji pa krompirju ni nič. Saj lahko kaj drugega storimo popoldne. Okoli zeljnika je treba populiti in sneti fižolišče.“

Pa tudi tega dela se niso lotili, ker je čimdalje bolj deževalo. Poljak je nato mislil, da bi šli podrgnit gnoj po dvoru; to bi se vkljub dežju dalo napraviti, in tudi to bi bilo potrebno, ker gnoj se bo kmalu potreboval, saj bo zdajzdaj tu čas, da bo treba sejati ozimino. Obveljala pa je naposled materina, naj izbirajo pšenico za seme.

Lotili so se tega dela. Včasih je bilo za Poljakovega Andrejčka pri delu prav prijetno in veselo. Beseda je dala besedo, in prav kratkočasno je bilo izbiranje. Ali danes ni bilo nič kratkočasno. Vse je molčalo, vse je bilo nekam napičeno. Manica je sicer pozkušala započeti veselo govorico, pa zaman. Brigita ni bila danes za zabavo in smeh, še govoriti se ji ni ljubilo. „Kaj ji je neki?“ se je popraševal deček, ko je opazil, da je celo z delom večkrat prestala in se nekam zamislila ali pa zardela, če se je srečala z očmi radovedno jo motreče Manice.

„Kaj ti je, Brigita, da imaš tako rdeče oči?“ je slednjič vprašal deklico. Toda Brigita, sicer vedno prijazna ž njim, ni hotela nič odgovoriti. Začela je le še bolj hitro jemati pšenico s kupčka sredi mize in jo ločevati

od grašice in kokolja. — Andrejček je zato veselo pozdravil Tončkovega Antona, ko je žvižgajoč prišel v hišo in prisedel k mizi, in še veseleje Maruško, ki je prišla kmalu za Antonom. Mislil si je: Zdaj bode gotovo živahneje. Pa se je varal. Tončkov Anton je bil sicer izprva zgovoren; ko je pa v sobo prišla sestra Maruška, je hitro obmolknil —; bil je nevoljen in jezen sam nase, kadar jo je zagledal, odkar mu je očitala, da je grd človek, ker je šel oni dan staremu Stoparju tožit Jankota in — Brigito.

Maruška pa tudi ni bila videti dobre volje.

— To je vendar čudno, si je mislil Andrejček, da je danes vse tako pusto; to vendar ne gre! — Iz rdečih laskov, ki so viseli izza koruznega ličkanja pri peči, je šel splest kitasti venec in ga je neopažen položil od zadaj na Brigitino glavo. Mater je pa poprosil:

„Mati! povejte nam še enkrat, kar ste že onidan pravili: kaj se je našemu gospodu nekoč tako strašnega primerilo!“

„Prav ljubi se mi zdaj to praviti!“ je odgovorila mati. „Saj si oni dan slišal!“

„Ali sem že pozabil! Veste, o tistem razbojniku, kako je že bilo tisto?“

„Ti si tudi pravi, da! Tako je bilo: Naš gospod so bili poprej tam daleč nekje na Kočevskem za kapelana. Neko noč je prišel k njim neznan človek in prosil, naj gredó izpovedat nekega umirajočega človeka. Cerkovnika sem že iskal na domu, je dejal, pa ga ni doma; pa to nič ne dé, naj kar sami gredó z njim, da bodo le izpovedali umirajočega, ker zdajzdaj bo umrl. Gospodu se je malo čudno zdelo, pa vendar se niso obotavljali. Prekrižali so se in šli za možem. Dolgo sta hodila. Naposled sta prišla do temnega gozda. Na parobku gozda pa je rekel tujec: — Čakajte, da vam oči zavežem! — Gospod so se branili. Pa tujec je dejal: — Če vam nič ni mar duša tistega, ki bo čez eno uro že mrtev, pa pojdite nazaj! Dajte si zavezati oči zaradi moje varnosti. Obljubim vam, da vas zopet pripeljem nazaj, ko ga izpoveste. — Gospod so se

dali pregovoriti. Z zavezanimi očmi so šli za tujcem. Po dolgem hodu sta prišla do nekega gorovja, in sedaj je zopet izpregovoril: — Tu je človek, ki potrebuje izpovedi. — Gospod niso nikogar videli, slišali so pa dobro, kako je nekdo ječal na tleh. Tujec vodnik se je odstranil, gospod so pa izpovedali na tleh ležečega moža. Po izpovedi je zopet pristopil oni tujec in rekel gospodu: — No, ali bo izveličan? — Bo, če se je skesano izpovedal, so odgovorili gospod. — Pok! so zaslišali gospod; puška je počila, izpovedanec je zastokal. Tujec je pa brž prijel gospoda za roko in jih vlekel skozi goščo iz gozda. Ko sta prišla na plano, je odvezal tujec gospodu oči in rekel: — Pojdite domov, a gorje vam, če pred štiriindvajsetimi urami zinete le besedico o tem, kar ste nocoj videli in slišali. — Izgubil se je v gozd nazaj; gospod so pa odšli domov. Tako so se prestrašili takrat, da se še zdaj stresejo, kadar se spomnijo groznega dogodka . . .“

„Oh, oh!“ je zavpil Andrejček, ko je mati končala. „Kaj pravite, kdo je bil oni tujec?“

„Razbojnik — morivec!“ je odgovoril Tončkov Anton, ki mu ni dalo več molčati.

„Razbojnik, morivec!“ je povzel deček. „Tak gre na dno pekla, ne?“

„Kam pak!“

„Ali so še zdaj taki razbojniki?“ je vprašal Andrejček.

„Malopridno seme se nikoli ne opusti“, je poudaril Tončkov Anton, ki pa sebe ni imel za táko.

„Kako se pa spoznajo?“

„Včasih prav nič“, se je oglasila Manica. „Na videz so ovce, v resnici pa volcje.“

„Mar tako reci“, se je oglasil Anton in se zarežal: „Na videz lisice, v resnici volcjé, ker stara je resnica, da je volk včasih lisica.“

„Bogve, ali je v naši vasi kdo tak?“ je vprašal z nekim strahom deček.

„Vse je mogoče, dokler kokoš kokoče“, je odvrnil Anton in se spet zarežal.

„Mati!“ je dejal deček, „razbojnik mora biti gotovo prav hudo grd?“

„Kakor je; lahko je na zunaj tudi lep.“

„Mene poslušaj, pa ga boš precej spoznal“, se je spet oglasil Anton. „On ima take oči, kakor maček, kadar pred mišjo luknjo preži.“

„Kakšne ima pa maček takrat?“

„Sive in žive!“

„Sive in žive!“ je ponovil deček. „Take imajo teta Maruška. Pa teta Maruška menda vendar niso razbojnica, morivka...“

Maruška se je z drugimi navzočimi prisiljeno zasmejala, vendar hudo zardela in grdo pogledala dečka. Deček se je kar ustrašil, zlasti še, ker so ga tudi mati ostro pogledali, češ: „Kakšne neumnosti že ti čenčaš, otrok!“

Tedajci se nanagloma odpró vrata, na pragu se prikaže Juretovka in zavpije v hišo:

„Ali je Maruška le-tu? — Maruška, pojdi hitro domov k Oplotarjevim! Primož je padel v skednju z odra in si vso glavo razbil...“

„Jázes! Ni mogoče!“ je vzkliknila Maruška prestrašeno in planila pokoncu; oči so ji pa spet zablestele v onem čudnem svitu.

„Kar je res, je tudi mogoče“, je nadaljevala Juretovka. „Pojdi hitro gori! Pa še ti stopi gori, Poljak, da boš kaj pomagal! Franca sama se ne ve kam dejati. Hitita! Primož nikoli ne more ostati do večera. Jaz grem cerkovniku k Svetemu Antonu povedat, naj gre po gospoda...“ In ženica je odhitela kot blisk.

Novica je vse presenetila. Osupli so se spogledali.

„Mislite, da je res tako hudo, kakor pripoveduje ta klepetava babura?“ je izpregovoril Tončkov Anton. „Nemara si je vse na lepem izmislila!“

„Hitimo in poglejmo!“ je dejala Maruška. „Nesreča nikoli ne počiva. Primož je pa tudi zadosti neroden!“ In hitela je s Poljakom k Oplotarjevim — —

Topot si Juretovka ni bila nič izmislila. Bilo je vse resnica. Oplotarjeva Franca je jokala in stokala, da se je razlegalo daleč po rebri.

Primož je pa milo zdihoval na postelji.

„Sto sreč, da sta prišla! Sam Bog je vaju prinesel!“ je zaklicala Franca Maruški in Poljaku, ko sta stopila v hišo. „Pomagajta, lepo vaju prosim, kakor se sam Bog prosi! Joj, joj! Primož, ali te hudo boli?“

Poljak in Maruška sta stopila k postelji.

„Uj-uj-uj!“ je zdihoval ranjenec in se grabil za obezano, strašno krvavečo glavo. Milo je pogledal prišleca; iz oči se mu je brala prošnja, naj mu pomagata, če moreta.

„Ali je šel kdo po zdravnika?“ je vprašal Poljak, ko je odvil nekoliko ruto, s katero je bil obezan Primož, in zapazil globoko rano.

„Tona je šla k Strahu naročit, naj gre ponj v trg“, je odvrnila Franca. „Ne vem, zakaj jo tako dolgo ni nazaj? Joj, joj! Kaj sem se pregrešila, da mi je Bog poslal še to nesrečo?“

„Tarnanje samo ne pomaga nič!“ je dejal Poljak.

„Kaj pa hočem? Povej! Vso glavo sem že izgubila.“

„Saj je še nikoli imela nisi!“ je dejal Poljak tiho, na glas pa: „S poti pojdi! Bolnika samo strašiš s svojim vpitjem! Rajši moli, kaj drugega boljšega ti tako ne moreš storiti!“

„Saj res, prav praviš, moliti je treba“, je povzela Franca in jela moliti za ponesrečenega brata, v tem ko sta Poljak in Maruška rezala od starih platnenih rjuh koščke, jih namakala v vodi in polagala bolniku na rano. S sklenjenimi rokami se je obrnila k stenskim starinskim podobam svetnikov in svetnic. Svetemu Antonu, oziroma njegovi cerkvi, je obljubila dva funta masla od krave sivke, in ko je Primož le še vzdihoval, je primeknila in obljubila še pet svinjskih krač. Nadalje se je zaobljubila, da pojde vkljub svoji starosti in trhlím kostem na božjo pot k Mariji Pomagaj, če bode bratu bolje. Naposled je pokleknila pred razpelo in jokaje in stokaje prosila božje pomoči.

Primožu ni bilo bolje. Siloma je hotel trgati mokre obkladke z ranjene glave, tako da mu je Poljak vedno moral braniti.

Maruška je začela pogrinjati mizo in pripravljati vse, kar treba, kadar pridejo z Bogom.

Zdaj je prišla domov tudi Tona in povedala, da Strahovih konj ni doma, da je morala iti k Stržanu; Stržanov hlapec se je že odpeljal v trg po zdravnika. Pripovedovala je Poljaku in Maruški tudi, kako se je zgodila nesreča. Primož je bil še zjutraj iz kozelca naložil suhe detelje na voz in jo peljal pred skedenj. Po kosilu je hotel deteljo spraviti na oder. Kobacal je po lestvi gori, da bi ovsene otepe premetal v kot in naredil prostor za deteljo. Ko je bil na zgornjem klinu lestve, se je ta prelomil. Primož je štrbunknil doli in zadel z glavo ob podložek. Zavpil je in obležal. Žive duše ni bilo blizu. Še-le čez dober čas je prišla ona, Tona, v skedenj, ker se ji je že čudno zdelo, kaj dela ujec Primož toliko časa. Pa je videla, kaj se je zgodilo. Poklicala je Juretovko, ki je prišla ravno takrat mimo — nesla je steljo iz gozda —, da sta prenesli Primoža v hišo na posteljo . . .

Pred hišo je požvenkljal zvonček. Gospod so prišli s sveto popotnico. Truma vaščanov jih je spremljala, moleč in pevajoč „Sveto“.

Gospod so šli v hišo izpovedat bolnika. Dolgo so ga izpovedovali, menda ker je težko govoril. V veži so ljudje molili rožni venec. Molili so, molili, nekateri pa tudi šepetali. Izpoved in molitev se je nekaterim že zdela predolga. Nepotrpežljiv je bil zlasti Tončkov Anton. Nekaj časa je molil z drugimi, potlej je pa naenkrat obmolknil in začel motriti Juretovko. Hud je bil nanjo, odkar je izvedel, da ga je ona raznesla po vasi, ker je šel k staremu Stoparju tožit Jankota in Brigito. Nepotrpežljiva je bila pa tudi Juretovka. Tudi nji se je zdelo, da je molitve že zadosti. Začela je s sosedo šepetati. Tončkov Anton je komaj čakal prilike, da jo enkrat izplača in osramoti pred ljudmi. S sveto jezo se zadere nad njo: „Nesramna brezbožnica, ali boš držala jezik za zobmi ali ne? V hiši se vrši sveto opravilo, Bog je notri, ti pa delaš nemir!“ — Juretovko

je bilo seveda sram. V jezi mu je hotela nekaj odgovoriti. Toda Anton je stopil k nji, ji pokazal s prstom vrata in ji z močnim glasom velel: „Hodi vun, klepetec! Pri tej priči! Ali ne greš? Brž!“ In ko se je ženica obotavljala, jo je Anton trdo prijel za ramo in jo s silo hotel iztirati vun. — Juretovka se je branila z vsemi štirimi in začela vpiti. Stari ljudje so mirili. Otroci so se začeli smejati. Sto sreč, da so gospod v sobi pozvonili z zvončkom v znamenje, da je izpoved končana, in da ljudje lahko pridejo v hišo.

„Pojdimo noter, zdaj bo obhajilo!“ je dejal cerkovnik. — In so šli.

Potem ko so gospod Primoža obhajali, ga deli v sveto olje in še malo potolažili njega in Franco, so se za gospodom polagoma razšli tudi ljudje. Samo par žensk in par možakarjev je še ostalo.

Maruška je poklicala Poljaka gori v svojo sobico, češ da mora ž njim govoriti o neki stvari.

„Testament mora narediti Primož!“ mu je rekla naglo, ko je prišel gori.

„Treba ga bo opomniti na to, da“, je odgovoril Poljak.

„Ti ga boš spisal.“

„No, saj ga ne bo težko spisati. Franci bo zapustil in Toni; drugega bližnjega sorodstva tako nima. Pa če tebi in Antonu kaj malega dá, ki sta mu tudi malo v rodu . . .“

„Ravno zaradi te stvari sem te poklicala sèm. Toni se ne sme nič zapisati. Vse naj se zapiše Franci!“

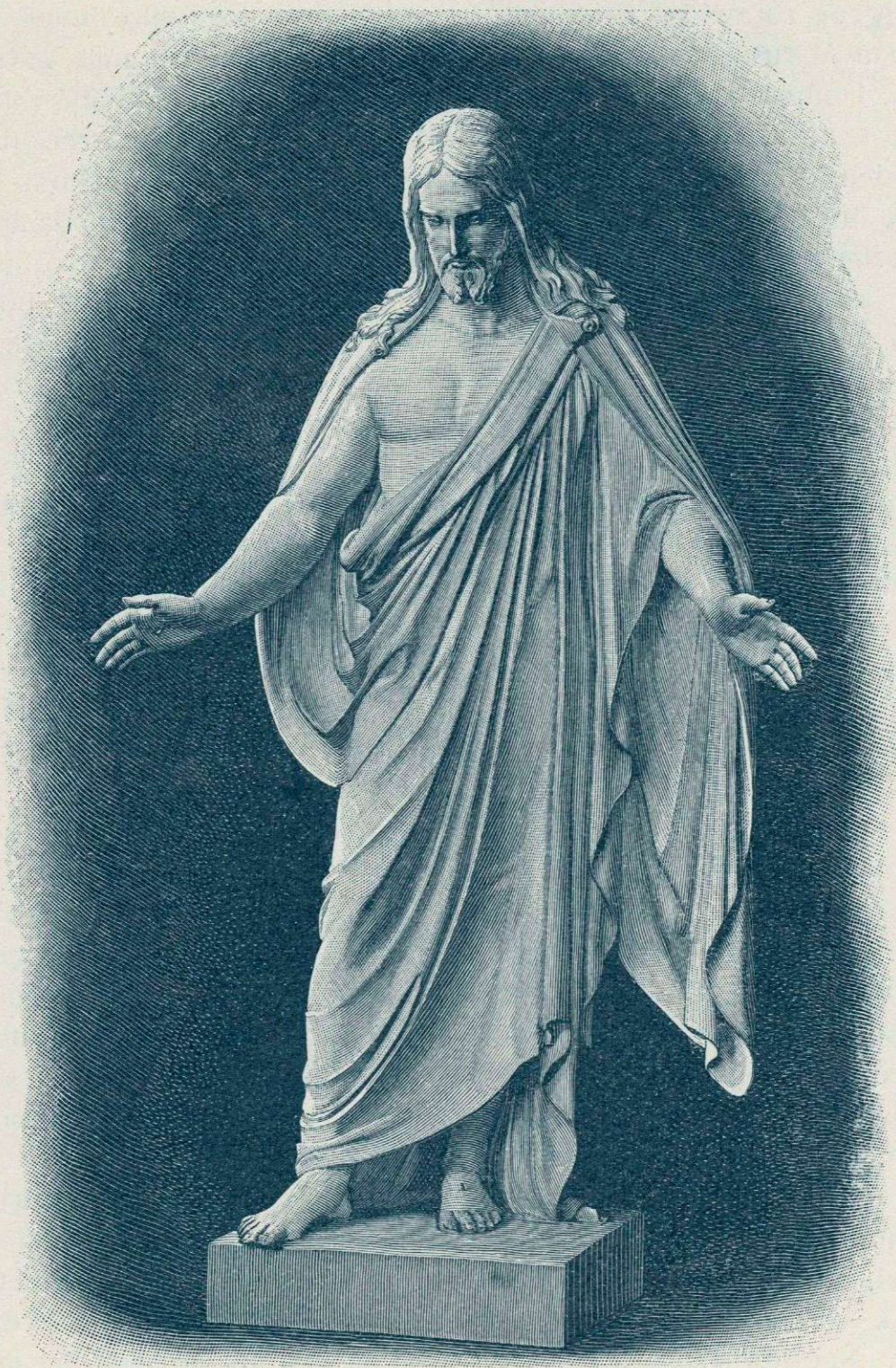
„Do tega se ne bo dal pripraviti Primož. On ve, da Franci malo manjka, in da ni za gospodarstvo. Ravno to poletje mi je enkrat pravil, da ga skrbi, kaj bo, če bo nanagloma moral umreti. In rekel mi je že takrat, da me misli enkrat gori poklicati, da bi mu spisal oporoko, in da bo za glavno dedično vsekako postavil Tono, ker Franca ni za to.“

„To se ne sme zgoditi! Poslušaj me! Tebe ima Primož rad. Ti boš zdaj lepo stopil doli k njemu — druge ljudi bomo zapodili iz sobe —, pa ga boš pregovoril, da naj postavi za glavno in edino dedično

sestro Franco. Če bo ugovarjal, mu pa reci, da je dosti boljše tako. Tona je mlada, kaj se vé, nemara bi precej začela zaničevati teto Franco; nemara bi se omožila s kakim pijancem in zapravlјivcem, ki bo hitro po-

to je tudi res, to jaz vem — skrivno znanje z Buščajevim Štefanom, onim zapravlјivcem! Naj torej tako naredi oporoko, da je njegova glavna in edina dedična sestra Franca, kateri pa naroča in priporoča, naj prepusti

Kip Thorwaldsenov.

Resurrexit!

gnal, kar so si Primož in stari Oplotarji pridobili s krvavimi žulji. In če ne bo hotel verjeti kaj takega o Toni, mu reci, da, žalibog, veš in mu moraš v tem resnem trenutku odkrito povedati, da ima Tona —

ob svojem času domovanje Toni, pa le ako bo pridna in vredna takega daru...“

„Teško se bo to naredilo“, je po precejšnjem premisleku dejal Poljak. „In zakaj ti želiš, da se tako naredi oporoka, te vprašam?“

„To je moja stvar, to se pravi, poštena stvar, edino poštena pot, da preprečimo, da ne bo že jutri tod gospodaril Buščaj. In ali bi ne bilo bolje tudi zate, ko bi namesto Buščaja vsaj nekaj časa ti imel in smel kaj govoriti na lepem Oplotarjevem domovanju, ko vendar veš, da te Franca čisla, in ko veš, da vašo hišo tudi jaz čislam in ji kaj dobrega privoščim. — Sicer pa — ali bo mar taka oporoka krivična? Saj dobi Tona dom, če bo pridna; to naj se zapiše v oporoko! Nekaj časa je pa vendar treba, da se to oholo dekletu poizkusi. Skratka: Pojdi hitro doli k Primožu in ga pregovori, da napravi tako oporoko! Ne boš se kesal...“

In Poljak je šel. Precej dolgo je bil sam s Primožem v sobi. Potlej je pa poklical še dva vaščana, ki sta bila ostala pri Oplotar-

jevih, in je vpričo njiju napisal Primoževo oporoko in jo prebral na glas. V oporoki je bilo pa tako rečeno, da je Primoževa glavna in edina dedična sestra Franca, kateri se naroča in priporoča, da ob svojem času prepusti domovanje Toni, pa le ako bo pridna... Primož je pritrdil z glavo in podal roko vsem trem možem...

Že kasno v noč se je pripeljal iz trga zdravnik. Pa ranjencu ni mogel več pomagati. Že se mu je hudo bledlo...

Dež je praskal po oknih. Noč je gledala s temnimi očmi v Oplotarjevo hišo, kjer se je poslavljala med boleznimi vzdihmi od tega sveta gospodar Primož. Revež ni vedel in še slutiti ni mogel, zakaj se je moral poslavljati tako nepričakovano in nenadno...

(Dalje.)

Zadehtelo mi je ...

Glej, oblaki svetijo škrlatno
v zarji se večerni,
kakor da bi jih nebo za pirhe
dalo duši verni.

Z mehkim vonjem mi je zadehtelo
po Veliki noči,
in zahrepenel sem z gorko silo
po Veliki noči.

In zahrepenel sem z gorko silo
po nesmrtni zori,
ki mi bo po smrtnotrudnem dnevu
vzhajala tam gori.

Z mehkim vonjem mi je zadehtelo
po nebeški trati,
kjer domačemilo bom zarajal,
kakor svat met svati.

Silvin Sardenko.

Aleluja!

Na Jutrovem je grob odprt! —
In spet iz milijon grobov
vzkipeva milijon cvetov — —
In skrivne solze plaka smrt:
— Če vse pokopljem tisočkrat,
pa vse mi vstane tisočkrat...
Na Jutrovem je grob odprt —
jaz nisem smrt, jaz nisem smrt!

Silvin Sardenko.

Mož na strehi.

Burka iz našega kraja. — Spisal **Podgoričan.**

Bilo je po tistem žalostnem predpustu, ko je pri nas sedemintrideset deklet iskalo moža, pa se je samo en fant ženil.

Ena sama je bila torej tako srečna, da se je vklenila v zakonski jarem. Ostale revice pa so vzdihovale: „Kaj bo? . . . Kaj bo?“ — otirale si skrivaj solzé pa zrle v megleno bodočnost.

V srcih je vstajala nevoščljivost do tiste, ki je bila srečnejša od njih . . .

Med drugimi so ostale tudi Zormanove tri ‚tako‘. Tri rožice, ki so vse čakale ženina. Toda kadar cvetó skromne, dehteče vijolice, kadar se ponujajo zale vrtnice, takrat se nihče ne pripogiblje za navadnimi rožami. Tako se tudi ni nihče gnal za Zormanovo Pepco niti za njenima sestrama Metko in Reziko, ki so bile med drugimi kakor bodoče neže med rožami — —

Omožile bi se bile pa vendar tako rade vse tri! Zlasti Pepca je bila sklenila, da ga mora dobiti v kratkem — naj velja, kar hoče! . . . Tudi Zormanu ni bilo prav, da ni prišel nihče, dasi se je bahal, koliko bo dal dote vsaki posebe, in še več, ako bo treba. Čudil se je, zakaj je tako, in o priliki je omenil ves žalosten:

„I, kako je vendar, da k nam nihče ne pride vprašat? Tri ste — pa tudi enega ženina ni od nikoder! Kaj je vzrok? . . . Saj menda svet vé, da bi vas radi dali, ve pa rade šle.“

Pepco je tako govorjenje očetovo še bolj zbadlo. „Bom videla“, se je zarotila, „ali ga dobim ali ne — precej po Veliki noči!“

In od tedaj je Zormanova Pepca oživela, kakor zvenela cvetka, če jo postavite v vodo . . .

Kmalu so se fantje na vasi pogovarjali in posmehovali:

„Nobena ni tako živa kakor Zormanova Pepca! To ti gleda in gleda, kakor bi imela iskre v očeh! . . . Pepca bi ga rada!“

Kar pa uganejo fantje v eni vasi, vedó takoj tudi v drugi, in v kratkem se pogovarjajo o tem po celi dolini, ko stojé ali sedé fantje zvečer pod lipo na vasi . . .

„Pepca bi ga rada!“

To je bila soglasna sodba fantov, pa so se hudomušno ponorčevali s Pepco, kadar so jo srečavali.

Pepci je pa bilo to kaj všeč, in že se ji je smejalo upanje: „O, sedaj ga pa dobim!“ . . .

Tako je prišla pomlad. Kukavica je kukala, in gora zelenela, ko je po Veliki noči počilo po dolini:

„Rekar se ženi!“

Vsa dekleta so privzdignila ušesa, a Zormanova Pepca je pa kar poskočila, tlesknila z rokami in zavriskala:

„Ali ta, ki je oni dan šel z menoj s semnja z Rebra in mi je tako prijazno govoril . . .? Ali ta? . . . Ta ne vzame druge kot mene!“

„Tako je bil prijazen s teboj? Ako je pa tako, Pepca, se ga pa kar primi!“ svetuje mati. „Sedaj je ura!“

„Potlej se bomo pa me!“ . . . se oglasita Metka in Rezika.

„Kajpak, potlej pa vedve! Počasi boste že šle, druga za drugo!“

Dekleta so se sladko smejale, pogledovale, si namežikovale in se zopet smejale.

„Le režite se, bunke!“ je dejala Zormanca. „Še nazaj si boste želele v dekliški stan! Veste, mož ima trdo pest, in gorjé, kadar jo položi na hrbet! Takrat, punce, se nobena žena več ne smeje!“

„Kaj za to? . . . Če mu ne bomo odgovarjale, nas pa ne bo tepel!“ zavrne Pepca, in tudi Metka in Rezka sta bili istih misli.

* * *

Poslej je Zormanova Pepca samo gledala, da bi kje trčila skupaj z Rekarjem. No, Rekar se je zmenil zanjo kakor za lanski

sneg . . . Pepca je pa mislila in mislila nanj in snovala načrte, kako bi mu povedala, da bi se rada možila in da bi najrajši njega vzela, ako jo mara . . .

Sploh so bile Zormanove punce kmalu na glasu, da ni tako vsiljivih v dolini, kakor so te. In kadar so vršale ob nedeljah gredoč v cerkev ali iz cerkve za fanti, so se fantje suvali in si šepetali: „Sedaj gredó!“ in so pospešili korake, bodreč prednje vrste: „Fantje, le hitro, Zormanove so za nami!“

„Bog nas varuj! . . . Sedaj pa le brž!“ Pa so stopali ko vojaki.

A tudi Zormanove so delale možke korake, da so včasih vendar došle fante.

„Kako jo pa pobirate! . . . Kam se vam pa mudi?“ so pihale za njimi vse zasopljene.

„Aââ? . . . Kaj ste ve? . . . Kdo je pa vedel!“ so se izgovarjali fantje vljudno.

„Pa bi se vendar kateri ozrl, da bi nas videl in bi počakali!“

„Zakaj pa niste žvižgale, punce?“ . . .

„Kajpak! . . . Take pa vendar nismo!“

„Mislite, da je greh žvižgati? Samo na prste se ne sme, ker se tako hudički kličejo — —“ In fantje so se smejali — —

„Fantje, zakaj ste pa taki, da ne pride nobeden blizu?“ je potlej očitala Pepca. „Pa bi vendar prišli kako nedeljo popoldne v vas!“

„Saj še ni vseh nedelj konec!“ so odgovarjali fantje, mislili so pa svoje in k Zormanovim jih le ni bilo — —

To je pa Zormanove dekličice strašno togotilo. „Kakšne so te butice! . . . Kako so možki!“ so se jezile. „O, to bi jih bilo treba učiti ponižnosti!“

Najbolj huda je bila Rezika, ki je čutila, da ga ne dobi prej, dokler ne pojmeta starejši dve od hiše.

„Tvojega Rekarja tudi ni od nikoder!“ je zbadala Pepco.

Ta je pa kar zardevala, stiskala usta od jeze in zavračala sestro: „Kaj pa to tebe skrbi! . . . Bode že prišel!“ . . . In solze so jo premagovale od srda, sramote in očitanja . . .

„Viš, tako-le je!“ ji je govoril neki no-tranji glas. „Glej, da prideš skoro od hiše in narediš prostor drugim!“ . . .

In zopet je sklenila: „Dobiti ga moram! Sedaj ali pa nikoli!“

* * *

Rekarjev Mihec je imel nevesto že izbrano. Tista je bila njegova, ki jo je že dolgo nosil skrivaj v srcu. Previden človek se ne baha z zakladom, ampak ga zakoplje tako, da le sam vé zanj. Mihec je imel svoj zaklad v globočini srca in ni povedal nikomur, kako je bogat. Pa se tudi ni brigal za drugi lahkokrili svet . . .

In sedaj, ko se je stari Rekar menil, da bode dal žezlo iz roke, in ko je Mihec vedel, da se bode moral ženiti in prevzeti gospodarstvo in skrbi — je bil zamišljen. Korak, ki ga je namerjal, se mu je zdel imeniten, pa je moral vse dobro premisliti. Mladeniška lahkomišljenost in norčavost se je umeknila možki resnosti . . .

Neki dan se je tako zamišljen vračal iz Zagorja, kjer je imel nevesto. Kar ga iz misli predrami Zormanova Pepca, ki je privihrala za njim.

„V štacuni sem bila pa sem te videla iti pod oknom“, začne Pepca. „Ti! ti! Kakšen pa si, Mihec! . . . Nič več te ni na izpregled! . . . Kaj li počneš?“

„O . . . o . . . Pepca, ti?“ . . .

Mihec jo pogleda postrani. V očeh mu zopet zaigra mladostna porednost in okoli usten smeh.

„Nič te ni k nam!“ nadaljuje Pepca. „Jaz sem ti že mislila enkrat pisati, pa ne znam zapisati, kar imam na srcu . . .“

Mihcu se začne nekaj jasnititi.

„Kaj pa bi kaj pisala?“ vpraša nagajivo. Pepca ni vedela, kako bi povedala, pa je molčé šla ž njim nekoliko korakov.

„I, no . . . Ženiš se, pravijo, pa meni še nisi nič rekel! Tak si! . . . Drugi ljudje so mi povedali, da me je bilo kar sram, ker tega nisem vedela, ko je vendar skoraj vsem očito, da ne vzameš druge nego mene . . .“

Mihec se je poredno zasmeljal, a se je komaj premagoval, da se ni krohotal...

„Tako? Lej, lej... Ti bi se torej rada omožila, Pepca?“

„Jedet!... Rada?... Ko bi se tako rada, kdaj bi se že bila! Pa vsak ni záme... Tebe pa rada vzamem!“

„Ko bi bil jaz prej vedel — —“

„Kaj ne, Mihec — ne bil bi tako dolgo čakal!... Kdaj bi že bila midva vkup!... In oče bi bili dali več dote, nego so razglasili!“

„Ja!... Ja!... Ko bi bil jaz to prej vedel!“ ponavlja Mihec počasi. — „Sedaj pa ne bode — nič...“

Pepca osupne.

„Kaj praviš?... Nič?... Zakaj pa ne?“

„Ej, ljuba moja, jaz imam že drugo nevesto — —“

Pepca ostrmi, kakor bi bilo treščilo blizu nje. Mihec se je pa smehljal in se igral z verižico pri uri.

„Ti imaš drugo nevesto — ne mene?!“ zavpije Pepca togotna in mu pogleda v oči.

„Kdo pa je dejal, da imam tebe?“ pravi Mihec mirno in gre svojo pot.

„Ha!... Kdo drug kakor ti! Ali več ne veš, kako si bil ob ‚tistem‘ sejmu z menoj prijazen? Jaz nisem mogla drugače misliti, kakor da imaš oko záme...“

„Oh tisto!“ tleskne z rokami Mihec. „Pojdi, pojdi! Saj sem z vsakim človekom prijazen —“

„Pa sem mislila —“

„Kaj bodeš mislila! Jaz sem jo imel takrat že izbrano!“ — —

Pepca bi bila najrajši zajokala, ker jo je upanje tako prevarilo. In vendar je šla rada z Mihcem, ker je bil tako domač in je tako lahko govorila ž njim. Pogum se ji je vračal in kmalu je zopet začela:

„Veš, Mihec, pa jaz moram tudi od hiše. Tri smo in jaz najstarejša.“

„O, Pepca, le kar omoži se tudi ti!“ pritrди Mihec.

„Saj bi se, a zdaj ne vem, koga bi vzela, ko sem doslej le nate mislila...“

„Tako sem pa nehoté tudi jaz malo kriv, da še nisi šla od hiše“, dé Mihec prijazno.

„Kriv, kriv! Kaj hočem zdaj? — Mihec, veš kaj, pomagaj mi!“

„Prav rad ti pomagam, Pepca... Kar je v moji moči!“

Te besede so ji dale veliko srčnost.

„Mihec, nekaj bi te prosila, ako bodeš molčal...“

„To pa to! Molčati znam, ako je treba.“

„Ti imaš dosti prijateljev med fanti, in gotovo bi se rad kateri oženil dobro... Nasvetuj mu mene!“...“

Mihec je vedel, kaj govore fantje o Zormanovih dekličih, in se je nasmehnil.

„To je težko nasvetovati...“

„Zakaj? Jaz ti bom hvaležna, Mihec!“

„Hm, hm... Tako ti bi rada moža“ — Mihčeve oči so se poredno smejale.

„Rada, ker mi doma ni več obstati! — Kaj ne, da mi ga izbereš?“

„Veš, Pepca, zato, ker sva prijatelja, se bom pa potrudil. Veš, pa če ti ne bo všeč popolnoma, jaz ne bom odgovoren, ker težko se dobé, da bi bili popolnoma...“

„Saj vem!... Saj vem!... Mihec, ti ga boš že znal dobiti!“ — —

* * *

V soboto večer so se shajali fantje na vasi, da povasujejo, da zapojó. Vonj cve-toče pomladi je napajal ozračje, in šibka svetloba mlade lune je trepetala po strehah in drevju. Za hišami in hlevi so se raztezale dolge sence...

Tudi v mladeniških srcih je kraljevala vseobetajoča pomlad. Brezskrbni mladeniči so se radovali, smeh jim je uhajal, šegavost in norčavost se jim je vsipala iz ust...

Na vas pride tudi Rekarjev Mihec. Še nekaj tednov, pa ne bode ondi več mesta zanj; zato se je hotel še sedaj naužiti fantovske prostosti...

„Mihec, kdaj ti bomo zapeli v slovo?“ vpraša eden iz trope.

„Ne vem... V skrbeh sem...“

„Ubegni, ako te ne veseli!... Tako prost ne bodeš nikdar več!“

„Tudi prostosti se človek naveliča! — V skrbeh sem pa vendar sedaj in ne vem, kako bi se odločil . . .“

„Saj si si jo sam izbral . . .“

„Je že res . . . Eno sem si jaz izbral, neka druga je pa mene izvolila . . . Pa imaš vruga!“ . . .

„Hahaha! . . . Katera pa?“

„Ne uganete! . . . Res ne vem, kaj bi naredil, ker obljubo sem ji vendar dal . . . In sedaj sem v močniku!“

„Taka lahkomišljenost!“ . . .

„Povedal sem ji sicer, da je jaz ne vzamem, toda moža sem ji pa vendar obljubil . . .“

„Hahaha!“

„Kdo jo hoče?“

„Katero?“

„Zormanovo Pepco.“

„Brrr! . . . Hahaha! . . . Hehehe! . . . Hohoho!“ . . .

In potem pove tovarišem, kako je bilo . . .

„Miha! Ta te bode pa tožila, saj veš, kako so Zormance hude! In obljuba dela dolg . . .“

„O, kar sem obljubil, bom tudi storil . . . Pepca me že ne bo lovila za besede! Kateri jo hoče?“

„Nobeden! Kaj boš krošnjaril ž njo!“

„Moram! Moža sem ji obljubil — in ga tudi dobi, samo pomagajte mi!“

„Mihec, kje ga boš pa vzel?“

„Dobi ga! Veste, kakšnega? Slamnatega ji preskrbim . . .“

„Hahaha!“ . . .

„Pa še nocoj, ako mi pomagata!“ . . .

„Tisto pa precej! . . . Hahaha!“ . . .

Razodel jim je načrt, ki si ga je bil zasnoval. In sklenjena je bila nova fantovska norčija, katerih je polno naše vaško življenje.

Mihec je peljal fante na skedenj. Pripravil je bil stare obleke in slame. Med smehom in zabavljanjem so delali slamnatega moža, tlačili, šivali in vezali, da je bilo veselje . . .

„Dober je!“ reče Miha in primaže s palico ‚moža‘.

Potem so ga pa nesli z veliko slovesnostjo v drugo vas, kjer je bila doma Zormanova Pepca. Za trak širokega klobuka je bil zataknil Mihec bel list, skozi rokave so pa bili napeljali polovico obroča.

„Aj, aj, to bo Pepca vesela!“

Bilo je že polnoči in daleč naokrog vse tiho in mirno, ko so prinesli fantje moža na vas. Molčali so, da ne zbudé koga, da se ne izdadó . . .

„Kam ga postavimo? . . . Pred vrata?“

„O kaj še! Kdo bi ga videl potem? . . . Na streho ž njim!“ veli Mihec.

Fantje so komaj pridržavali smeh. Mihec pa pograbi moža in ga nese za hišo. Tam pravi fantom: „Eden naj ostane pri meni, da mi bode pomagal spraviti moža na streho, drugi pa pojdite pred hišo . . . Delajmo kar najbolj mogoče varno in tiho, ako bode pa kaj ropota in šuma, zapojte, da jih zmotimo . . .“

Fantje gredó pred hišo, Mihec in tovariš pa pod sosedov kozelc po dolgo lestvo. Pri Zormanovih je vse spalo . . .

Mihec je bil kmalu na strehi in za njim je vzdigoval tovariš ‚moža‘. Slamnata streha ni šumela, ker jo je bila rosa napojila; samo tramovje je škripalo in pokalo, ko sta kobalila Mihec in tovariš sleme. Kobaleč sta se pomikala na konec strehe, ki je obrnjen na vas. Včasih je počilo, da sta se kar prestrašila in je njima glasno utripalo srce.

„Kaj, če jih kdo zaloti?“

„Pst! — Pst!“ je opozarjal Mihec tovariše, ki so stali pred hišo, gledali na streho in si tiščali usta, da se niso krohotali. Mihec bi bil bolj brez skrbi, ako bi bili peli in delali šum . . .

Skoraj sta prikobalila že na konec slemena, tedaj pa začujejo fantje v hiši govorjenje:

„Stari! Ali ne poka naša streha?“

„Beži, beži, menda se ti sanja!“

„Poslušaj no, mene je kar strah!“ . . .

Tedaj pa fantje zunaj zakrožijo s polnimi grli, da se ni slišalo šumenje strehe in pokanje tramov:

„Zdaj pa imaš moža,
pa s' ga žalostna — —“

Pepca in sestre so zaslišale petje. Brž so bile na nogah, kakor bi jih bila zmet vrgla kvišku.

„Jedet! . . . Slišite, nocoj so pa mimo nas zapeli!“

„Kako lepo pojó! Kateri so neki?“ . . .

Pepca se je bila posebno vzradostila in je skrivaj mislila: „Gotovo je moj zraven.“

Obšla jo je hvaležnost do Mihca.

Tedaj je pa njen ‚mož‘ že sedel na strehi tam gori nad kapo in stezal roke v temo.

Ko sta Mihec in tovariš odnesla lestvo, sta se pridružila drugim fantom, pa so odpeli naprej po vasi.

„Meni se je pa zdelo, da streha poka“, je dejala potem mati. „Kako sem se premotila!“

„Ti si vedno neumna!“ ji reče oče in smrči dalje na peči.

Metka in Rezika sta se pa še malo pokregali, ker sta vsaka svojo trdili, kateri so peli mimo hiše.

Samo Pepca je bila vsa srečna. Zadovoljnost jo je prešinjala.

„O, saj sem vedela, da Mihec drži obljubo . . .“

* * *

Sveta nedelja je bila . . . Ljudje radi poleže ob nedeljah in zato mudé k prvi maši. Gredoč se ne utegnejo ozirati, ampak hité, da ne zamudé preveč maše . . .

‚Mož‘ se je širokoperil na Zormanovi strehi, ljudje so pa hiteli mimo, samo tisti, ki so bili zraven, so škilili na streho in se skrivaj smejali, ko so videli, da se ‚mož‘ dobro drži . . .

Mihec in nekateri drugi so šli iz radovednosti k prvi maši.

Gredoč od maše se pa ljudje že bolj počasi majejo, ozirajo se, iščejo družčine in gredó v večjih gručah, da je več govorenja in smeha.

Prve trope so prispele na vas, na trg pred Zormanovo hišo.

„Lejte! Lejte! . . . Kaj je na Zormanovi strehi!“ zavrišči tenko neko dekle.

Ljudje obstojé, se ozró na streho in strmé.

„Kaj pa je to? . . . Kaj to pomeni?“ so vpraševali vsi vprek, in za njimi so prihajale druge trope, da se je nabral v hipu poln trg ljudi.

„Kaj pa je? Kaj pa je? Kaj pa je? . . .“

„Mož‘! . . . Zormanove so dobile ‚moža‘!“ prevpije nekdo vso množico.

Smeh se razlegne po vsem trgu, in ljudje so tleskali z rokami od veselja; dekleta so si tiščale z robci usta, poskakovale in se suvale.

„Jedet! Jedet! . . . Tacega pa še ne! . . . Ali vidite? . . . Prav jim je! . . . Prav jim je, zakaj pa tako tiščé za možnostvijo! . . . Hihhi.“

„O te butice! Kaj si še izmislijo!“ so se kregale žene in se smejale.

Sedaj pride v vas Zormanca. Ko zagleda od daleč vso množico na trgu, ko sliši vpitje in smeh, se prestraši.

„Jeh! Jeh! . . . Kaj pa je? . . . Kaj se je zgodilo?“

S temi klici se loči od tovarišic in se spusti v dir po vasi.

Ko pa zagleda na strehi ‚moža‘, bi se bila skoraj zvrnila vznak. Sklenila je roke in si zakrila obraz: „Jej! Jej! Jej! . . . Kdo je nam to naredil? Kdo je nas tako osramotil?“ . . .

Najrajši bi se bila pogreznila, ker ni mogla ne naprej, ne nazaj, ne na desno, ne na levo in je morala preslišati vse polzke dovtipe, zasmehljive klice in škodoželjno krohotanje.

Obenem z materjo se pridrvé pred hišo dekleta. Slonele so v oknih, da bi spremile z očmi ljudi, ki pojdejo mimo, da bi videle dekliške obleke in čakale, ako bi se kdo ozrl v hišo.

Čudno se jim je zdelo, da postajajo ljudje pred hišo in gledajo na streho.

„Jedet! Kaj pa je? Kaj pa je? . . . Pojdimo gledat!“

Iz hiše uderó naglo na cesto k drugim ljudem, ki jih sprejmó s preširnim smehom.

Pepca prva ugleda ‚moža‘.

„Jej!“ . . . zaječi obupno in zbeži v hišo. Rezika in Metka pa za njo. To je bilo sramote!

Ljudje so se polagoma razšli s polnimi usti govorjenja in smeha.

Zormanca je prišla vsa strta v hišo in se zgrudila na stol, ihtela in se ozirala za hčerami. Vse je bilo odprto na iztežaj, pa vendar ni bilo nikjer nobene. Začelo jo je skrbeti pa jih je klicala.

Prva prijoka Rezika iz kleti, za njo Metka iz kuhinje, a Pepca se pritogoti iz kamrice. Vsa se je tresla. Od jeze je bila kar zelena, in srd se ji je bliskal v očeh.

„Kateri je pa bil vendar namenjen?“ vpraša mati.

„Meni ne! . . . Meni tudi ne! . . . Meni pa še menj!“ so se branile hčerke in se pogledovale nezaupno.

„Mislite, da je bil namenjen meni?“

„Meni tudi ne! . . . Meni tudi ne!“

„Brž ga pojte spraviti doli, da se ne bodo ljudje zgledovali! . . . Zakaj ga pa niste prej spravile?“

„Ti ga pojdi, Pepca! . . . Tvoj je!“ reče Rezika.

Pepca se pa zapodi vanjo, kakor bi jo hotela raztrgati.

Začele so se prepirati in si ponujati ‚moža‘; najbolj se ga je branila Pepca.

V tem jo je primahal Zorman med zadnjimi.

„Lej ga dedca! Kje se je pa ta vzela?“ zagodrnja in postoji. „Haha, kako ti široko sedi, kakor bi bila res hiša njegova!“

Upre se v bok in gleda nekaj časa na streho . . . Jezico je pogoltnil, da bi se vaščani, ki so gledali izza vogalov in iz oken, še bolj ne smejali.

„Ali se mi je sanjalo? He? Dedec! . . . Ali sedaj verjameš, da je pokala streha?“

„Saj mora, ako tako širok dedec gori sedi . . . Katera ga je dobila?“

Hčere se spusté v jok.

„Rad bi pa vendar poznal tistega, ki nam ga je prinesel“, je godrnjal Zorman in šel po žrd, da sklata ‚moža‘ raz streho.

„Mož‘ je bil precej trden v sedlu, na posled je pa vendar naredil velikanski salto-mortale na cesto.

Sosede so ploskale, otroci pa skakali in vriskali.

„Sakra-mokra! . . . Ni ga premalo!“ je modroval pred-se Zorman, ko je odložil žrd in postavljaj moža na noge. „Dober bo, ga bom vsaj za strašilo postavil v koruzo.“

Nesel ga je na izbo spraviti in ga je komaj ubranil hčeram, ki so ga hotele stlačiti v peč. — — — — —

Tiste nedelje so imeli ljudje dosti zabave. Ko so šli Zormanovi deklički k drugi maši, se ni upala nobena nikamor ozreti. Potegnile so si rute na oči.

Fantje so za njimi kašljali, pa se ni nobena ozrla.

Pepca je seveda vedela, kdo ga je prinesel, pa je molčala kot kamen, da se ni izdala, da je bil njen.

Celo tisto pismo je bila dobila, ki ga je imel ‚dedec‘ za klobukom. Ko je padal ‚mož‘ na tla, je izgubil klobuk in list, in veter ga je prinesel na dvorišče, kjer ga je skrivaj pobrala pa tudi prebrala.

Samo te-le besede so bile zapisane: „Druzega nisem mogel dobiti kakor tega!“ . . .

„Pa bi bil še tega drugam nesel!“ se je togotila Pepca in raztrgala list na drobne kosce.

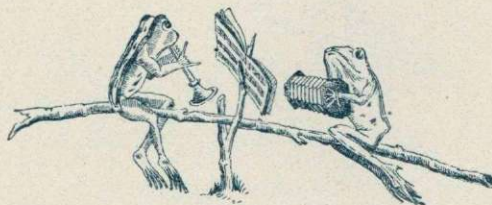
‚Moža‘ niso mogle trpeti na izbi. Naganjale so očeta, naj ga uniči; toda Zorman ni hotel o tem slišati ničesar. Čez dalje časa ga je pa vendar pogrešil in ko je vprašal, kam so ga djale, se ni hotela nobena vdati.

Raztrgala ga je bila Pepca, pa tudi Rekarjevega Mihca bi bila raztrgala, ako bi ga tako dobila.

O, kako ga je potlej črtila!

Fantje so imeli potem pred Zormancami mir. Smejali so se in dejali:

„Vidite, kako so sedaj tihe! . . . Mihec jih je pogruntal!“

Roma la santa.

4.

Ver erat aeternum . . .
Ovid. Met. 19.

Pomlad hodi po livadah
kot nevesta v mladih nadah.
Vsa priroda ji pozvanja,
tiho-vdano se ji klanja
palma, mirno sanjajoča —
in v Kampanji zadnja kočja
revne duri ji odpira . . .

Iz zidin je tvojih vstala,
ko si ti zakraljevala,
Roma, nad bogov svetišči!
V čarobnem, nadzemskem blišči
iz zidin je strtih vzcvela,
po vsi zemlji zadehtela
upov vélikih znanivka . . .

O, kako je solnčno-jasna,
o, kako je divno-krasna
tvoja pomlad, sveto mesto!
Često mislim nanjo, često,
in tedaj mi v dušo sine
d r u g a pomlad iz davnine,
vsa nebeška, vsa božanska . . .

In hitela je po svetu
in dramila cvet pri cvetu;
božji dih jo je oznanjal,
in hvaležno se je klanjal
svet, v teminah dremajoči . . .
In poslednji bedni koči
up je dala v — večno zoro!

5.

Fratres meos quaero.
Gen. 37., 16.

Ah, brate iščem! — Kje ste, bratje moji,
ki smo ob Romi sveti se vzljubili,
ki skupaj kelih smo Gospodov pili
na svetih tleh?

Ah, iščem vas! — Ko zre na drago mesto,
ko blaženih spominov glase sluša,
za vami se ozira moja duša,
zdrhteča k vam.

Po rodu tuji, tuji po jeziku —
a Roma sveta, ki človeštvo brati,
ah, ona nam je bila druga mati
v nezabnih dneh.

Jaz iščem vas! — Nemara, bratje moji,
da tudi vi, po svetu razkropljeni,
še hranite ljubezen zvesto meni
v ločitve dneh . . .

Še veste, bratje moji —: v mirnem domu,
kako je nam sijala jasna sreča,
kako so srca, kvišku koprneča,
gorela tam? . . .

O, pridite, da tu ob almi Romi
še enkrat skupaj kvišku zadrhtimo,
da si ljubezen sveto ponovimo
na svetih tleh!

M. O.

Na odru življenja.

Drama v štirih dejanjih. — Spisal Anton Medved.

Četrto dejanje.

Stanovanje Zobrovih.

(Majhna, lepo opravljena soba. V ozadju na desni strani postelja, ki se vidi samo napol na prizorišču. Nad posteljo slika sv. Helene. Na sredi okrogla miza in trije stoli. Svetloba medla. Iz dalje se sliši šumno govorjenje in hrup.)

Zober (pride od leve strani z Vilanovim, katerega drži za roko.) Za božjo voljo Vas prosim, pojdite k Idi Moltonovi, ali pa ji pišite, da me reši! — Sicer pa sediva! (Sedeta.)

Vilanov. Jaz ne grem —

Zober (se prime z obema rokama za glavo:) Lepo Vas prosim . . . (Premolk.)

Vilanov. Čemu bi Vas moral ravno jaz rešiti? Menda ne slutite, kakšna strašna izprememba se je zgodila v moji duši. (Vstane razburjen, hodi semtertja in govori mahaje z rokami:) Ne samo, da me ni Matilda — nikdar ljubila — da me je varala — da se je s tem lopovom zaročila . . . (Obstane pred Zobrom, ki gleda srepo predse.) Poleg vsega tega me hoče njen lepi ženin, (s poudarkom) ki je šel v tem času v Monte Carlo . . . (Zabrne se in pikro zasmije.) . . . Rajši naj molčim — —

Zober (ga vprašaje gleda:) Kaj? Govorite!

Vilanov. Ubiti me je hotel, a se je zmotil . . . Ha ha!

Zober (vdano, mirno.) Ah, saj menda ni zares mislil! — Sedite nazaj, gospod Vilanov, da se mirno pogovoriva! (Vilanov sede bliže k Zobru.) Gospod Vilanov, Matilda Vas ljubi.

Vilanov (takisto hladnomirno:) Seveda, kajpak! O njeni ljubezni ne bodem govoril več. — (Kakor bi se nenadoma zdrnil. Potegne iz žepa pismo.) Poslušajte, gospod Zober! (Bere:)

„Gospod Vilanov!

Odkar sem doživela tako neprijeten prizor v Vašem stanovanju — prizora seveda niste Vi zakrivali — ne dopušča več moja čast, da bi še katerikrat prišla v

„Dom in Svet“ 1902, št. 4.

Vaše stanovanje, pa tudi moje zdravje ne. Vsled razburjenosti sem močno obolela. Gospod Vilanov! Vi veste, da Vas umetnika čislam in spoštujem in da bom — priča mi je Bog — izpolnila, kar sem izrekla vpricho gospoda Rada in Vas. Prosim, pridite še danes k meni, o neki zelo važni stvari se mi je domeniti z Vami. G. Zober od moje strani nima nič upanja.

Z odličnim spoštovanjem

I. Molton.“

Zober (se prime zopet za glavo in se obrne strani od Vilanovega.) Ah, kako sem se motil! (Hoče oditi naglo, brez slovesa. Vilanov ga zadržuje. Zober ga debelo gleda.) Kaj pa hočete?

Vilanov. Kje biva Helena?

Zober. Vi ste mislili reči — Matilda?

Vilanov. Ne! Heleno mislim.

Zober (se ozira, kakor v sanjah:) Ah, to je njena soba.

Vilanov. Čujte, gospod Zober! Ne jaz, toda Helena Vas lahko reši!

Zober (gleda v zrak.) To mi je nejasno. Ali se norčujete Vi iz mene, ali — (Odhaja.)

Vilanov. Ali pa Vi iz mene. Pojdiva skupaj! (Zober odide, kakor užaljen, hitro na levo. Vilanov počasi za njim.)

Helena (pride nalahko in pogleda najprvo proti nebu, potlej se vrže z obrazom na posteljo.) Moj Bog! . . . (Vstane in sede na posteljo s sklenjenimi rokami.) Moj Bog, ali ga res ne smem ljubiti? — Saj je vendar tako dober . . . Ima pač svoje slabosti — (Kakor bi se bila premotila.) Toda, ali ga ni škoda? (Po premoru:) Tako je blag . . . Ali more biti človek na svetu, ki bi mu ne bil mil, naklonjen? . . .

Služabnica (vstopi napol jokaje:) O, gospodičnja! Vse je prodano! Tudi hiša, v kateri smo prebivali toliko let srečni, mirni! (Pokrije obraz z rokami.)

Helena (s pokojno resignacijo:) Hm! Svet je velik in dela je dosti, in z delom se človek preživi. Ali kdo je tekmoval, kdo je kupil?

Matilda (prijoka.) Helena! Ob nič smo!

Helena. Saj ti si zaročena — —

Matilda. Pomisli! Egon mi nič ne piše, in vendar mi je obljubil, da se mi bo vsaj tuintam oglašal s svojega potovanja. A zdaj je že minilo osem dni . . .

Helena. Meni se smiliš. (Služabnica odide.) Zakaj ga nisi bolj presodila? Sicer pa, kaj veš, morda je kje zaviran . . . E, Vilanovemu je storil mnogo krivic . . . Pa kaj tisto . . . meni . . . mar!

Matilda (se obrne zaupno k Heleni:) Kaj misliš ti, ali me je Vilanov res tako iskreno ljubil, kakor je včasih kazal?

Helena. Jaz mu nisem mogla zreti v srce, mislim pa — —

Matilda (žalostno:) Ah, k njemu pojdem in prosila ga bodem odpuščanja! Le on nas

lahko še reši — slišim zmerom vzdihovati očeta.

Zober (prihiti, pade na stol, vzklikne:) Končan!

Helena (objame ginjena očeta.) Ne obupajte, očka! Vse se lahko izpremeni.

Zober (jo globoko pogleda.) Helena! Vilanov mi je zadnjič rekel (Matilda molče odide), da me le ti lahko rešiš. Kako in kaj je mislil, ne vem.

Helena (začudena.) Jaz? Da bi le jaz mogla hišo rešiti? Bog, s čim neki in kako?

Zober (tiho:) Moja hči, pojdi! Morda — ne vem nič — a morda . . . Reci mu, da ga je Matilda ljubila in ga še ljubi.

Helena. Če Vi hočete, potem grem —

Rado (pride naglo in vpraša hlastno:) Ali že veste, kdo je zdaj lastnik Vašega doma in trgovinskega poslopja in blaga?

Zober. I — kdo? Pavel Gamber.

Rado. Ta je bil samo odposlanec.

Zober. Kdo? Lastnik . . .

Rado. Lastnica.

Zober. Lastnica —?

Rado. Da, Ida Molton.

Zober (pobesi glavo.)

(Zavesa pade.)

Stanovanje Vilanovih.

(Soba, kakor v doslejšnjih dejanjih. Vencev in šopkov in drugih gledaliških darov ni več po stenah, razen rože v vazi.)

Vilanov (pride oblečen kakor v prvem dejanju, v črnem fraku in klaku. Obraz mu je resen, razburjen, a ne od srditosti, temuč od imenitnega dogodka. Odloži samo cilinder na obešalo in si popravlja lase premišljujoč. Potem obstane.) In kaj naj zdaj storim? (Sede na kanapé.) Ali naj vse prodam in se za vedno preselim na tuje? Ali naj odvržem pero in se lotim trgovine? Ah, in . . . (vstane) dom je vendarle najlepši kraj! (Smejé:) Jaz pa — trgovec! Danes bilanca, jutri pesem, danes matematika, jutri dramatika! Bah, to misliti je preneumno —

Amalija (vstopi važno.) Ivan! Gospa Moltonova je kupila vse, kar je Zobrovih, pomisli! Ti menda že veš. Kje pa si bil? (Ga ogleduje.)

Ivan. Baš pri njej.

Amalija (vsa radovedna:) I, kaj pa je bilo? Sediva no! (Ga ljubeznivo potegne k sebi:) Děj no, povej!

Ivan. Kako ste radovedni! (Sede.) Nič družega ni bilo, kot to, da mi je podarila vse, kar je kupila od Zobrovih . . .

Amalija (vsa iz sebe.) Vse, Ivan, vse? (Z nasmehom:) In ti si se najbrže še branil.

Vilanov. Res, branil sem se in večkrat poudaril, kako pridem ravno jaz do tega. Bila je naposled užaljena, v pravem pomenu besede užaljena.

Amalija. O ti — ne vem, kaj bi ti rekla — — In naposled?

Vilanov. Naposled sem ji poljubil roko in ponudbo hvaležno sprejel. Seveda potem

sva se marsikaj menila o umetnosti, znanju i. t. d. (Vstane.) Toda meni je zdaj marsikaj preudariti . . .

A m a l i j a (prijemši ljubeče sinovo roko.) Le preudarjaj, moj dragi, ne bom te motila. Ah, da te vendar enkrat vidim osrečenega! (Odide veselega srca.)

V i l a n o v (sam.) Na tuje pojdem. Tam bi bilo zame prav. Ušel bi hudobnim Zobrovim in drugim zavidnikom! Ljulika je samosevka med domačo pšenico. (Sleče površnik.) Zobrovi so sicer dobri, toda — —

H e l e n a (potrka in vstopi.) Dober dan, gospod Vilanov!

V i l a n o v (je še-le dobro obesil suknjo.) O, klanjam se, gospodičnja Helena! Da nas tudi Vi obiščete! Prosim, sedite! (Pokaže ji na kanapé, kamor sede.) Takoj grem po mamico.

H e l e n a (hitro.) Prosim Vas, ne! Rada bi z Vami sama govorila.

V i l a n o v. Dobro! (Prisede na kanapé.)

H e l e n a (jeclja. Pozna se ji, da težko pričinja.) O gospod, saj Vam je znana nesreča naše hiše . . .

V i l a n o v (mehko.) Sočuvstvujem, žalim, gospodičnja Helena!

H e l e n a. Ni je pomoči, pa če nas zapusti še up — —

V i l a n o v. Ne sme Vas zapustiti.

H e l e n a. A kaj bi hodila po ovinkih! Moj oče pravijo, da morem družino rešiti samo — jaz. V obupnosti so me poslali do Vas vprašat, kako je to mogoče? Prosim lepo, ne zamerite! Zame je bila to prava trnjeva pot. Storila sem jo iz ljubezni do nesrečnega očeta . . .

V i l a n o v. Rešitev Vašega imetja je mogoča.

H e l e n a. Povejte mi, rotim Vas pri vsem, kar Vam je sveto in drago — kakó, kakó? Ugibala sem celo pot, a niti ena misel mi ni prišla na um.

V i l a n o v. Potrpite, prosim, za trenutek! (Napiše par vrstic na posetnico; pri ozadnjih vratih jo izroči, rekoč:) Mamica, to karto izročite postreščku, naj jo nemudoma nese, kamor veleva naslov! (Zopet sede.) Kako ste prenesli Vi ta udarec?

H e l e n a. Kako? Laže bi ga, da se mi ne smilijo oče.

V i l a n o v. In Matilda?

H e l e n a. Ona je zaročena. (Premor.) Gospod Vilanov, ali jaz ne smem vedeti, kako morem hišo rešiti jaz? Baš jaz?

V i l a n o v (jo prime za roko.) Gospodičnja Helena, ali boste odkritosrčni?

H e l e n a (osupla.) Kdaj še nisem bila?

V i l a n o v (vstane in vzame rožo iz vaze in ji jo podá.) To rožo sem dobil v gledišču od neznane osebe. Hranim jo ves čas zvesto od zadnje svoje predstave „Na razpotju“. Evo Vam je v dar!

H e l e n a (vzame rožo z drhtečo roko in se zardi.)

V i l a n o v (potegne iz žepa še listič, ki je bil izpočetka privesen ob roži.) Tudi ta listič sprejmite kot resnično mojo izjavo. Preberite, prosim, kaj je zapisanega na njem!

H e l e n a (v sladki zadregi.) Nočem!

V i l a n o v. Zapisano je: „Hranite to rožo kot simbol moje tihe in vdane ljubezni do Vas . . .“

H e l e n a (se mu nasloni solzna na rame tiho šepetaje.) To rožo z lističem sem Vam dala — jaz . . .

V i l a n o v (kakor sam sebi govoreč:) Ali je mogoče? (Se obrne k Heleni nežno.) Gospodičnja Helena! Povejte, ali Vam je danes žal, da ste mi podarili to rožo?

H e l e n a. Ne!

V i l a n o v. Hvala Vam! Zdaj lahko reši hišo Vaš oče — ne Vi. Govorite ž njim! Menda ravno prihaja. Saj veste, kaj mislim. (Odide.)

H e l e n a. O Bog! (Vsa zavzeta vstane.) Srce moje, le pólji! Ali imaš še kaj željâ, povej, govôri! Ali ti more svet še — kaj več dati! (Omahne na kanapé in od veselja zaihti.)

Z o b e r (pride plašnih pogledov, se ozira naokrog in uzre Heleno ihtečo.) Helena!

H e l e n a (plane pokoncu:) Oče! (Ga objame in pritisne na prsi.) Povejte hitro, takoj, ali me Vilanov sme ljubiti in snubiti in se z menoj za vedno združiti? Samo to!

Z o b e r. Kako? Kaj govoriš? Ali se ti blede, dete? Ah, še ti mi zblazni, še tebe

naj izgubim, potem sem tudi jaz docela izgubljen!

Vilanov (stopi hitro pred nju.) Gospod Zober, Vaša hči Helena me ljubi, jaz tudi ljubim njo. Ali mi jo daste za družico?

Zober. Kaj bo potem?

Vilanov. Vi boste zopet prevzeli trgovino, vsi pa bomo skupaj srečno živeli na Vašem domu.

Zobru (zažaré oči od presenečenja in radosti.) Živel mladi par! (Vsi se med seboj objamejo.) Čaj, Ivan, to bomo še tarokirali, da nas tako-le zvečer hudič brez dela ne najde...

Vilanov. In mamica nam bo napravljala dober čaj, in...

Matilda (nenadoma vstopi, vtopljen v solzah.) Berite to brzovavko! To je strašno!

Zober (vzame hlastno list in bere:)

„Po njegovem predsmrtnem naročilu: Egon Horebsky se je ustrelil, izgubivši svoje zadnje imetje.

Hazardna igralnica Monte Carlo.“
Strašno!

Helena. Ah, strašno! — Matilda, a jaz sem zaročenka Vilanovega!

Matilda (zajoka na glas.) Jaz pa — nesrečnica!

Vilanov (stopi sočutno k nji.) Nikar ne tožite in nikar se ne bojte! Skupaj bomo živeli kot ena družina, upam, prav zadovoljno. Bog te potolaži, draga svakinja! (Ji seže v roko.)

Matilda (ga pogleda z žalim nasmehom.) Odpusti!

Zober (ves iz sebe.) Ah, to je čudno, to je čudno! Ta Horebsky — — In da smo se mi tako dobili! Koliko je bilo treba besed, rezkih in milih!

Helena. Koliko čutil, globokih in plitvih!

Amalija. Koliko dejanj, moških in omahljivih!

Matilda. Koliko izkušenj bridkih, a zdravih!

Vilanov. Tako se godi na odru življenja!

(Zavesa pade.)

Konec.

Prišla je Vesna...

Prišla je venčanih kodrov
Vesna z nebesnih daljav,
z enim je samim poljubom
v srca razlila ljubáv.

Prišla je s pesmijo glásno:
kamor doseza nje glas,
srečo in radost razsiplje
angel krilat, zlatolas...

Prišla je k meni, a našla
pusto je pot do srcá,
v njem pa zaprto ljubezen,
davno pregnano v svet...

Morda pa, prišla si, Vesna,
k meni se že poslovit —
pa za slovo mi prinašaš
cvetja za grobni nakit?

Ljudmila.

V zračnih višinah.

Črtice o zrakoplovstvu. — Spisal I. Z.

Z bistrim duhom uporablja človek prirodne moči in vsak dan nam prinese nov napredek v tem prizadevanju. Prirodne moči so človeške služabnice, in čimbolj se razvija človeški duh, tembolj se uresničuje rek, da je človek kralj stvarjenja.

Pod zemljo si je človeški um izkopal pot, kamor hodi po dragocene zaklade; na površju zemlje obdeluje polje, urejuje tek rekam, brani pot nadležnim plazovom, izkorišča zelišča, zrak in vodo in niti širnega morja se ne straši, ampak varno in pogumno pluje po globoki vodni gladini.

Kaj čuda, če je človek slednjič pričel preišljati, kako bi uporabil širno ozračje sebi v korist in zabavo? Kako mirno in veličastno se ziblje orel nad planino, kako veselo se dviga škrjanec nad pšeničnim poljem in kako urno se spusti brza lastavica iz gnezda za drobnim mrčesom! In človek? Dasi je izumil mnogo, kar je na videz težavnejše in umetnejše, vendar ni dosegel umetnosti drobnega ptička, da, skoro do najnovejše dōbe se niti ni upal, da jo poizkusi doseči.

Pa prišel je čas, ko se je človek lotil tudi te uganke vkljub mnogim trudom in težnjam. V teh črticah hočem na kratko opisati, kaj je človek vse izumil, da zavlada tudi ponosnim zračnim višinam.

I.

Prvi, ki se je pečal z zrakoplovstvom ter je vreden, da se njegovo delovanje omeni, je pater Frančišek Lana. L. 1670. je spisal knjigo, v kateri je poudarjal svoje popolnoma pravo prepričanje, da so velike, z razredčenim zrakom napolnjene krogle sposobne dvigniti se v zrak. L. 1709. pa se je pater Jernej Lourenço de Gusman v Lisboni na Portugalskem 8. avgusta 200 črevljev visoko dvignil v zrakoplovu, napolnjenem z razgretim zrakom.

Pozneje pa niso več polnili balonov z zrakom, ampak začeli so rabiti vodik. Že l. 1766. je Cavendish spoznal lahkoto tega plina, l. 1768. pa je Black prišel do spoznanja, da se je res mogoče dvigniti v zrak s primeroma lahkimi telesi, ako so napolnjena z vodikom. Cavallo je l. 1782. stvar tudi dejansko pojasnil.

L. 1783. sta po mnogih poizkusih brata Montgolfier naredila iz platna zrakoplov v obliki hruške. Premera je imel 11 *m* in okoli 200 *kg* teže; napolnjen z razgretim zrakom se je dvignil 300 *m* visoko in 400 *m* od tam, kjer so ga izpustili, je padel zopet na zemljo. Pri tem pa brata Montgolfier nista spoznala, da je dvignil zrakoplov razredčeni zrak, ki je nastal, ker so pod zrakoplovom zakurili. Mislila sta, da se je iz zgorele slame in papirja dvignil poseben plin, ki je gnal zrakoplov v višino.

Dasi je bil ta poizkus kaj preprost, je vendar zbudil tudi v Parizu precej zanimanja. Še istega leta si je omislil profesor Charles zrakoplov iz posebno lahke snovi, prevlečene s firnežem; v premeru je imel 4 *m* in bil okoli 12 *kg* težak. Zrakoplov se je dvignil na Martovem polju v Parizu 952 *m* visoko; izginil je v oblakih in padel 23 *km* daleč od Pariza na tla, kjer je počil skoraj gotovo vsled prevelike napetosti.

Kmalu zatem pride mlajši Montgolfier tja in izpusti v višave nov zrakoplov, napolnjen z razredčenim zrakom. V mali košek, ki ga je privezal k zrakoplovu, je zaprl jagnje, raco in petelina. Zrakoplov je tako mirno padel na zemljo, da so vse živali ostale nepoškodovane.

Ta poizkus je ljudi osrčil, in Pilatre de Rozier je bil prvi, ki se je opetovano v privezanem zrakoplovu dvignil okoli 30 *m* visoko. Slednjič pa se je dvignil v družbi z d'Arlandesom brez vrvi ter je po 25 minut trajajoči vožnji prišel srečno na tla. Zrakoplovca sta v tem času preplula 2 *km*. Dne 3. decembra istega leta sta se dvignila tudi v Parizu Charles in Robert v zrakoplovu, napolnjenem z vodikom, 500—600 *m* visoko. Vožnja je trajala dve uri, in pogumna moža sta devet ur od Pariza zopet prišla na tla. Ko je potem Robert izstopil, je bil zrakoplov toliko lažji in z Charlesom samim se je zopet dvignil 3000 *m* visoko; po 35 minut trajajočem presledku je tudi ta izstopil nepoškodovan.

Od tedaj naprej so se večkrat spuščali v zrak, tako da so našteli meseca marca l. 1785. že 35 vzletov, katerih se je udeležilo skupaj 58 oseb. Prva dama se je dvignila l. 1784. v Lyonu.

Kakor je iz tega razvidno, so pri opisanih voznjah dvigali zrakoplove na dva načina: prvi način je bil z vodikom, drugi način pa z razredčenim zrakom, ker so pod balonom zakurili. Zrakoplove po prvem načinu zovemo „charliere“, one po drugem načinu pa „montgolfiere“, ker sta ta dva moža prva rabila vodik, oziroma razredčeni zrak pri svojih zrakoplovskih poizkusih.

Dné 7. januarija 1785. je nastopil Blanchard prvi v zrakoplovu pot čez morje. Peljal se je čez Rokav, (čez morsko ožino med Francijo in Angleško) iz mesta Dover v Calais. Tu so pozneje postavili spomenik na mestu, kjer je izstopil.

Dasi so se Francozi za nekaj časa tako vneli za zrakoplovstvo, so vendar to stvar kmalu zopet popustili. Vsi baloni, katere so rabili dotlej, so namreč svojevoljno jadrali po ozračju: kamor jih je veter zanesel, tja so pluli. V prvi navdušenosti tega niti preveč upoštevali niso, kajti mislili so, da bo lahka stvar, zrakoplov voditi po ozračju, kakor se krmari ladja po vodi. Ko pa so se nekateri poizkusi ponesrečili, je naenkrat minila tudi vsa navdušenost, in baloni so služili od tedaj precej časa samo radovednežem v zabavo. Vrednost zrakoplovov je izginila, in še-le l. 1861—1865. so zadobili zopet večjo veljavo, ko so jih rabili tudi v ameriški meščanski vojni.

Čitatelj je spoznal, da so vsi zrakoplovci, kolikor smo jih opisali, največ pluli v višavo; da bi se vozili z balonom po ozračju kakor z vozom po zemlji, tega v prvi navdušenosti niso poizkušali, tudi če jim je bil veter ugoden. Tistih kratkih voženj v daljavi dveh *km*, devet ur, itd. ne moremo upoštevati. Glavni namen jim je bil tedaj, da so smuknili pod oblake, in stvar je bila pri kraju. Poglejmo torej nekoliko, kako visoko soprišli, in primerjajmo visokost teh voženj z visokostjo drugih predmetov, da nam bodo uspehi teh poizkusov jasnejši.

Montgolfieri niso prišli nikdar čez 800 *m* visoko; a za prve poizkuse je tudi ta visokost precejšnja. — Charles se je l. 1783., kakor sem že omenil, dvignil 3000 *m* visoko; s tem je prekoračil višino zavetišča sv. Bernarda (2474 *m*) kakor tudi najvišjega obljudenega kraja v Severni Ameriki (Treasury-City), ki leži 2793 *m* visoko. — Lastavica si ne upa nad 2500 *m* visoko, torej jo je Charles prekosil za 500 *m*. Sploh so pozneje malokdaj prekoračili to visokost; povprečna visokost vseh višin, katere so zrakoplovci dosegli, je nekako 3500 *m*.

Tako visoka je gora Maladetta na Španskem, in ognjenik Pic de Teneriffa je le 200 *m* višji.

Sokol vzleti najvišje 4000 *m*, do višine najvišjih hribov v Švici in na Tirolskem. 4290 *m* visoko je najvišji kraj v Južni Ameriki, Portugalette v Boliviji. 4979 *m* visoko stoji najvišja vas na zemlji, Thoh Juling v Tibetu. Nekoliko več, 5500 *m*, doseže orel, 6500 *m* visoko vzleti kondor; to visokost sta dosegla 27. julija 1850 Biksio in Barral. V tej višini sta našla 40° mraza, kakršen je le v najmrzlejših sibirskih krajih. Toda še nekoliko višji je oni kraj (6766 *m*), kamor so prišli ljudje na gorovju Himalaja, katerega najvišji vrh Gavrizankar (Mont Everest) je visok 8840 *m*. 18. avgusta 1855 sta namreč brata Schlagintweit prišla 6766 *m* visoko. Višje ne more priti človek na zemlji, le zrakoplovci so dosegli še večjo višino. 16. sept. 1804 je prišel Gay-Lussac v zrakoplovu 7016 *m* visoko, skoro pol stoletja pozneje (2. nov. 1852) pa Walsh 6989 *m*. Croce-Spinelli in Sivel sta prišla 7300 *m* visoko, 71 let poprej (1802) pa sta prišla Robertson in Lhoest 7400 *m* in 60 let pozneje, namreč 5. sept. 1862, je dosegel Glaisher 8823 *m*, nekoliko manj kakor je visok Gavrizankar. A Glaisher se je pri tem ponesrečil; v toliki visokosti mu je pošel potrební zrak, in zgrudil se je onesveščen. Kako visoko je šel balon še potem, ni znano, kajti ko je pozneje padel, so našli mrtvega Glaisherja z zapiskom v rokah, v katerega si je zaznamoval zgoraj omenjeno višino 8823 *m*. Zapisek pa je imel krvave lise od Glaisherjeve krvi, ki je vsled razredčenega zraka izstopila iz rok.

Croce-Spinelli, Sivel in G. Tistandier so prišli nekaj let potem 8600 *m* visoko. Vse te voznje pa so bile jako nevarne, kajti v taki visočini človek lahko izgubi zavest; zrak je vedno mrzlejši in redkejši, kri stopi izpod kože, čeljusti obledé, po ušesih zvoni in v glavi zgrabi človeka omotica. Dandanašnji, kakor bomo slišali, se spuščajo tudi v take višine, a zrakoplovci so previdnejši in preskrbljeni z vsem, kar jih brani pred nevarnostjo.

Marsikdo, ki rajši sedi v varnem zapečku, se bi posmehoval tem možem. A kdor ve, kako velike važnosti je zrakoplovstvo za vedo, bo spoznal, da ni čuda, če si je marsikdo upal nepripravljen dalje kakor je bilo prav. Koliko novih stvari v fiziki in meteorologiji se dá spoznati z zrakoplovstvom, ne gledé na praktično vrednost, ki jo bo imela ta iz-

najdba za vojaštvo in promet, ko se izpopolni!

Če prvi poizkusi niso dobri, vendar ne smemo zaradi tega zasmehovati vsega podjetja. Tako delajo nevedneži. Prvi Fultonov parnik so ljudje zasmehovali kot bedastočo, in celo Napoleon I. je imel izumitelja za sleparja, ker je trdil, da pride s svojim parnikom v nekaj urah čez Rokav iz Francije

na Angleško; tako se je zgodilo G. Stephensonu, ki je izumil lokomotivo. Neki v tistem času jako spoštovani list se je iz njega norčeval in njegovo iznajdbo imenoval nemnost. Deloma se tako godi tudi dandanes, in zlasti o zrakoplovcih se je rekla že marsikatera nepremišljena. A zaradi tega ne izgubi vrednosti to, kar je pri njihovem prizadevanju res vredno priznanja. (Dalje.)

Trtje in povrtje.

More matter, with less art.
(Shakesp. Haml. II. 2.)

15.

Pred bitvo na Lipskem, ta divji hrup!
Pijano veselje in strah in up,
vsa čuvstva po srcih so vrela ...
Evropa, prišel je usodni dan!
Kdo bode zmagal, kdo bode končan?
Napoleon veliki, kaj se ti zdi?
Nešteta so carjev junaška kardela,
vsem duša po zlati prostosti hlepi ...

Vojak tam póstaren brusi svoj meč,
med sabo mrmra na meji stoječ:

„Le sveti se meč, tovariš moj,
nemara poslednjikrat greva v boj.
Na prsih kolajni dve mi visita,
nemara še tretja mi kdaj zasvita ...

A potlej — kam? Hu, mraz je nocoj!
Slab prorok zime je mrzel oktober ...
Baš prav za me, da malo godem:
Če tretjo kolajno v vojski dobodem,
no, potlej sem pa za berača dober...“

16.

Meni je vsaka pesem všeč
radostne ali tožne vsebine,
preden grem v trudno posteljo leč,
berem lahkó celo težke tercine.

Rogam se vendar iz vsega srcá
tistemu Muz nesrečnemu sinu,
čigar pesem duh ima
po petroleju ali po vinu.

17.

Ah, čemu le nauke delim?
V kot se naj stisnem in molčim!
Kaj je komu na svetu mar,
kar jaz mislim o svetu;
svet je že preteto star,
jaz pa podoben detétu ...

18.

Nikar se ne čemêri,
le dvakrat pratiko preberi,
po listih se ščepêri,
pa bodeš velik učenjak.
Saj to je danes vsak,
komur sta nebo in zemlja
— asfaltni tlak!

19.

Udobnost in mezda in prednost stanov,
o, te so poznane na daleč vsakomu,
naj varuje enega slamnati krov,
naj drugi že vlada v sijajnem domu! ...
Če brat zametuje svoj težki stan,
če jezen preklinja svoj rojstni dan,

nikar ga ne teši in solz ne rosi,
nikar le v Atene sov ne nosi!
Po svoje živita miš in slon.
Čemu bi jelene strahljive tešil? ...
Kdor toži, da je svoj poklic izgrešil,
najmanj ga izgrešil je ravno on!

Anton Medved.

On ni več tisti kot nekdej!

Skrivnostno so se blesketale
pri božjem grobu lučce plave:
v poletni noči se kresnice
tako žare iz rosne trave.
Na steni tam je žalovala
Marija Sedemžalosti,
in mislila je misli težke
z napol zaprtimi očmi.

Pred božjim grobom pa je žena
klečala zgodaj osivela,
in tožba grenka kakor pelin
iz tesnih prs ji je kipela:
— Prebridka Mati! Sedem mečev!
Oj, mnogo to je, mnogo res!
A meni, glej, so z enim mečem
srce prebodli čezinčez!

Presrečna Mati! Skoraj . . . skoraj
tvoj Sin iz groba slavno vstane,
in strti bodo meči tvoji,
ozdravljene vse tvoje rane.
Moj sin, moj sin pa se je vrnil
iz daljnih kotov v rodni kraj,
zaplakala bi od veselja —
a ni več tisti kot nekdej!

Nekdaj mu je na polnih licih
cvetela radost rožnoživa,
in vsaka stvar se mu je zdela
na božjem svetu ljubezniva.
In mislil je, da zvezde v noči
le njemu ljubko sevajo,
in mislil je, da drobne ptice
le njemu pesmi pevajo.

In mislil je, da vsi so griči
zelenožametasti stoli,
ki duša se na njih spočije
od težkih trudov tamkaj doli.
In gorsko drevje mu je bilo
kipeča hvala do višin,
in vrelci bili so molitve
iz tajnih gorskih globočin.

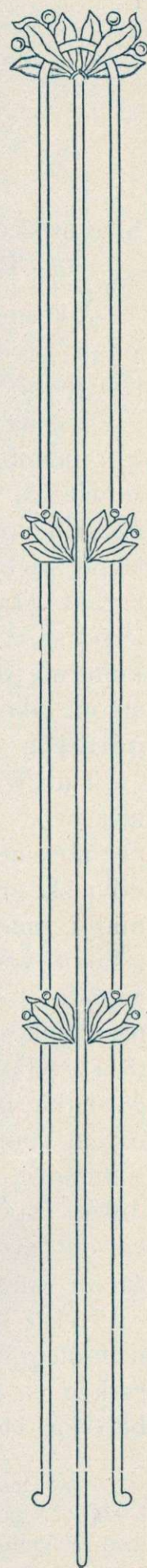
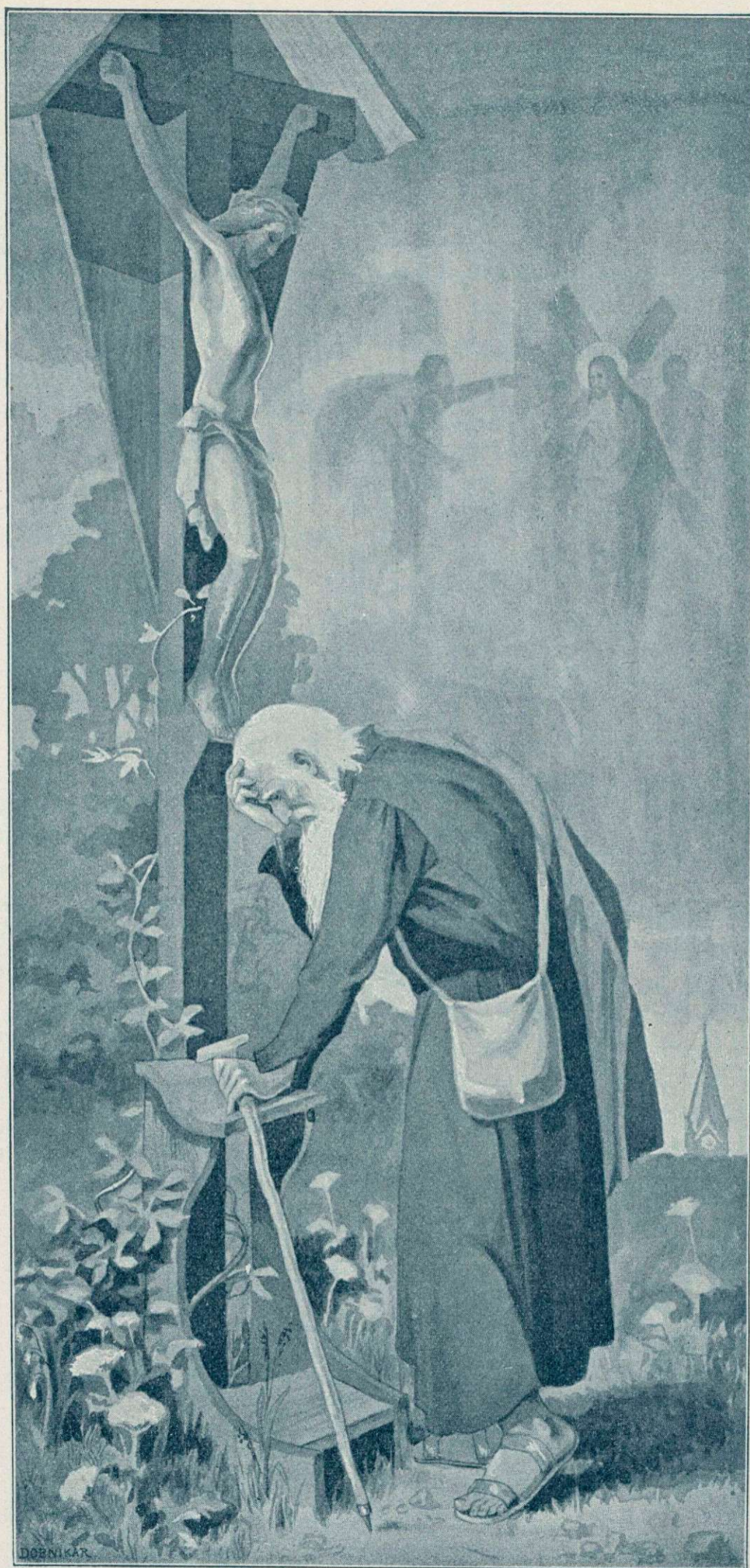
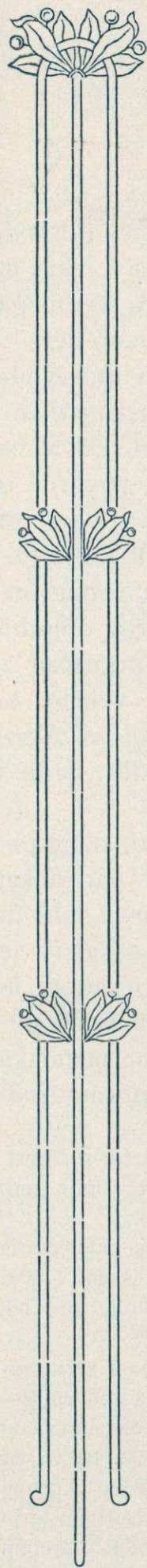
A danes na vsem božjem svetu
ni draga stvarca mu nobena:
Ne veseli ga mlado solnce,
in žali trata ga zelena —
in nekaj trene mu v očesu,
ko vidi beli cvet rosán . . .
ko mora včasih mimo križa
pogleda hladno daleč vstran . . .

A jutri praznik je vstajenja!
Veselje vstaja po vsi vasi —
O, da bi še nad mojim sinom
hoteli vstati lepši časi!
O Mati! jaz bi vse zabila
in ranosive bi lase
nosila kot srebrne žarke,
ki v trudno glavo mi blesté . . . —

Skrivnostno so zatrepetali
pri božjem grobu žarki plavi:
tako trepečejo kresnice
v poletni noči v rosni travi.
Ženici pa se je zazdelo,
da jo je z milimi očmi
pogledala in tolažila
Marija Sedemžalosti.

Silvin Sardenko.

On je spet tisti kot nekdej!

Risal Fr. Dobnikar.

Akvilejska cerkev med Slovenci

v dôbi njihovega pokrščevanja.

Zgodovinska študija. — Spisal dr. Jožef Gruden.

(Dalje.)

Slovensko ozemlje za stalno razdeljeno. — Razmerje do Solnograda.

Skromna poročila o misijonskem delovanju akvilejske cerkve med Slovenci pojenjajo po Pavlinovi smrti popolnoma.

No, na zunaj pač ni bilo znamenitejših izprememb, da bi jih svetovna povestnica zabeležila. Misijonsko okrožje je bilo že za obrskih vojsk določeno (l. 796—799.), in že takrat so bile pokrajine južno od Drave odkazane Akvileji v oskrbovanje. Krščanstvo je po slovenskih krajih razprezalo svoje tiho kulturno delovanje in pognalo med ljudstvom tako globoke korenine, da jih viharji poznejših stoletij niso mogli več izrvati.

Tudi o razvoju notranje cerkvene organizacije v devetem in desetem stoletju si ne moremo napraviti jasne podobe. Zgodovinski spomeniki, ki bi nam v tem oziru nudili zanesljivih podatkov, so bili skoraj gotovo večinoma vničeni za časa ogrskih napadov¹⁾. — Tako je že dôba Pavlinovih naslednikov, Ursa (804—811) in Maksencija (811—833) dokaj temna. Kako sta ta dva patriarha izvrševala svoj misijonski poklic, o tem nam noben zanesljiv vir ne poroča. Vendar je morala za njune vlade Akvileja dokaj uspešno tekrovati s Solnogradom, ker je nastal med tema škofijama razpor zaradi Karantanije.

Nekaj sledov misijonskega delovanja bi nam utegnili pokazati posestva akvilejske cerkve na slovenski zemlji — ko bi o njih bilo kaj več znanega. Nemški zgodovinar

¹⁾ O tem poroča listina kralja Berengarja iz l. 904. „... multa chartarum instrumenta casu quondam incendii ac perfidorum persecutionibus paganorum abolita noscuntur et perdita...“ (Mühlbacher-Joppi: „Unedierte Diplome aus Aquilea“ v „Mitteilungen des Institutes für österr. Geschichtsforschung.“ I. str. 287.)

Hefe je glede cerkvenih posestev postavil važno pravilo: da je obdarovanje cerkva in samostanov z zemljišči v začetku srednjega veka bilo plačilo za storjeno duhovno delo¹⁾. Splošno in brezpogojno to pravilo seveda ne velja, ker so često tudi novoustanovljene škofije in samostani dobivali posestva na Slovenskem, ne da bi se moglo govoriti o njihovi misijonski delavnosti²⁾. Toda pri akvilejski cerkvi se smemo s tem večjo gotovostjo opirati na njeno posest v misijonskih krajih, ker je sam kralj Karol obljubil škofu Arnonu duhovno delo poplačati s časnimi dobrotami³⁾. In kar je veljalo za Solnograd, je gotovo veljalo tudi za Akvilejo. Žal, da nas tudi tu le redki sledovi vodijo nazaj v deveto stoletje.

Friulski zgodovinarji poročajo, da je patriarh Pavlin od Karola dobil v dar nekaj gradov in zemljišč na Friulskem, v Istri in v Karantaniji⁴⁾. Tudi iz listine, s katero je Karol razsodil prepir med Solnogradom in Akvilejo, smemo sklepati, da je ta imela posestva celo onkraj Drave. Vendar nam taka splošna poročila pri določanju posameznih

¹⁾ Hefe: Einführung des Christ. im südwestlichen Deutschland. Na isto pravilo se opira tudi Huber (o. c.)

²⁾ Tako je dobila briksenška škofija od cesarja Henrika II. bogato dotacijo na Gorenjskem (1004) čeprav briksenški, oziroma sebenski škofje niso bili prej v nikaki zvezi s Kranjsko.

³⁾ Alc. epistola LXXXVII ... „tertium vero partem de laboribus tuis per singula loca seu episcopatus seu monasterii concessit tibi rex in elemosynam tradere.“ (Migne P. L. 100. col. 284.) — Iz teh besed bi se dalo sklepati, da je Karol obljubil Arnonu tretjino vse nabrane desetine namesto četrtine, ki jo je škof navadno dobival; a bolje so umeti o tretjini zemljišč po posameznih misijonskih okrožjih. Tako Huber (o. c.)

⁴⁾ Nicoletti: „Vita s. Paulini“. (Migne P. L. 99. col. 146.)

misijonskih okrožij malo koristijo. — Pomenljivejše znamenje je pridobitev posesti v celjski okolici. L. 824. je cesar Ludovik Pobožni podaril patriarhu Maksenciju v tistem kraju nekaj zemlje in naselnikov, katere je ta že prej dobil od mejnega grofa Kadolaja v fevd¹⁾. S tem je izpričano, da je morala biti v celjskem okrožju, ki je že po naravi središče Spodnjega Štajerja, važna misijonska postaja akvilejske cerkve.

To je pa tudi edino versko središče, katero se dá naravnost iz zgodovinskih virov določiti. To, kar po drugih značilnih znamenjih lahko povzamemo o razvoju cerkvene organizacije po naših krajih — z večjo ali manjšo gotovostjo — to obrazložimo pozneje. Tu povejmo le še nekaj o razdelitvi slovenskih dežel med solnograško in akvilejsko škofijo za Karola Velikega. S tem znamenitim dogodkom so bile namreč cerkvene razmere stalno urejene in misijonska dōba završena.

Med Akvilejo in Solnogradom je moralo prej ali slej nujno priti do razpora zaradi Karantanije. Misijonsko okrožje se je bilo sicer že prej (796 in 799.) razdelilo med obe škofiji. A ta razdelitev je bila le začasna in je imela namen olajšati in pospeševati pokristjanjevanje Slovencev. Pravno razmerje novopridobljenih pokrajin do Akvileje ali Solnograda še ni bilo za stalno določeno.

Za patriarha Pavlina se ta razpor sicer ni pojavil, ker je bil Pavlin velik prijatelj solnograškega škofa Arnona. A kmalu po njegovi smrti je cerkvenopravno vprašanje z vso silo butilo na dan. — Bližnji povod so bila menda posestva akvilejske cerkve, ki so ležala onostran Drave v solnograškem okrožju. Ob tej priliki pa je patriarh Ursus zahteval za svojo patriarhijo vso Karantanijo do Donave, opirajoč se na stare sinodalne zapisnike, ki so izpričevali, da so pred prihodom Langobardov v Italijo vsi škofje po nekdanji rimski provinciji Noriku bili akvi-

¹⁾ Listina iz l. 824. . . . „in finibus Sclaviniae in loco qui dicitur Zellia manentes viginti.“ (Mühlbacher-Joppi o. c. pag. 283.)

lejski sufragani¹⁾. — Solnograški nadškof pa se je lahko skliceval na dejansko posest. In ta je bila pravno tem bolj utemeljena, ker so nekdanje rimske pokrajine pozneje zasedli barbarski narodi, katere so uprav solnograški misijonarji pridobili krščanstvu. Slednjič so tudi nekateri papeži Karantanijo priznali solnograški cerkvi²⁾.

Karol je patriarha Ursa in škofa Arnona pozval v Ahen, da pred njim zagovarjata svoje zahteve. Toda Ursus je medtem umrl; in njegov naslednik Maksencij je branil stare pravice akvilejske cerkve pred cesarjem. — Karolu rzsodba ni bila težavna. Potrdil je začasno razdelitev Pipinovo iz l. 796. in določil, da bodi Drava odslej meja obeh škofij, vendar naj vsaka izmed nju obdrži posestva, ki jih ima na drugi strani reke³⁾. Morda je nanj vplival tudi ta ozir, da bi se cerkvena organizacija strinjala s politiško. Drava je namreč ločila tudi Vzhodno marko od Friulske.

Karolova rzsodba je važen mejnik v cerkvenem razvoju slovenskih dežel. Razmere, katere je zasnoval mogočni frankovski cesar, so trajale nad šeststo let in še-le z

¹⁾ Listina Karola Velikega: . . . „Ursus patriarcha antiquam se habere auctoritatem asserebat et quod tempore antequam Italia a Langobardis fuisset invasa per sinodalia gesta, quae tunc temporis ab antecessoribus suis Aquileiensis ecclesiae rectoribus agebantur, ostendi posset praedictae Carantanae provinciae civitates ad Aquilegiam esse subjectas.“ (Capeletti: Le chiese d' Italia VIII. str. 105. Schumi: Archiv für Heimatkunde, str. 58., št. 23.)

²⁾ . . . „Arno vero episcopus asserebat se habere auctoritatem pontificum sanctae Romanae ecclesiae, Zacchariae, Stephani atque Pauli, quorum praeceptis et confirmationibus praedicta provincia tempore antecessorum suorum ad Juvavensis ecclesiae dioecesim fuisset adiuncta . . .“ Listina Karola Velikega (Capeletti l. c. — Schumi l. c.) — Pripomniti moramo, da se listine papežev, ki jih Arno navaja, niso ohranile, in tudi ni mogoče določiti, so li bile pristne ali ne.

³⁾ „Nos praedictam provinciam Carantanam ita inter eos dividere iussimus, ut Dravus fluvius, qui per mediam illam provinciam currit terminus ambarum dioecesium esset . . . Ecclesiae vero, quae in utraque ripa fuissent constructae ubicumque possessiones suas iuste sibi collatas habere noscerentur absque contradictione et contentione ambarum partium haberent.“ (Capeletti, l. c.)

ustanovljenjem ljubljanske škofije (1463) so se deloma izpremenile. V misijonski zgodovini akvilejske cerkve pa je bila ta razdelitev zadnji važnejši čin. Odslej je bila njenemu vplivu določena stalna meja in njeno duhovno delovanje se je razprostiralo v okrožju, katero ji je bil Karol začrtal.

Zdaj, ko so se stalno uredile cerkvene razmere med Slovenci in sta solnograška in akvilejska škofija imeli določen delokrog, je umestno, da se ozremo nekoliko nazaj in določno označimo njuno razmerje v pretekli misijonski dōbi.

Akvileja ali Solnograd? Katera je več vplivala na pokristjanjevanje Slovencev? Kateri gre večja zasluga za krščansko omiko in prosveto med Slovenci?

Pisani zgodovinski viri, med njimi zlasti brezimni zgodopisec, nam natančno poročajo o delovanju solnograške cerkve in zasledujejo celo njen vpliv na posamna okrožja. Za akvilejsko cerkev nam primanjkuje tako natančnih poročil. V tej razpravi smo le splošno dokazali, da je tudi Akvileja proti koncu osmega stoletja uspešno tekmovala s Solnogradom. Da pa nekoliko natančneje orišemo vpliv obeh, je treba slediti drugim značilnim znamenjem.

Važen kašipot pri določanju verskih vplivov so cerkveni patroni, ki so jih posamezne cerkve pri misijonskem delovanju razširjale, in ki so često zelo značilni za posamezne dōbe in škofije¹⁾.

Akvilejska cerkev je po spojitvi s frankovskim cesarstvom sprejela mnogo nemških svetnikov in svetnic v svoj koledar in jih tudi postavljala za cerkvene patrone²⁾. Zato njeni cerkveni patroni pozneje nimajo več tako čistega romanskega značaja, kakor v langobardski dōbi. Vendar je dvojen patro-

¹⁾ Glej o tem moj spis: „Najstarejši cerkveni patroni na Slovenskem.“ („Voditelj“ I. 1901, str. 59. sl.)

²⁾ O tem razpravlja Madrisij: „Vita s. Paulini“ (Migne: P. L. 99. col. 120.) Od Frankov je Akvileja n. pr. sprejela sv. Martina. L. 811. je posvetil patriarh Maksencij veliko samostansko cerkev, katero je zgradil na razvalinah Belenovega templja, svetemu Martinu. Od tedaj se je začelo češčenje tega svetnika razširjati tudi po naših krajih. Poleg sv. Mar-

cinij izključljivo lasten Akvileji, namreč svetega Kancijana pa sv. Mohorja in Fortunata.

Svetemu Kancijanu in tovarišem-mučencem so že gotovo v rimski dōbi na kraju mučeništva (Ad Aquas Gradatas) blizu Akvileje postavili cerkev, po kateri je tudi bližnja vas dobila ime (S. Canziano). Cerkev se omenja v neki listini cesarja Ludovika Pobožnega iz l. 819.¹⁾ V dōbi pokristjanjevanja Slovencev je bil ta patrocinij pogosto v navadi²⁾, in Kranjska je imela nekdanj sv. Kancijana celo za deželnega patrona. — Sv. Mohor in Fortunat sta ustanovitelja akvilejske cerkve, in njune relikvije so se hranile v kripti velike bazilike. Zato sta akvilejska patrona „kateksohen“. Čudno je le, da se patrocinij svetega Mohorja in Fortunata primeroma pozno pojavlja (okoli l. 1000.), in da imamo malo farnih cerkva, ki bi nosile njuno ime³⁾. — Solnograška škofija ima nasprotno značilni patrocinij sv. Ruperta, svojega prvega škofa, katerega zaman iščemo v bližini Akvileje. Za določanje vpliva, ki se je s severa k nam, širil je ta cerkveni patron tem važnejši, ker so misijonarji razširjali njegovo češčenje zlasti pod Virgilijem (756—784)⁴⁾.

tina so se tudi mnogi drugi nemški svetniki vdomačili v Akvileji, n. pr. sv. Urh, sv. Gothard, sv. Gol.

¹⁾ Mühlbacher-Joppi: Unedierte Diplome aus Aquilea (o. c. str. 282).

²⁾ Iz misijonske dōbe so naslednje stare farne cerkve posvečene sv. Kancijanu: v Kranju, v Mirni peči na Kranjskem; v Škocijanu pri Dobrlivesi na Koroškem. Zanimivo je, da so cerkve sv. Kancijana stavili navadno na krajih, kjer vode v veliki množini izvirajo iz zemlje ali pa se vanjo izgubljajo. Pri Cerkniskem jezeru stoji n. pr. cerkev sv. Kancijana na mestu, kjer se odtok tega jezera izgublja pod zemljo; prav tako stojita tudi cerkvi v Škocijanu pri Turjaku in Škocijanu na Krasu na krajih, kjer ponira voda. Legenda spravlja to prikazen v zvezo z mučeništvom sv. Kancijana.

³⁾ Bazilika v Gradežu, ki je sedaj posvečena sv. Mohorju in Fortunatu, je imela še v VII. stoletju patrocinij sv. Evfemije. Na Goriškem ima le farna cerkev v Renčah sv. Mohorja in Fortunata, na Kranjskem Žužemberk (ki pa ni iz misijonske dōbe, ker se je fara še-le pozneje izločila iz Dobrnič). Starejši utegneta biti Gornjigrad na Štajerskem in Šmohor v Ziljski dolini na Koroškem.

⁴⁾ P. Wilibald Hauthaler je v razpravi: „Die dem heiligen Rupertus geweihten Kirchen und Kapellen“

Ako se zdaj ozremo po širnem misijonskem okrožju, v katerem sta delovali akvilejska in solnograška cerkev, in zasledujemo po teh znamenjih njuno delovanje, se nam pokaže takoj pretežni nemški vpliv. — Akvilejskih patronov iščemo zaman onostran Drave, patrocinijski sv. Ruperta pa sega globoko doli v akvilejsko okrožje.

Na Koroškem nahajamo več podružnic sv. Ruperta na desnem bregu Drave, ki pa niso večjega zgodovinskega pomena in so morda tudi iz poznejših časov. Pomenljivejše so cerkve sv. Ruperta na Južnem Štajerskem, kjer jih srečujemo ob Savinji in Savi: pri Gomilskem, poleg Laškega, v Vidmu. Pa tudi tostran Save se pojavljajo sledovi solnograškega vpliva. Na Kranjskem imamo staro farno cerkev sv. Ruperta, ki je nekdanj obsegala vse duhovnije po dolini Mirne in nje okolici¹⁾. Lahko si je razlagati, da je iz nasprotnega štajerskega brega delovanje solnograških misijonarjev segalo tudi preko Save v mirnsko dolino.

Akvilejski patriarhi gotovo niso posvečevali v svojem okrožju cerkva v čast svetemu Rupertu, ker so bile razmere med solnograško in akvilejsko škofijo v devetem stoletju zelo napete, in je bil patrocinijski tega svetnika zunanje znamenje duhovne odvisnosti od Solnograda. Kjer torej nahajamo Rupertove cerkve južno od Drave, smemo sklepati, da so vsaj po večini iz dōbe pred l. 811., ko solnograškemu teritoriju še ni bila odkazana stalna meja²⁾. In če vpoštujemo zlasti delovanje škofa Virgilija v Karantaniji, ki je patrocinijski svojega prednika

dokazal, da je sv. Rupertu po raznih krajih posvečenih 123 cerkva in kapel, in da je prav mnogo njih iz Virgilijeve dōbe n. pr. stolna cerkev v Solnogradu. (Heiligenpatronate der Erzdiöcese Salzburg, str. 58. sl.) Na Koroškem se pripisuje Virgiliju cerkev v Št. Rupertu pri Velikovcu.

¹⁾ Iz šentrupertske glavne župnije so se tekom časa izločile duhovnije: Mokronog, Št. Janž, Dole, Sv. Trojica, Boštanj, Polšnik. — Videm in Št. Rupert na Kranjskem se omenjata v najstarejšem seznamu akvilejskih župnij iz l. 1323. (Notizenblatt der kaiserlichen Accad. der Wissenschaften 1858, str. 406.)

²⁾ Huber: Einf. des Christ. IV., 169. Hauthaler l. c.

najbolj razširjal, se nam kaže, da je za njegove vlade misijonsko okrožje solnograško segalo celo do Save in Krke.

Solnograška cerkev pa ni sama tekmovala z Akvilejo v pokrščevanju Slovencev. Vse kaže, da se tudi vpliv brižinskih menihov ni omejil na severno Karantanijo, temuč, da so delovali tudi v pokrajinah južno od Drave, čeprav morda izza l. 811. pod vrhovno oblastjo Akvileje. Samostan Indija (Innichen) je bil bavarski vojvoda Tasilo II. l. 770. ustanovil izrecno v ta namen, da razširja krščansko vero med Slovenci¹⁾. Ko je opat Hatto iz Šarnice, ki je v novo naselbino poslal redovnike, postal škof v Freisingu, je prešel samostan v brižinsko posest. Odslej je ta nemška škofija vodila misijonsko delo. In videti je, da so menihi iz Innichena zelo marljivo vršili svojo nalogo. „Brižinski spomeniki“ nam pričajo, da so se pri svojem delovanju posluževali narodovega jezika, kar so v tedanjih časih solnograški in akvilejski misijonarji redko storili. Zato so bili tudi uspehi njihovega misijonarstva zelo ugodni. Solnograška škofija jim je prepustila v oskrbovanje ves lurnski okraj (gorenja dravska dolina proti tirolski meji²⁾). Obširna posestva, ki jih je dobila brižinska cerkev od zasebnikov, kraljev in koroških vojvod po Južnem in Zahodnjem Koroškem, pričajo o njeni misijonski delavnosti v beljaškem okraju, torej na akvilejskem ozemlju³⁾. In čeprav zemljišča, ki so jih Brižinci pridobili na Kranjskem koncem desetega stoletja (Dovje l. 963, Škofja Loka l. 973) niso zanesljiv dokaz, da so tudi tod misijonarili nemški menihi, vendar se kaže iz teh daril, da je bil njih vpliv mnogo večji od akvilejskega. Ako bi si bili patriarhi z vztrajno misijonsko delavnostjo v teh krajih

¹⁾ Ustanovna listina: . . . „propter incredulam generationem Slavorum ad tramitem veritatis perdendum . . .“ Ankershofen: Urkunden und Regesten zur IV. Periode, n. 5. (Handbuch der Geschichte Kärntens.)

²⁾ Huber: Einführung des Christ. IV., str. 188.

³⁾ Ankershofen: Handbuch der Geschichte Kärntens II., str. 549.

utrdili svoje stališče in si pridobili kaj pravic, bi gotovo posestva ne prešla v tuje roke.

Zakaj se Akvileja in ž njo romanski živeli v slovenskih deželah ni več povzpel do tiste veljave, kot jo je imel v rimski dōbi, umevamo, če nekoliko premotrimo cerkvene in politične razmere v osmem stoletju. Nemške škofije so se lotile izpreobračanja Slovencev mnogo prej nego akvilejska cerkev, udeleževale so se misijonskega dela z večjo vnemo in ga tudi veliko bolje orga nizirale. Samostani Innichen, Kremsmünster, sveti Maksimilijan v Pongavu, misijonišča: Gospa Sveta, Sveti Peter na lurnskem polju, Sveta Marjeta na Gorenjem Štajerskem so bile dobro razporejene postojanke, iz katerih se je širilo krščanstvo po vseh krajih Karantanije. Menihi so bili tedaj tudi bolj vneti in vztrajnejši delavci v vinogradu Gospodovem, in bilo jih je tudi veliko več, kot pa svetnih duhovnikov. Še-le v drugi polovici devetega stoletja je v solnograškem okrožju začelo prevladovati svetno duhovništvo¹⁾. Akvilejski cerkvi je pa primanjkovalo spretnih misijonarjev. Ko se je njeno škofijsko okrožje razširilo na severu do Drave in na vzhodu do Kolpe, ni mogla postaviti toliko delavcev na plan, kolikor jih je bilo treba. Alkuin toži v svojih pismih, da Karol nima toliko sotrudnikov pri misijonskem delu v Panoniji, kolikor bi si jih želel, čeprav so ti, ki jih ima, najboljši²⁾. In zdi se, da vneti mož v tej potrebi ni pomagal le s svetom, ampak tudi z dejanjem ponudivši Pavlinu nekaj svojih učencev za misijonarstvo med Slovenci in Obri³⁾. Zlasti o svojem učencu Kandidu omenja v pismih, da se mudi v Karantaniji⁴⁾.

O samostanskih naselbinah v akvilejskem okrožju ni nikakega sledu. Tudi ne vemo,

če so se samostani na Friulskem: Sesto, Červinjan sploh kaj udeleževali misijonarstva. Le Maksencijeva ustanova l. 811. je morda imela služiti misijonskim namenom, ker je bilo s samostanom združeno tudi semenišče, kjer se je vzgajal duhovski naraščaj.

Mnogo je pomnožila vpliv solnograške škofije tudi cerkvena organizacija s posebnim misijonskim škofom na čelu. Že za vojvoda Ketimara je načeloval karantanski cerkvi škof Modest. Po njegovi smrti je bila dežela nekaj časa brez višjega pastirja. A Karol Veliki je skrb za misijonarstvo po slovenski in obrski zemlji zopet izročil škofu Teodoriku¹⁾. Za njim so bili še: Oto, Oswald, Salomon, Engilfrid, Alarik, Dietrich, Gotapert²⁾. — Akvilejska cerkev tej organizaciji ni imela ničesar nasproti postaviti, zato je bil naravno njen vpliv mnogo slabjši.

Slednjic moramo poudarjati še en vzrok solnograške prevlade. Karol in njegovi nasledniki so hoteli Slovence pokristjaniti, pa jih tudi ponemčiti. Z nemškimi naselbinami so utrjevali krščanstvo in nemško gospodstvo v slovenskih deželah. Takim namenom pa so nemške škofije in misijonišča seveda bolj služila kakor akvilejska.

Prav zato je bila Karolova razdelitev slovenskih dežel med Akvilejo in Solnogradom tudi velike politične važnosti. Prodirajočemu nemštvu je akvilejska cerkev vsaj deloma postavila jez. In ker vpliv romanstva z juga v tistih časih ni bil tako silovit kakor nemštva na severu, se je mogel slovenski narod v okrilju akvilejske cerkve svobodno razvijati in ga ni zajela propast kakor rojake onostran Drave.

(Konec.)

¹⁾ Solnograški brezimni zgodopisec imenuje za časa nadškofa Luitpranda (850) duhovnike: Dominika, Sandrata, Svarnagla, Alfrida in Rihbalda. Kopitar: Glagolita Cloz. pag. LXXV.)

²⁾ Alcuini epist. ad Megenfridum. (Migne 100., col. 206.)

³⁾ Sickel, Alcuinstudien I. (Sitzungsbericht der Wr. Accad. Phil.-hist. Classe 79) pag. 539 sq.)

⁴⁾ Alc. epist. LXIX. Migne o. c. 100., col. 239.)

¹⁾ Anon. Sal . . . „Tunc interrogavit imperator (Arnonem) si aliquem habuisset ecclesiasticum virum, qui ibi lucrum potuisset agere Deo. Et ille dixit se habere talem, qui Deo placuisset et ibi pastor fieri potuisset. Tunc iussu imperatoris ordinatus est Theodericus . . .“ (Kopitar: Glag. Cloz. pag. LXXIII.)

²⁾ Prva dva imenuje Anon. Sal. (l. c.), druge zapisnik samostana sv. Petra v Solnogradu in razne druge listine (Ankershofen: Handbuch der Geschichte Kärntens, str. 528 sl.)

Dve novi igri na slovenskem odru.

V zadnjem času smo malone kar zapored doživeli na slovenskem gledališkem odru dve novi izvorni igri. Dne 27. febr. je bila premiera dr. Fr. Detelove tridejanske veseloigre „Učenjak“, dne 11. marca pa Fr. S. Finžgarjevega narodnega igrokaza „Divji lovec“ (v štirih dejanjih s petjem). Vesela dolžnost nam je poročati svojim bravcem o teh dveh lepih novih pojavih v našem dramatičnem slovstvu.

Detelov „Učenjak“.

Učenjak na odru? — Za Slovence nova stvar. A gledišča večjih narodov predstavljajo večkrat učenjaške značaje s tem namenom, da ob njih razvijajo znanstvene probleme, da dokazujejo znanstveno ali socialno trditev ali pa da z ironijo podirajo nevšečne podmene. To je postalo dandanes nekako potrebno. Najrazličnejše bolj ali manj podprte podmene se pod imenom „poljudne znanosti“ razširjajo v dnevnem časopisju, in zato jih je novodobni dramaturg sprejel med predmete, ki se kažejo občinstvu v mnogobarynem dramatičnem kaleidoskopu na javnem odru. Ali ne razvija Ibsen v svojih igrah idej, kakor so se mu rodile v raznih dōbah njegovega duševnega razvoja? Med njimi so prave in napačne ideje — a to so problemi, s katerimi se bavi novodobni človek. V dušeslovnem razvoju na odru nastopajočih oseb izkuša dramatik podati dokaz za njihovo resničnost. In dolga vrsta novodobnih pisateljev je bolj ali manj srečno nastopila to pot. Trije pogoji so potrebni, da uspevajo take igre: Predmet sam mora biti — kakor pravimo — „na dnevnem redu“, pisatelj ga mora vsestransko temeljito obdelati v krepki, jasni dramatični obliki, in slednjič — občinstvo mora biti toliko zrelo, da ga razume. Večkrat opazujemo, da ravno najboljše igre prvič ne dosežejo pravega uspeha, ker jih občinstvo ne — razume . . . Potem pride kritika, ki jim določi pravo vrednost, in tisti jako srednje nadarjeni in površno izobraženi sloj človeštva, ki tvori pretežno večino glediškega občinstva, slednjič — ne da bi sam vedel za vse razloge — pritegne kritiki. Seveda pa ima ravno ta sloj često največji užitek pri onih predstavah te vrste, ki ne morejo prenesti resne kritike . . .

Dr. Detela ima veliko zaslugo, da je prvi na slovenski oder spravil igro, ki po svoji duhovitosti zasluži, da se postavi na stran najboljšim problemnim igram. Tu je nastopil leposlovec, oborožen s temeljito vedo, z jasnim kritičnim duhom, mož resnice, zdrave ironije in estetičnega preudarka.

Dr. Detela je pisatelj, katerega občinstvo odkloniti ne more; prej bi mogel on odklanjati občinstvo . . .

V svojem „Učenjaku“ je izvel dokaz, da sloni frenologija na napačnih načelih, da zagovarja napačne trditve, in da je svetovno naziranje prepričanega materialističnega frenologa v popolnem nasprotju z zdravim razumom.

Frenologija je skrajni izrastek enostranskega materializma. Res je sicer, da so v možganih za različno delovanje živčevja, za občutke in za gibanje različna „središča“, in ker je človek čutno bitje, katerega duševno delovanje je navezано na materialno telo, vpliva vsekako sestava možganov na njegovo čuvstvovanje in mišljenje. A materialist, ki ne priznava nobenega breztelesnega bitja in ki zapira nalašč svoje oko brezštevilnim dokazom, da ima človek mislečo, netvarno dušo, gre tako daleč, da hoče že iz oblike lobanje sklepati na umstveno in нравno stanje vsakega človeka. Materialistu se vse zdi le telesen stroj, ki dela po prirodnih nujnih zakonih. Zato ne priznava svobodne volje in нравne odgovornosti.

Dr. Blažič, zdravnik v blaznici, je v Detelovi igri oni „učenjak“, ki se je popolnoma zaril v ta materialistični predsodek. Navdušeno razlaga to svojo „vedo“ prijateljem: „Pogoj in vir vsemu našemu tako imenovanemu duševnemu življenju, mišljenju, čuvstvovanju, hotenju so možgani. V gorenjih delih je razvit razum, spredaj kraljujejo čustva za umetnost, ob straneh pogum, blizu zraven krvoločnost, tatinski in roparski nagon, in tako dalje. Razvitek možganov se vidi iz površine lobanje. Stvar je enostavna, kakor Kolumbovo jajce. Kakršna lobanja, taki možgani; kakršni možgani, takšno delovanje. Zatorej je smešno, ljudi hvaliti zaradi njih poguma ali razumnosti ali kake druge takomenovane vrline; ampak čestitati jim treba, da jim je dala dobrotljiva narava take mož-

gane; naravnost grozovito pa je, preganjati, kaznovati, moriti koga, ki je tako nesrečen, da ga ženejo možgani k tatvini, goljufiji, umoru.“ Na ugovor, da ima človek svobodno voljo, odgovarja moderni materialist dr. Blažič: „Volja, volja, dragi moj, volja je beseda, zrak, dim. Tistih metafizičnih pošasti, kakor so volja, razum, pamet, smo se vendar že iznebili, da vemo, da ne pomenijo nič drugega nego kemična pre-stvarjenja in električne toke v živčevju, ki vodi in goni potem naše mišice.“ Zato je Blažič trdno prepričan, da ni na svetu zlobnih ljudi, ampak zločinstvo je le znamenje bole- stnih možganov. V drastičnih potezah iz- raža pisatelj Lombrosovo teorijo, katera ne pozna npravnega zločinstva, ampak le igro prirodnih sil. „Surovež!“ — očita odvetniku dr. Gorniku, ki ni njegovih misli. „Zakaj pa ne daš obesiti psa, ki je ukradel klobaso? Jaz pravim: Proč z ječami! Živela zdravi- lišča! Proč s krivicami, živele bolezni!“ Praktična posledica tega nazora je seveda takoj: „Proč z advokati! Živeli zdravniki!“ In to je čisto dosledno: „Zakaj, če ni ne hudobij, ne krivic ne zločinov na tem svetu, potem res ni treba ne sodnikov ne odvet- nikov ne juristov, ki živé ob krivicah kakor zdravniki ob boleznih . . .“

Proti dr. Blažiču je vsak ugovor zastoj. On je prepričan, ne vidi nič, ne sliši nič. Poleg tega je ta nazor v „modi“, in dr. Blažič je zaradi njega na glasu kot velik učenjak.

Izpreobrniti ga mora še-le izkušnja, in to je dogodek, ki se razvija v tej igri. Dr. Blažič ima slugo Jakoba, ki ima popol- noma pravilno lobanjo, in učeni frenolog je našel na njej nepobitne dokaze najpleme- nitejših lastnosti. Pri kočijažu Murnu je pa našel Blažič popolnoma „zločinsko“ lobanjo: Vsi slabi nagoni so bili določno izraženi na njej. Zato zaupa Blažič Jakobu vse, a Murna se boji kot nevarnega človeka. Sled- njič pa se izkaže, da je Jakob vkljub svoji vzorni črepinji velik slepar in ničvrednež, a Murn ob nesrečni lobanji najpametnejša duša. Dr. Blažič, ta veliki učenjak, pride po svoji preveliki „učenosti“ in po intrigah svojega premetenega „šefa“ dr. Grma v blaznico. Navdušenje za vedo ga je spravi- lo tako daleč.

Antropologi so imeli znanstveno zboro- vanje. Dr. Blažič je prevzel predavanje, v katerem je hotel s poizkusi in demonstraci- jami pokazati istinitost svojega sestava. Vlačil je na mizo mrtvaške glave, o vsaki je po- vedal cel življenjepis in nazadnje predstavil

živ objekt, Andreja Murna, o katerem je trdil, da je morilec zaradi svoje nesrečne lobanje. Objekt je pa oporekal, doktorji in profesorji so zmajevali z glavami. Blažič se je pa v nemal vedno bolj. Naenkrat skoči v znanstveni ekstazi k slavnemu kirurgu, ki mu je najglasneje oporekal, prime ga za učeno glavo in reče: „To je glava mesarja ali rabelja, krvoločna, nasilna!“ Zborovavci so razburjeni. Blažič pa prime glavo pred- sednikovo in konstatira: „Glava sebičnega sleparja!“ Zborovanja je seveda takoj konec, ubogega „učenjaka“ pa obsodijo za blaznega in ga vtaknejo v norišnico.

Tako je pisatelj z neizprosno dosled- nostjo obsodil frenologijo. Napačni teoriji nasproti je postavil resnično življenje, ki se ne ravna po abstraktnih filozofemih, ampak gre svojo naravno pot in zahteva od nas zdrave pameti in treznega premisleka.

Okoli tega glavnega značaja je razvrstil pisatelj nekaj stranskih tipov, ki niso ni- kakor slučajni, ampak nam karakteristično označujejo ono socialno ozadje, iz katerega stopajo dandanes na plan taki „učenjaki“.

Ne omenjamo podrobneje oseb, ki skrbé za razvedrilo, ker te razume tudi najprepro- stejši gledavec. A značilna oseba je trgovec Marin, zastopnik malomestnega izobražen- stva. On je bogat in ima nekaj splošnih pojmov o omiki, kolikor jih pač dobi iz ne baš duhovitega dnevnega časopisja. Citirati zna celo Solona in to stori ob slovesnih prilikah. Kot napreden omikanec je seveda tudi frenolog, dasi ne ve prav, kaj da je to. Živela znanost! reče z zadovoljstvom in pri tem rad omeni, da ni brez groša. Njegova hčerka Selma je pa zgled izobraženih malo- mestnih gospodičen. Ona ljubi duhovitost in slavi velike može, Blažiča še posebno zato, ker upa, da jo vzame. Dr. Grm pa je zastopnik neznačajnega filistrstva. Njegovi nazori so ravno tako materialistični, kakor Blažičevi, a on se zna prikriti in nastopa kot lojalni konservativci, če je treba. Kadar je na samem, pa pokaže svojo pravo po- dobo. Proti tej družbi zastopa odvetnik dr. Gornik stališče zdrave pameti, priznava svobodo volje in npravno odgovornost za hudobna dejanja. Njegov pametni nastop razreši vozle, katerega je spletla zlobnost Grmova, sleparstvo Jakobovo in frenološka zatelebanost našega „učenjaka“ Blažiča.

Tako imamo v Detelovi igri združene one kontraste, ki so potrebni, da se iz njih razvije ne le zunanja zmeda, ampak pravi dramatični konflikt, ki temelji na globoki

različnosti značajev in v katerem se borita dve svetovni naziranji — materializem in spiritualizem. Seveda bo imel popolni užitek od te igre le oni, ki je proučil materialistične blodnje, ki pozna prisiljene in prazne podmene, s katerimi se to jako neznanstveno svetovno naziranje razširja, in ki pozna ono čudno strast, s katero se oprijemajo „učenjaki“ tolikrat prav paradoksnih idej, da b strmečemu svetu podali kaj čisto novega. A tudi manj izobraženo občinstvo najde svoje veselje nad šaljivo spletenimi prizori in dobro pogojenimi dovtipi.

Vsekako pomenja Detelov „Učenjak“ za naše ubožno dramatično slovstvo velik napredek. To je srečen in pogumen korak — navzgor!

Dr. E. L.

Finžgarjev „Divji lovec“.

F. S. Finžgarjev igrokaz „Divji lovec“ je pa izmed tistih, ki jim je že radi njihove snovi, zajete iz pristno narodovega življenja, zajamčena stalnost na našem repertoarju. — Vsebina mu je naslednja: Okoli l. 1848. lovec na Gorenjskem fante za Radeckega vojsko. Samo tisti, ki je posestnik celega grunta, je prost vojaščine. To izkorišča rihtar (župan) Zavrtnik. Dogovori se z Lisjakovim Gašperjem, da prepíše enega svojih dveh gruntov na njegovo ime, ako se poroči z njegovo hčerjo Majdo. Tako bode Gašper prost vojaščine, po njegovi smrti pa podeduje oba grunta in še očetovega. Gašper je namreč posestnikov sin, a njegov oče sedaj še ni pri volji prepustiti mu svoje zemljišče. Gašper sprejme vesel ponudbo, skopušni Zavrtnik pa si misli: „Čakaj, pri meni boš za neplačanega hlapca; dokler bom živ, bom jaz sam gospodar.“ — Majda pa se brani vsiljenega ženina, ker ljubi Janeza, sina revne kočarice. Zato pošljeta Zavrtnik in Gašper beriče nad Janeza, katerega ujamejo in siloma vtaknejo med vojake. — Tako se je navidez posrečil Zavrtnikov in Gašperjev hudobni naklep. A Majda je zvesta poštenemu Janezu in se noče poročiti z malopridnim Gašperjem. Ta pa se vede kot lastnik grunta, ki mu ga je bil zapisal Zavrtnik. Tako se naselita prepir in sovraštvo v Zavrtnikovini. Vsa vas si pripoveduje, kako Gašper pretepava Zavrtnika, in kako žaluje Majda po Janezu. Ko Gašper izprevidi, da Majda noče postati njegova žena, prodá kmetu Ježu Zavrtnikov grunt za 2000 goldinarjev. Jež je bil sam priča, ko je Zavrtnik zapisal en grunt Gašperju, ako se poroči z Majdo. A sedaj je toliko nepošten, da kupi Zavrtnikovo po-

sestvo od Gašperja. To izve stari Zavrtnik; prihiti v gostilno, kjer sklepata Gašper in Jež pogodbo. Toda zastonj se sklicuje na svoje pravice kot lastnik. Zgrozi se pri zavesti, da je hotel prodati svojo hčer brezvestnemu sleparju, da je vsled svoje lakomnosti izgubil eno svojih zemelj. Vest ga zapéče, pest se mu krči v onemogli jezi . . . Pri tem — zblazni. „Božji korobač že poje!“ pravi vaški norec Tonček. — Gašperja ne gane ta prizor. Pogodba je sklenjena, grunt je Ježov, le kočo na njem si je izgovoril Gašper za bivališče. V tej koči pa gostuje Tine s svojo materjo. Zastonj prosi Gašperja, naj ne postavi bolehnne matere na cesto. Gašper hoče, da gre „baba še nocoj“ iz kočé. Tedaj vzroji Tine in priseže grozno maščevanje. — Že prej je pa Janez pobegnil od vojakov, da čuje nad svojo ljubljenko, Majdo; šel je med divje lovce v hribe in se skriva pred beriči, ki ga zasledujejo. Obljubljeno je sto goldinarjev onemu, ki pripelje dezertêrja živega, petdeset tistemu, ki ga ubije. Beriči pridejo Janezu na sled. S tremi svojih tovarišev — med njimi je tudi Tine — se skrije nad gozdno planjavo; tovarišem zaukaže, naj streljajo na dano povelje v zrak; še-le v najhujši sili naj pomerijo na zasledovavce. Bližajo se beriči. Spremljajo jih Gašper in dva druga kmeta. Divji lovci streljajo; Gašper pade zadet skoz srce. Maščeval se je Tine. — A tega ni bil nameraval Janez; zato vrže puško vstran, stopi pred beriče in vzklikne: „To ni moja krivda! Vzemite me, prostovoljno grem med vojake!“ V tem hipu priskoči Majda in prosi Janeza, naj je ne zapusti. Beriča streljata; a ne zadeneta Janeza, ampak Majdo, ki pade mrtva Janezu v naročje. Ta jo hoče maščevati, a prepozno; beriči ga vklenejo, on pa želeč si smrti zakliče v toliki bridkosti bolešno: „Pozdravljena prva kroglja na Laškem!“

Poleg imenovanih oseb nastopa Tonček, vaški revež in norček, ki si domišlja, da ima „hudiča v želodcu“. Ta veseljak, lahko-miseln, pa najblažjega srca, zabava gledavce s svojimi dovtipi, ki so zasoljeni, a nikdar trivialni. Taka šaljiva oseba je prav umestna; povsod na kmetih nahajamo podobne originale. Brez te osebe bi v drami preveč vladala tragika, kar bi bilo celotnemu vtisu igrokaza v kvar. Saj tudi Shakespeare vpleta v dejanje svojih tragedij norca. In saj je ta zmes šaljivih in žalostnih prizorov prava slika človeškega življenja, v katerem se vrstita smeh in jok. — Tudi drugi značaji so plastično slikani. Glavni junak, divji lovec

Janez, je poštenjak in odkrit značaj. V začetku gori za vojno in prostovoljno bi šel zoper sovražnike domovine, a od strahu, da mu ne bi hudobni Gašper ugrabil Majde, postane begun. Četudi je Gašper njegov največji sovražnik, se noče nad njim maščevati in prepove divjim lovcem streljati na beriče in na njihovo spremstvo. To kaže njegovo nenavadno blagosrčnost. — Njemu enaka je Majda, pravi dekliški cvet, ki gori v čistem plamenu za Janeza. — Zavrtnik je grabežljiv skopuh brez srca, Gašper strahopetec in potuhnjenec, ki se boji Janezovih pesti in ga hoče pri kovaču zavratno s kladivom ubiti; vsa vas ga sovraži. Jež je krivoprisežnik. Vsi trije so zastopniki one kmetiške aristokracije, ki zaničuje gostače in kočarje kot nižje vrste ljudi. Ta zoprni kmetiški napuh nam je pisatelj mojstrsko orisal. — Gostaški sin Tine je dobra duša, ki se ga rad naleze in potem vasuje in razgraja.

Kakor nam pisatelj riše pristne kmetiške značaje v jasnih potezah, tako je tudi njih govornica jedrnata in preprosta, njihov dialog povsem neprisiljen.

Prav srečen je začetek igrokaza: V vasi sekajo fantje in dekleta pirhe in pomaranče. Tako nas postavi pisatelj sredi življenja našega gorenjskega ljudstva. Prvo dejanje je najbogatejše v raznovrstnosti prizorov, obenem najbolj poetično. — Drugo dejanje se odlikuje po spretni karakterizaciji gorenjskega kmeta. Ta del igrokaza je najbolj mikaven in poln zdravega humorja. Kovač in kmetje, ki se ž njim pogovarjajo, so — izvzemši neznačajnega Gabra — vsi prijatelji Janezovi, a se ne upajo iz strahu pred gosposko potegniti se za reveža ali nastopiti proti ošabnemu Zavrtniku. Ko pribeži Janez v verigah pred kovačnico, se noben moški

ne upa rešiti ga verig; ljubeča Majda mu jih prebije ter mu dá prostost. Mnogo smeha zbuja šaljivi prizor med kovačem in njegovo prepirljivo ženo. — Tretje dejanje se vrši v gostilni, kjer sklene Gašper pogodbo z Ježem, in Zavrtnik zblazni. Poslednji prizor je najbolj dramatičen v vsem igrokazu. Ulogo blaznega starca je igral pravi umetnik. V četrtem dejanju nas neprijetno pretrese konec, ko je Majda ustreljena vsled nesrečnega slučaja in ko odpeljejo Janeza — še bolj nesrečnega — v vojno, kjer ga čaka rešiteljica — laška kroglica. Gledavec vidi na odru dva blaga, čista človeka, katerima je kruta usoda, ne lastna krivda, ugonobila srečo. Žalibog, da se to pogostoma godi v življenju, a našemu srcu je prebridka ta tragika, in gledavec čuti v sebi na koncu igre neko tesnobo, neko disharmonijo. Pisatelj Finžgar je tu realist, in njegova drama ni pisana za mehkužneže; pa vendar, mislim, večina gledavcev se ne bode mogla ubraniti tega čuta.

V igro so vpletene pesmi, deloma skladbe gosp. Al. Sachsa, deloma narodne popevke. Nekatero pesmi se povsem ujemajo z narodnim koloritom vse igre, druge pa so preumetno harmonizirane.

Igrala se je premiera dobro; igravci so pokazali vseskozi navdušenje za svoje uloge.

Gospod Finžgar nam je z igrokazom „Divji lovec“, s svojim dramatičnim prvencom, vsekako ustvaril literarno delo stalne vrednosti. Igra je na odru najsijajnejše uspela in bode brez dvojbeno ostala ena najpriljubljenejših ljubljanskega gledališkega repertoarja. Porok za to je srečno izbrana snov, zanimivo in naravno se razvijajoče dejanje ter pred vsem eminentno slovenski značaj igre, ki je vzrastla prav na domačih gorenjskih tleh.

— j —

Stokrat mi pozdravljen bodi!

Stokrat mi pozdravljen bodi
solnčni žar, poslan iz néba!
Bog te čuvaj, drobna zeba,
ki oznanjaš vsi prirodi
blaženo pomlad!

Z Bogom moja temna soba,
strani, strani mrtve knjige,
črne misli, težke brige!
Vabi me sprelepa dōba
v blaženo pomlad.

Vstal je toplim solnčnim sijem
v prsih čut mi sladkonežen.
Zopet sem Bogú hvaležen,
da živim in žejen pijem
blaženo pomlad.

Anton Medved.

Od Save do Bospora.

Potopisni spomini. — Napisal Ivan Knific.

(Dalje.)

XIII.

Prvo, kar sem si ogledal v Carigradu, je sloviti Galatski stolp, in sicer zato, da se tem lažje orientiram v prostranem mestu. Saj je ta stolp znan zaradi svojega divnega razgleda.

Strme ulice vodijo od Bospora oziroma Zlatega roga po hribu navzgor. Na vrhu strmeh, kjer predmestje Galata prehaja v evropsko Pero, stoji imenovani Galatski stolp. Okrogel je in ima debelo masivno zidovje. Njegovo podnožje leži 100 m nad morjem, visok pa je stolp nad 50 m. Na vrhu ima galerijo, s katere turisti občudujejo čarobno turško stolico. Ta stolp je zdaj opazovavnica za ogenj, in z njega se nanzanjajo požari. Za pet piastrov (eno krono) se ti s tega stolpa nudi krasen razgled na mesto in na morje.

Carigrad stoji med dvema deloma sveta, med Evropo in Azijo; večji del mesta se razprostira na evropski strani, predmestje Skutari, ki je pa nekako mesto samo zase, stoji na maloazijskem obrežju. Med Evropo in Azijo se preliva morska ožina Bospor, ki veže Črno in Marmarsko morje. Preden pa Bospor preide v Marmarsko morje, se na evropski strani zajeda v kontinent naravni zaliv, svetovnoznani pod imenom Zlati rog. Ta luka je najvarnejše zavetje vojnim in trgovskim ladjam.

Raz stolpovo galerijo se oziram na bajno mesto. V podnožju hriba ležita Bospor in Zlati rog. Brez števila ladij se ziblje po njima, velikih in malih. Jambora zraven jambore kipi proti nebu. Tam-le ob obrežju se je baškar usidrala velika trgovska ladja. Bogve odkod je prišla. Na obrežju stoji velika množica ljudstva; še semkaj gori se čuje nerazločno vpitje carigrajskih pouličnjakov. Pod menoj se razprostira predmestje

Galata, ki je bilo svoje dni izključno trgovišče Evropejcev. Proti severu od Galate se širi moderna Pera. Po sredi tega predmestja vodi edina, kolikor toliko elegantna ulica Grande rue de Pera. Od Galate proti severozapadu se razprostira ob Zlatem rogu predmestje Kasim Paša in ne daleč od njega židovski Hasköj.

Dva mostova vodita čez Zlati rog: Novi ali Galatski most in pa stari Mahmudov most. Največ prometa je seveda ob Galatskem mostu.

Onkraj mostu se dviguje pravi turški Carigrad ali Stambul. Hiše so pozidane na nizkem, ne strmem hribu. Prav blizu Galatskega mostu stoji lepi kolodvor orientске, balkanske železnice. Za kolodvorom se širi prostorni Serajski vrt s staro sultanovo palačo Eski Seraj. Za to palačo ob desni strani ugledaš rajskolepo džamijo Aja Sofija, pod njo pa sicer neznatno poslopje Visoka vrata. Vrh hriba, od Aje Sofije na desno, kipe proti nebu velikanske kupole ogromne mošeje Sulejmanove. Nebroj visokih, vitkih minaretov se ti kaže v tem delu mesta.

Ozrimo se še na azijsko stran! Amfiteatralično je zidano mesto Skutari ob vznožju visokega hriba Bulgurlu. Mimo Skutarija in Stambula zagledaš proti jugu sinje valove Marmarskega morja; iz njega se dvigujejo zali Princevski otoki, med katerimi je največji Prinkipo.

Carigrad je svetovno mesto prve vrste. Orientski pesniki ga imenujejo „mater svetá“. Razsežno je, da nikoli tega. Prebivavcev je imelo mesto l. 1885. — poznejših podatkov nimamo — 873.565, in sicer: 384.910 Turkov, t. j. mohamedancev, 152.741 Grkov, 149.590 gregorijanskih Armencev, 6442 katoliških Armencev, 4377 Bolgarov, 44.361 Judov,

1082 katoliških turških podanikov, 819 protestantov in 129.243 inozemcev. Statistika je sicer lepa veda, pa je suhoparna in — nezanesljiva.

XIV.

Stal sem na Galatskem mostu, ki veže Galato s Stambulom. Most leži na železnih ladjah in je dolg do 450 m. Lesen je sicer, pa širok, da malokateri tako: Na obeh straneh mostu so v Zlati rog, pravokotno na most, napravljeni pomoli, ki služijo kot pristanišče lokalnim parobrodom. Na eni strani je mesto za parobrode, ki vozijo po Zlatem rogu noter gori do Ejuba na koncu zaliva; na drugi strani pa se ukrca vajo ladje, ki vozijo v Skutari, po Bosporu, do Princ-evskih otokov ali pa še dalje. Na teh lesenih, skrpanih pomolih je postavljenih celo število barak, ki služijo kot prodajavnice, kavarne in restavracije. Na teh pomolih se trži z južnim sadjem vsake vrste; na njih se gnete vedno vse polno ljudstva.

Čez most se valí vedno in vedno nebrojna množica ljudstva in kočij.

Na mostu se ti nudi prava pristna narodopisna razstava. Kakor v kalejdoskopu zreš tukaj sliko za sliko, prizor za

prizorom, in vendar se tvoje oko nikdar ne naveliča. Ne bom govoril o tem, da se ti z mosta odpira krasen razgled na vse strani; marveč postojva pol ure na mostu in opazujva množico, ki hiti čeznj! Saj so tukaj zastopani vsi narodi Evrope in Prednje Azije.

Kako si neki predstavljaš carigrajskega Turčina? Morebiti si bil vzel za merilo ono

Carigrad: Jü ksek-Kaldyrym (Strme ulice), na levi Galatski stolp.

prislovico: „Turek ima široke hlače, dolge, dolge pa mustače.“ Misliš si Turčina oblečenega v temnordeče, široke hlače, ki so preklane še-le pri kolenih, široke pa tako, da bi lahko v njih shranil pet Evropevcov, da jih pohrusta za malico. Nosi naj kratek, rdeč

jopič in širok pas v tri gube, izza njega mu visita ob vsaki strani dva samokresa, spredaj pa handžar z zlatim ročajem. Na glavi nosi zelenoovit turban. Brke naj ima tako dolge, da si jih lahko trikrat ovije krog ušes; gleda pa naj tako divje, da strepečeš pred njim od strahu. — Kaj še! Stopi z menoj na Galatski most, pa boš videl, da niti trohica tvojih sanj nima dejanske podlage.

Razlikovati nam je staroturško in novoturško nošo.

Staroturki nosijo hlače navadno sive, podobne našim, samo da so zgoraj mnogo

Hamal (prenašavec tovorov) v Carigradu.

širje kot spodaj. Siv telovnik, nad njim siva ali temna suknja in povrh vsega tega dolg in širok kaftan, siv ali črn, s širokimi rokavi. Na glavi nosijo fes, ovit z belim ali zelenim robcem, pa tako, da je zakrit samo spodnji del fesa. To je staroturška noša, ki pa izginja bolj in bolj. V Carigradu se tako nosi le majhen del prebivalstva.

Novoturek je moderniziran docela. Siva ali pa črna obleka mu je ukrojena popolnoma po pariški modi. Da nosi visok cilinder, bi ga smatral za najelegantnejšega Dunajčana ali Parižana. Še v teh dveh mestih ne dobiš tako fino opravljenih gospodov,

kakor ti je opravljen carigrabski Osman-paša ali Izmael-bej. Uradniki nosijo črn frak, znan pod imenom „stambulina“, zapet do vrha in brez vseh našitkov. Vsi Novoturki pa nosijo fes brez vsakega ovitka. — To je navadna carigrabska noša. Od naše se ne razlikuje prav nič, razen po fesu.

Kaj pa ženske? Le-te se pa že bolj razlikujejo od svojih sovrstnic, frankovskih madam. Pravoverne Turkinje nosijo širok plašč, „feredže“, ki je pa tudi izginil že skoraj popolnoma. Novodôbne mohamedanke — bogate seveda in gosposke — nosijo črno ali sivo krilo; gornji del telesa pa pokriva nekaka „pelerina“, ki služi obenem kot robec. Denejo si to ogrinjalo na glavo in pod brado ali pa pred brado pritrđijo z buciko. Vidiš torej samo obličje, podobno kot pri naših redovnicah. Prav po koranu si morajo tudi obraz zakriti s pajčolanom. To storé le bogatejše Turkinje. Pajčolan pa je navadno tako redek, da vidiš skozenj vse poteze „skritega“ obličja.

Nasloniva se na železno ograjo in glejva v svet, ki hiti čez most! Opaziva najraznovrstnejše obraze in najraznovrstnejšo nošo: od belokožnega Nemca do črnega, pa finega zamorca. Teh je v Carigradu zelo veliko. Skoraj na vsakih deset korakov zagledaš črno polt in volnene lase. Kdo bi mogel naštetih narodnosti vseh onih, ki stopajo čez most? Kozjebradi Francoz, vročekrvni Arabec, flegmatični Rus z dolgo, široko brado, Tatar s svojo visoko kalmuško kapo, potuhnjeni Grk z majhnimi lisičjimi očmi, Jud-krivokljun, burni Arnavt, ponosni Črnogorec, bahati Anglež: vsi stopajo drug za drugim. Pozlačene kočije in kmetiška kola, livrirani lakaji in razcapani cigani se srečavajo sredi Galatskega mostu. In tako se ta kalejdoskop vrti in vrti, pa se nikoli ne izteče.

XV.

Skozi celo predmestje Galata se vije dolga, precej široka ulica Grande rue de Galata ¹⁾, glavna prometna cesta ev-

¹⁾ Velika ulica Galatska.

ropskih predmestij. Konjski tramvaj vozi po njej, visok v eno nadstropje. Počasi se pomika naprej zaradi velike gneče, ki je cel dan na tej ulici. Bosonog deček hodi pred njim in s piščalko pripravlja pot svojemu gospodarju.

Na obeh straneh ulice so gostilne, prodajavnice, skladišča, pisarne parobrodskih družb, menjavnice, brivnice, druga zraven druge. Nebrojna pisana množica se izprehaja po ulici od Zlatega roga tja daleč v zunanja predmestja. Kmet ti ponuja sadja: grozdja, smokev, melon, buč, hrušk, jabolk; od druge strani vpije nad teboj Grk ali Jud in ti ponuja svojo kramarijo: zlatih zapestnic, uhanov, nožev, namizne oprave; trgovec te vabi k sebi, da kupiš pri njem najlepše svile, dragocenih maloazijskih pregrinjal, svetlega orožja iz Damaska. Tovorni konji in osli nosijo na hrbtu velikanske tovore, da se jim šibi koščeni hrbet. Vozniki vpijejo nad teboj: „Guarda, guarda!“ Nekdo drugi s kričečim glasom ponuja izobrazencu berila: časnikov v vsakem jeziku in vsake vrednosti. Armenski postrežčki nosijo na hrbtu cele skladovnice. Na več metrov dolgih drogeh prenašajo nosači sode, zaboje in še marsikaj drugega. Zemlja se trese pod njimi; vse žile na golih bedrih so jim napete; kri jim je šinila v obraz. Invalid nosi na hrbtu svojo lajno; strgan otrok, ki hodi za njim, mu jo navija. Derviši prosjačijo; capini, došli iz Arabije, Bohare in Perzije, največ pa z Grškega, te prosijo bakšiša; ne prosijo te, ampak zahtevajo ga od tebe: „Bir bakšiš, čelebim!“¹⁾ In če mu odvrneš: „Inajét olà!“²⁾ te pa meri od nog do glave. Bog pa te varuj, da bi mu rekel: „Haide git!“³⁾ Zamazani cokljar ti stopi na kurja očesa, pa se ti takoj opraviči: „Saras jok!“⁴⁾ ali pa po novogrško: „Den pirási!“ In tako dalje...

Kakor na vzhodu sploh, se tudi v Galatski ulici vsa dela in opravila vršé na ulici in ob ulici. Vsa vrata so odprta na stežaj

ali pa so jih kar postavili na dvorišče. Mesarji, brivci, peki, čevljarji, krojači: vse ti opravlja svoje delo javno, če ne na ulici, pa vsaj ob ulici.

V prvi vrsti so vzeli Galato in Pero v zakup Grki, Armenci in Francozi. Zraven grških prodajalnic: Miltiade Noios, Ananiadis, Ullyse Panisides, Ἀδελφοὶ Θωμαΐδαι, Alexis & Jacobides, so odprli svoje šotore Armenci: Surenian, Abrahamian, Guessarian. Zraven „Prix fixe“ stoji zapisano: „Τιμαὶ ὠρισμέναι“; zraven „Grand depôt“: „Μεγάλη ἀποθήκη“. „Trgovino za vse“ so krstili za „παντοπωλείον“, brivnico („salon de coiffure“) v „κουρείον“, kavarno v „καφενεῖον“, restavracijo v „ξενοδοχεῖον“; pivo se imenuje „ζῦθος“, pivnica: „ζυθοπωλείον“. Toči se n. pr. tudi dunajsko pivo, „ζῦθος Βιέννης“. Novodôbni Grki namreč pišejo in izgovarjajo β kot v. Za našo črko b jim služi μπ, kar se ti od začetka zdi nekam čudno, dokler se ne navadiš.

XVI.

Preden odidemo čez Galatski most, da si ogledamo pravi turški Stambul, pretipljimo prav nalahko kosti in rebra onega dela mesta, ki leži na severnem bregu Zlatega roga, pred vsem ona dva dela mesta, ki se imenujeta Galata in Pera!

Že v davnih časih so staremu Bizancu nasproti sezidali malo predmestje in ga imenovali Galata ali tudi Pera¹⁾. Ob času bizantskih cesarjev so tukaj bivali Genovezi, katerim so se kmalu pridružili Grki. V poznejših časih je ta del mesta zelo narasel.

Ob vznožju hriba, ob vodi, Stambulu nasproti, in pa po strmih gričevih klancih je razprostrta Galata. Razen imenovane „Grande rue de Galata“ ima še nekaj širokih cest, druge pa so ozke, umazane, in zlasti one, ki vodijo v Pero, zelo strme. Veliko je tukaj menjavnic. Ne smeš si pa misliti menjavnic velikih in elegantnih. Grki, Armenci ali pa Judje so si najeli kolikor mogoče majhen prostor, postavili predse stekleno omaro, v kateri hranijo najrazličnejši

1) Daj milodar, gospod!

2) Allah naj ti ga dá!

3) Poberi se!

4) Nič ne dé!

1) Τὸ πέραν (ἄστν) = onostransko mesto.

denar, in za to omaro sedé pričakujejo, da se jim v mrežo ujame kaka muha. V Galati ima svojo palačo tudi znana Otomanska banka, ki pa je vse kaj drugega kot otomanska. Imajo jo namreč v rokah večinoma bogati Angleži. V bližini te palače in pa še niže v Galati so l. 1896. Turki „masakrirali“, t. j. davili in morili Armence, ker so jim menda zrasli čez glavo.

Strme, kamnite ulice vodijo iz Galate v Pero. Ker se nama zdi škoda brusiti podplate po trdem kamenju, idiva v skrito hišo in poiščiva kolodvor podzemeljske železnice - vzpenjače. V dveh minutah so naju dvignili za dobrih 100 m in postavili na glavno prometno cesto tega predmestja Grande rue de Pera¹⁾. Ob tej ulici stojé najfinejše trgovine, če smemo v Carigradu sploh govoriti o finesi. V tej in v sosednjih ulicah stojé najmodernejši hoteli: Grand Hotel de Londres, Royal, Imperial, Khedivial, Bellevue, Bristol itd. Restavracija zagledaš, kamor se ozreš. Tu se prodaja tudi pristno carigrasko pivo iz pivovarne Bomonti: ζῆθος Μπουρόντι, vrček po 70 par (35 vinarjev.)

Pera je pravi evropski, ali če hočete: francoski del mesta. V Peri so vsi evropski konzulati in poslaništva. Tukaj dobiš tudi dvoje gledišč, kjer se igra francosko in laško; pravijo, da so predstave zelo slabe; saj pa tudi ne prihajajo najboljše moči v Carigrad. Le truma lačnih igravcev dolgočasi radovedno občinstvo. Turki pa še niso toliko omikani, da bi se bili povzpeli do gledišča. Različne panorame in tingeltangelni vabijo k sebi nižje ljudstvo in mladino. Zabave dobiš torej v Peri dovolj, če le hočeš.

Pera in Galata sta večinoma krščanski; le par minaretov se dviguje iznad streh. Vse katoliške cerkve so zidane v teh dveh delih mesta; razen njih pa še mnogo grških in armenskih. V Peri in Galati je mnogo evropskih učnih zavodov, večinoma s francoskim učnim jezikom. Še Turki so v Peri

sezidali svoj „Cesarski licej“, nekako turško vseučilišče. V njem poučujejo večinoma Francozi, seveda v svoji „langue d'oui“. Sicer so pa nižje turške šole še na zelo nizki stopinji. V ljudski šoli se moslimčki komaj naučé brati in pisati, pa nekaj korana jim vbijejo v glavo. Evropske šole so večinoma samostanske. Vodijo jih n. pr. lazaristi, šolski bratje, šolske sestre.

Pera je torej pravzaprav zapadno mesto na vzhodu. Da si pa ne boš domišljjal, da je Pera majhen del Pariza, naj ti povem na uho, da sta Galata in Pera še najbolj podobni kakemu laškemu mestu že bolj tretje vrste. Ulice so zakrivljene, umazane, tlak iz sirovega kamenja; po ožjih ulicah tudi ne diši posebno prijetno. In vendar je Pera najlepši del Carigrada! Smo pač v Orientu. Kakšen bi postal Carigrad, ko bi ga dobil v roke civiliziran narod! Že tako ga hodi gledat velika množica radovednih tujcev. Ko bi bilo pa mesto opremljeno z zapadno udobnostjo, bi ga Evropejci preplavili. Turčin pa je len in veruje samo na svoj — kismet (usodo).

XVII.

Prvi dan sem hodil po Carigradu z evropskim slannikom na glavi. Ljudje so me gledali po strani; semtertja sem slišal besede: „Bon jour, monsieur!“¹⁾ in zaničljiv posmeh. Turek ne vidi rad „Franka“; nekaj mu pravi — skoraj gotovo slaba vest — da bo v nedoglednem času moral zapustiti Evropo in se povrniti v svojo prvotno domovino.

Pa bodi kakor hoče, skenil sem, da si kupim fes, in sicer ravnotako temno-rdečega, kakor ga nosijo Turčini. Vznemirjal me je samo Baedeker, ki pravi, da se moslimi norčujejo iz Evropeca, ki nosi turško pokrivalo. „Kaj se bodo norčevali?“ me potolaži gostilničar; „še zmenil se ne bo nihče za Vas.“

Za deset piastrov (dve kroni) si ga kupim, lepega, temnega, baš kakor ga nosijo Cari-

¹⁾ Velika cesta peranska.

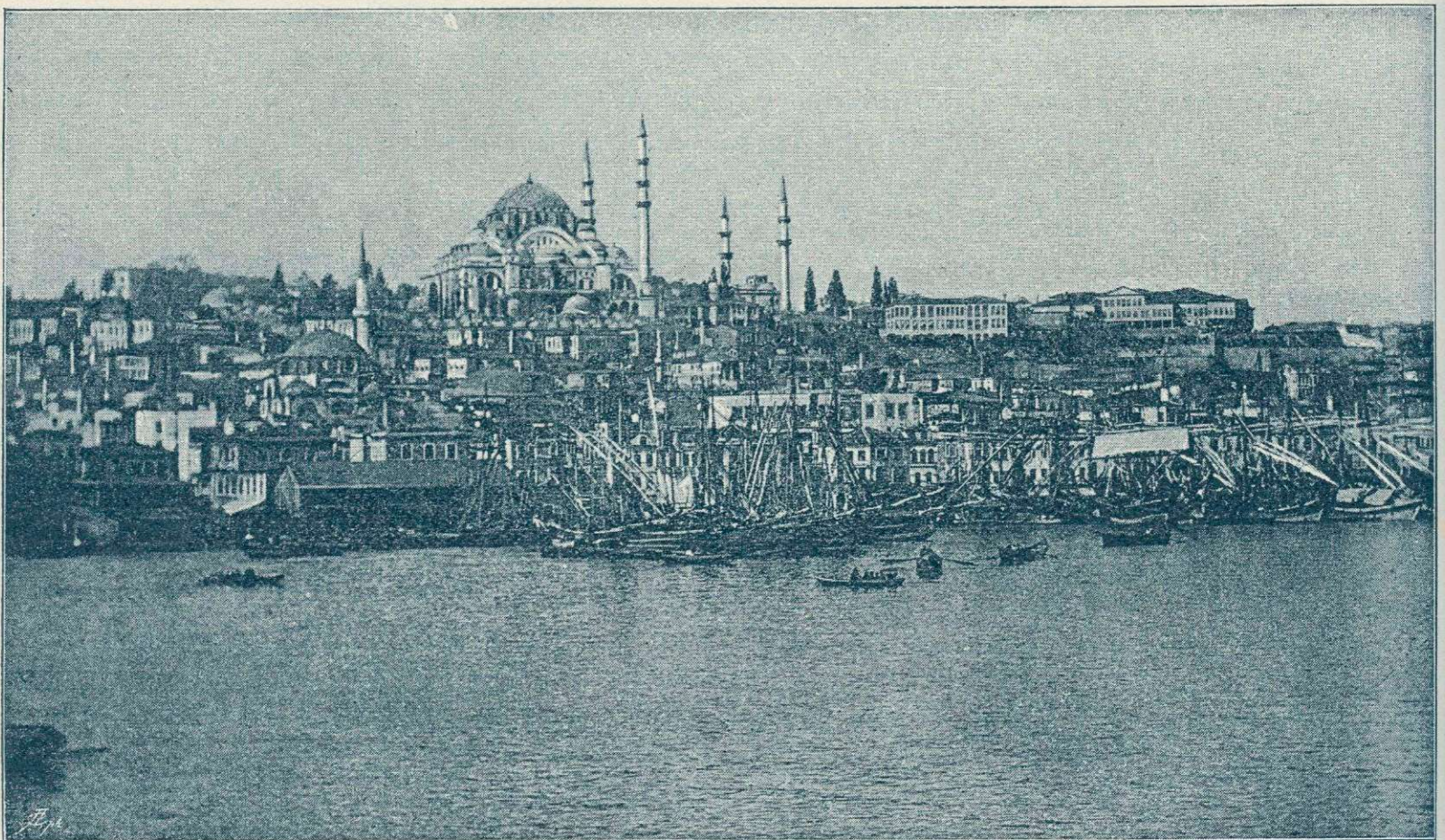
¹⁾ Dober dan, gospod!

grajci. Črn frak in črne, ne preozke hlače: to je oprava bogatega Turka, moderniziranega seveda. Temno polt imam že izza otročjih let; črni lasje in črne obrvi — kot nalašč. Sedaj pa še fes na glavo! „Vsak Vas bo imel za pristnega Turka“, me zagotavlja gostilničar. Pogledam se v ogledalo: „Bon jour, monsieur Abdallah!“ Manjka mi samo še brčic pod nosom. Nič ne dé; obrit bom še bolj imponiral. Ibrahim-paša sade Mehemmed efendi jo odrine čez Galatski most tja

nodoheji in kafeneji: vse se vrsti drugo za drugim.

Prerijva se skozi gnečo do turške pošte. Ni posebno veliko poslopje; tudi lepo ni po našem okusu. Za Turčina je seveda lepa palača. Pred njo so postavili pisachi svoje mize. Za nekaj par napiše učeni pisar stari mamici dolgo pismo do sina, ki služi pri vojakih tam doli nekje pri Bagdadu. Pred pošto si lahko omisliš za nekaj piastrov pečat, ki ti ga v par minutah izgotovi „pe-

Pogled na Carigrad iz Zlatega roga.

gori v Stambul. In res, živ krst se ne ozre name. Baedeker, pri mojem fesu si se zmotil!

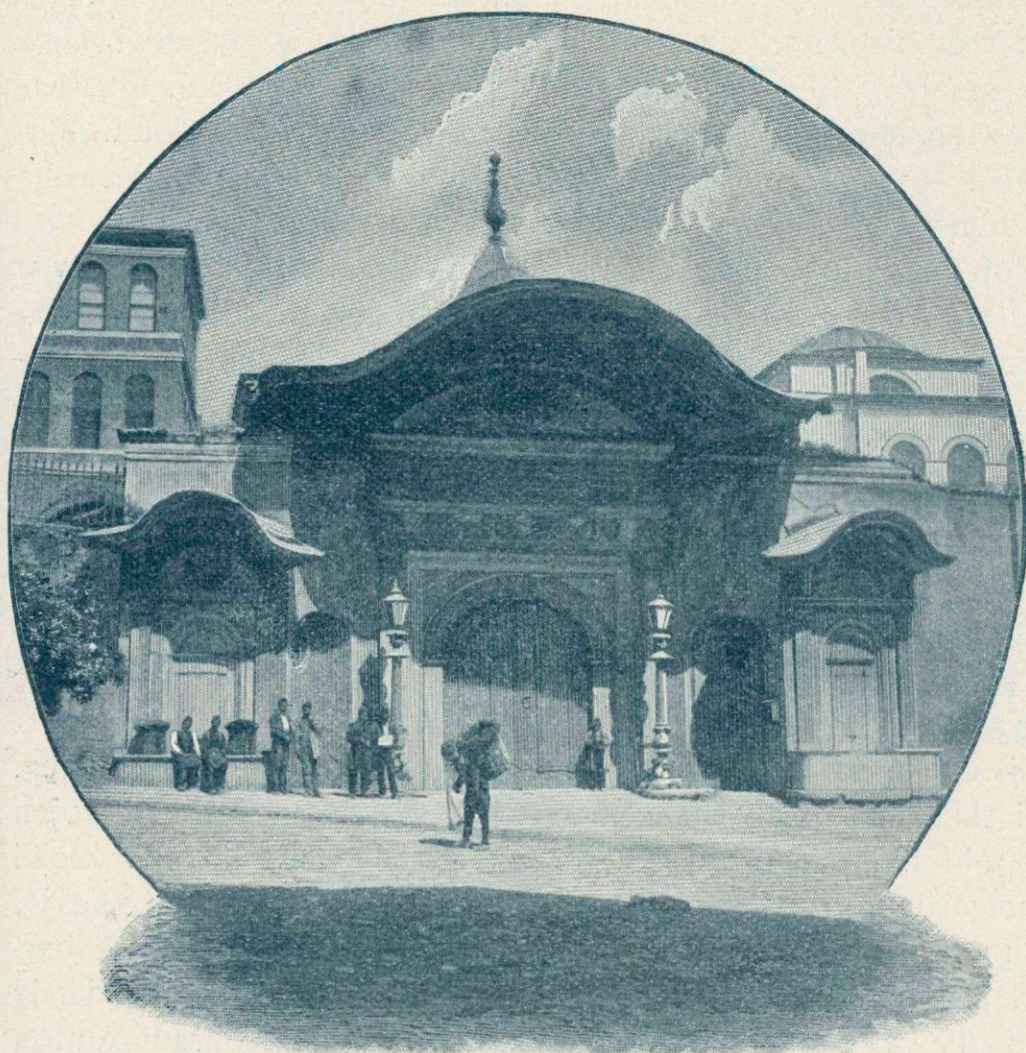
Komaj prestopiva Galatski most, že naju pozdravlja lepa velika džamija Jeni Valide. V okolici te džamije je največ prometa na južni strani Zlatega roga. Tu je Ribji trg, Sadni trg in bogve kaj še. Prodajalci ti upijejo, da te boli glava. Kočije prihajajo čez most; tramvaj vozi odtod tja gori v pravo mesto. Prodajalnice, kavarne, turške seveda, nekaj hotelov nižje vrste, grški kse-

čatar“ v turških črkah prav lično in lepo. — Ker turška pošta ni zanesljiva, so si posamezne države, kakor Avstrija, Nemčija in Francija, v mestu postavile lastne pošte. Zaradi njih je lansko pomlad med turško vlado in med evropskimi poslaništvi nastal resen prepir, ki se je poravnal s tem, da je ostalo vse pri starem.

Če zaviješ po ulici na levo, prideš do kolodvora balkanske železnice, ki je lepa novodobna stavba. Mi jo pa zavijmo rajši

na desno, kjer dospemo do glavnega vhoda, v Visoka vrata. Tukaj je sedež, oziroma tukaj so pisarne velikega vezirja ter notranjega in zunanjega ministrstva. Poslopje ima skromno lice; da ne vihra z njega zastava, in da ne vidiš nad vratmi turških grbov, bi šel mirno svojo pot naprej.

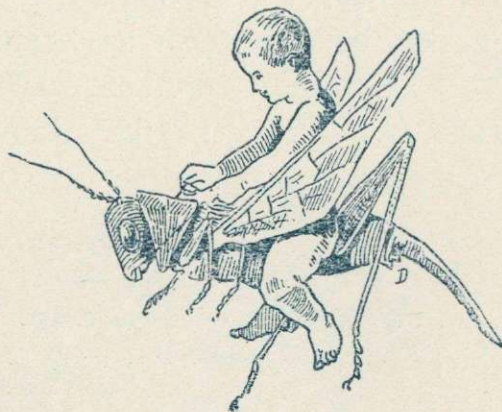
Carigrad: Visoka vrata.

Iznad Visokih vrat te pozdravlja lepa moderna stavba Dette publique. Kaj pa je to? me vprašate. Takoj vam razložim; samo pobrskajmo prej v — turške finance!

Krog l. 1880. so bile turške finance tako slabe, da si slabših misliti ne moremo. V

dvajsetih letih si je vlada nakopala na vrat dolga do 250 milijonov turških lir, to je v avstrijskem denarju okroglih pet milijard kron! V l. 1875. se je pričela vstaja na Balkanu. Srbija in Bolgarija sta postali samostojni državi. Rusko-turška vojska je snedla mnogo denarja, in nič manj boj za Bosno in Hercegovino. Turške blagajnice so tako oslabele, da se je Turčija kar nenkrat uprla; da noče, ker ne more, plačevati nikakršnih obresti. Waih geschrieen! Upniki — pred vsem Judje, so bili v velikih skrbeh: Kaj bo, če ne bo nič dobička! Zbrali so se odposlanci vseh upnikov in s turško vlado napravili to-le pogodbo: Dolg so znižali od 250 na 120 milijonov turških lir, torej za dobrih petdeset odstotkov! Od tega dolga dobivajo upniki male obresti. V povračilo pa jim je turška vlada prepustila nekatere državne dohodke, n. pr. tobačno in solno režijo, vse davke iz Vzhodne Rumelije in z otoka Cipra ter vsakoletno vsoto, ki jo sultanu plačuje Bolgarija.

Zastopniki evropskih upnikov bivajo v Carigradu, da upravljajo turške dolgove. Za stanovališče pa so si sezidali lepo palačo Dette publique. Tako zdaj životari „bolni mož ob Bosporu“, in ni zelišča, ki bi ga ozdravilo. (Dalje.)

„Academia Philo-Harmonicorum“ v Ljubljani.

Ob dvestoletnici (1702—1902) spisal Viktor Steska.

Dr. Gregor pl. Dolničar je zapisal v svojo ljubljansko kroniko¹⁾ k l. 1702. naslednje poročilo: „Dne 8. januarija se je osnovalo „Društvo Philo-Harmonicorum, musices cultorum“. Začetnik mu je g. Bertold pl. Höffer. Pri njem se je sešlo štirinajst članov in ga izvolilo za voditelja. — 30. julija je praznovala „Akademija Philo-Harmonicorum“ svoj prvi javni nastop na Ljubljani z umetnim ognjem. Vse mesto je privrelo gledat veselico. Vse ladje do zadnje so bile oddane, naposled jih je celo zmanjkalo, da ni bilo moči vzprejeti vseh ljudi.“

S temi skromnimi besedami je zabeležil Dolničar znamenit dogodek v naši kulturni zgodovini.

Glasbo so od nekdanj gojili v bližnji Italiji. V XVI. in XVII. veku so jo negovali posebno na dunajskem dvoru, in habsburški vladarji so se je tako oprijeli, da so zasloveli nekateri sami kot slavni skladatelji, na primer Ferdinand III. in Leopold I.

Naša dežela ni mnogo zaostajala za drugimi narodi. Iz nje so prišli celo imenitni skladatelji in pevovodje. Ali je ljubljanski prošt (1536—1549) Arnold de Bruck, po rodu Nizozemec, kaj vplival na našo glasbo, ni znano. Najbrže je živel le na Dunaju kot voditelj dunajske dvorne kapele²⁾. Kot pevovodja je slovel Urban Textor, ki je umrl kot škof ljubljanski (1558). Prej je bil Textor izpovednik cesarja Ferdinanda in voditelj dvorne kapele. Komu li ni znan slavni skladatelj Jakob Gallus (roj. 1550, umrl 1591)? Naš domačin je bil tudi jezuit Janez Dolar, ki je izdal svoje skladbe na Dunaju okrog l. 1666.³⁾

Cerkveno petje so gojili zlasti pri ljubljanski stolnici, pri jezuitih in cistercijani v

Zatičini. — Ob začetku XVIII. veka se je glasba kaj visoko vzpela v Ljubljani. Tu je deloval Kamničan Mihael Omrza¹⁾ (roj. 28. septembra 1679), ki je bil do l. 1715. stolni vikarij, potem pa župnik na Igu. Kot vikar je uglasbil več nabožnih oratorijev, n. pr. „Sv. Magdalena“ (1709), „Dobri pastir“ (1710), „Žalostna Mati Božja“ (1711), „Kristus nosi križ“ (1712), „David prosi za ljudstvo“ (1713). (Letnice pomenjajo, kdaj so se priredile te spevoigre. Navadno jih je proizvajala bratovščina presvetega Rešnjega Telesa).

V Kranju je bil rojen Jurij Blatnik²⁾ (1693), ki je skladal maše in pesmi, n. pr. „Miserere“, „Regina coeli“, „Salve Regina“.

Novomeščan je bil Janez Jurij Hočevnar³⁾ (roj. 1656). Uglasbil je lavretanske litanije.

V Ljubljani je delovalo več skladateljev. Josip Fortunat Hočevnar⁴⁾ je bil rojen l. 1693.; Janez Polec⁵⁾ pa l. 1685. Zložil je več napevov. — Janez Gašper Gošelj⁶⁾ je bil l. 1711. voditelj „Academije Philharmonicorum“ in je umrl l. 1716. Skladal je maše in pesmi. — Volk Konrad Andrej Siberau⁷⁾ je bil rojen l. 1688.; učil se je v Parmi. L. 1716. je bil izvoljen za voditelja „Academije Philharmonicorum“. Zlagal je cerkvene in svetne pesmi. — Janez Jakob Labasar⁸⁾ pl. Laubenburg (roj. 1656, umrl 1703) je zložil več glasbenih del. — Janez Andrej Mugerle⁹⁾ pl. Edlheimb je bil rojen l. 1658. Svoj prosti čas je posvetil glasbi. Sezidal je v Ljubljani pri klarisah na Kranjskem prvo kapelico, posvečeno na čast presvetemu Srcu Jezusovemu (l. 1702). Tam so ga tudi pokopali l. 1711. Znal je posebno lepo igrati na citre.

¹⁾ „Izvestja Muz. društva“ 1900, str. 93. i. dr.

²⁾ Dimitz. G. Kr. II. 308.

³⁾ „Izvestja Muz. društva“ 1900, str. 145. P. M. Pohlin stavi l. 1665. (Bibl. Carn.)

¹⁾ L. c. str. 160. — ²⁾ L. c. str. 137. — ³⁾ L. c. str. 153. — ⁴⁾ L. c. str. 153. — ⁵⁾ L. c. str. 162.

⁶⁾ L. c. str. 150. — ⁷⁾ L. c. str. 166. — ⁸⁾ L. c. str. 157. — ⁹⁾ L. c. str. 160.

Najznamenitejši glasbenik tedanje Ljubljane pa je bil Janez Bertold pl. Höffer¹⁾. Rojen v Ljubljani 24. julija 1667, se je učil doma in na tujem. Kazal je bister um in sposobnost za vse predmete. Najbolj pa je gorel za glasbo. Ko se je povrnil po dovršenih študijah v svojo domovino, se je odločil za sodni stan. Postal je prisednik deželnega sodišča. Svoj prosti čas je posvetil glasbi in vabil somišljenike k sestankom in skupnim vajah. Ti sestanki so rodili misel, da bi se osnovalo v Ljubljani glasbeno društvo. Vsaka organizacija pa potrebuje časa in ljudi, zato so tudi udeleženci teh sestankov poizkušali pridobiti širje občinstvo za svoje namene.

Dolničar pripoveduje, da so na pustno nedeljo 1. marca 1790. igrali laško opero v knežjem dvorcu Auerspergovem, in pristavlja: „V Höfferovi hiši je pa bila glasbena predstava (actus academicus der H. Musicorum).“²⁾ Gotovo so si zbudili s tem nastopom občno pozornost. Društva pa še niso mogli osnovati. Šele 8. januarija 1702 se jim to posreči. Društvo so imenovali „Academia Philo-Harmonicorum, musices cultorum.“

Brezdvomno jim je pot olajševala „Academia Operosorum“³⁾, ki je imela namen pospeševati slovstveno delovanje. Zasebno je delovalo to društvo že od l. 1693., javno pa je nastopilo šele l. 1701. Obe društvi sta bili tesno sklenjeni in sta se medsebojno izpopolnjevali. Več udov je bilo v obeh društvih.

Za simbol so si vzeli filharmoniki orgle z rekom: „Recreat, mentisque perennia monstrat.“⁴⁾ Namen društvu je bil dvojen: 1. da bi udje častili svojo priprošnjico sveto Cecilijo, in 2. da bi razveseljevali sebe in druge. Praznovali so slovesno god sv. Cecilije in poleti po enkrat priredili veselico na Ljubljani⁵⁾.

Prvič so slovesno in javno nastopili 30. julija 1702. na Bregu, in sicer na ladjah. Zdravnik dr. Pogachnik je zapel latinsko pesem, ki opisuje dotlej v Ljubljani nenavadno slavnost. „Noč je zapodila dan in skrila solnce, prikazala pa zvezdice. Tedaj se oglasé trobila, bobni, gosli in kitare. Slavnostni kresovi in ognjemeti razsvetljujejo po Ljubljani se zibajoče ladvice . . .“¹⁾

Društvo je torej gojilo glasbo, prirejalo veselice, zabavalo meščane ob raznih prilikah in povzdigovalo bogoslužne obrede.

Princ Evgen Savojski, ki je zapovedoval tedaj cesarski vojni na Italijanskem, je prišel 3. januarja 1703 z malim spremstvom po Ljubljani. Zvečer je bil na gosteh pri grofu Lanthieriju. Društvo mu je pa priredilo glasben pozdrav, ki mu je zelo ugajal. Rekel je, da ni slišal kmalu tako lepe godbe. Drugi dan je odpotoval.

Za tem veselim dogodkom je prišel žalosten dan. Cesar Leopold I. je umrl l. 1705. Meseca junija so obhajali smrtno opravilo tudi pri oo. avguštincih²⁾. Akademiki so oskrbeli glasbo. Vse poslušavce je globoko pretreslo trobilo, ki se je oglasilo pri „Dies irae“ ob besedah: „Tuba mirum spargens sonum“. Ko je bila srečno dozidana ljubljanska stolnica, so prenesli presv. Rešnje Telo iz oratorija v cerkev. Sprevod je šel po mestu, in zvonili so po vseh cerkvah, topovi so grmeli. Tudi to priliko so porabili akademiki. Zbralo se jih je šestdeset in z izbrano godbo so spremljevali „Te Deum“. Vršilo se je to 22. avgusta l. 1706.

Leto pozneje, 8. maja 1707, so posvetili stolnico. To izredno slovesnost so tudi akademiki poveljali s svojo godbo. Sodelovalo jih je petdeset brez trobcev. Höffer je vodil petje in godbo.

Ko je 18. aprila 1708 škof Ferdinand grof Kuenburg vlagal temeljni kamen kapelici sv. Rozalije ob ljubljanskem gradu, so oskrbeli akademiki izvrstno godbo³⁾.

1) L. c. str. 153.

2) „Izvestja Muz. društva“ 1901, str. 87.

3) Höffer je bil ud tudi te akademije. Glej „Izvestja Muz. društva“, 1900, str. 47., 52., 81.

4) „Zabava in kaže, kar je duhovno in neminljivo.“

5) „Izvestja.“ 1900 str. 81.

1) „Izvestja Muz. društva“, 1900, str. 81.

2) Tu, kjer je zdaj frančiškanska cerkev.

3) Glej te dogodke v Dolničarjevi kroniki v „Izvestjih Muz. društva“ 1901.

Bržkone je bila ta slovesnost zadnja, ki se je je mogel udeležiti Höffer osebno. Tedaj je bil v najčvrstejši dōbi, star 40 let, čil in zdrav na duhu in na telesu. Nesreča pa ne počiva. V tej dōbi se ga loti huda udna bolezen, ki ga ni zapustila do smrti. Večinoma je bil priklenjen na ležišče.

Dasi pa sam ni mogel v javnost, je bil vendar njegov dom shajališče vseh omikancev, domačinov in tujcev. Godilo se mu je prav takó kakor sto let pozneje baronu Žigi Zoisu. Domači prijatelji so ga obiskovali, se z njim pomenkovali in snovali nove načrte. Dolničar hvali njegove lepe lastnosti. Bil je prikupne zunanosti, finega kretanja, zgovoren in poučen v vseh strokah. Veljake, došle v Ljubljano, so opozarjali na Höfferja. Ta jim je pojašnjeval ljubljanske razmere in jih zabaval.

Kot bolnik je moral seveda prepustiti vodstvo akademije zdravim močem. Miroval pa ni. Domá je skladal za društvo oratorije, ki so se proizvajali ob raznih prilikah.

Dolničarjeva kronika pripoveduje, da akademiki med Höfferjevo boleznijo niso počivali. Kronanje cesarja Karola VI. so proslavljali 31. januarija 1712 s peto mašo in in godbo pri oo. avguštincih.

V Höfferjevi hiši je bila veselica 17ega februarija 1715. Kmalu potem so priredili 10. aprila 1715 Höfferjev oratorij „Izpreobrnjenje Magdalenino“ („Magdalenae conversio“) v začasni uršulinski cerkvi vpricho knežjih oseb in višjega plemstva. Oratorij je prav sijajno uspel. Prihodnje leto 23ega marca 1716 so peli v novi križanski cerkvi Höfferjev oratorij „Potrpežljivi Job“ („Jobi patientia“). Pevcev je bilo nad trideset. Udeležili so se ga knezoškof, kneginja Auerspergova, vse višje plemstvo in razne stanovske osebe.

Poleg teh je zložil tudi oratorij „Smrt in življenje“ in „Epitheta Latino-Germanica“ l. 1716. Vse skladbe je zložil v tedanjem učenjaškem jeziku, v latinščini.

K zadnjim slovesnostim, ki jih je uprizoril pl. Höffer, spada veselica na čast novorojenemu cesarjeviču Leopoldu, ki je pa že jeseni

umrl. Dolničar ¹⁾, opisujoč slavnosti 10. maja 1716, pristavlja: „Da bi nobena ura tega dne ne prešla brez veselja, je akademija po modrem ukrepu Jan. Bertolda pl. Höfferja uprizorila tekmovanje z ladjami na Ljubljani, in sicer od Vodnih vrat, kjer priteka Ljubljana v mesto, do hiše grofa Engelshausa na Bregu. Tu so postavili za cilj zastavico. Brodarjem in ribičem v Trnovem in Krakovem so že prej naznanili, naj pripravijo devet čolnov z dvema vesloma. Teh devet čolnov so razdelili v tri skupine. Prva skupina z belo-rdečo barvo je predstavljala Avstrijo, druga z modro-rumeno Kranjsko in tretja z belo-zeleno ljubljansko mesto. Höffer ml. je veslače razvrstil pri vodnih vratih. Popoldne ob štirih dojdejo deželni glavar, knezoškof, kneginja Auerspergova in drugi visoki plemiči. Z velikega pomola Höfferjeve hiše so dali znamenje z vihrajóčo zastavo in močnim strelom. Neštevilno ljudstva je pozorno gledalo, kako so se jele premikati najprej tri avstrijske ladje. Prva ladja, ki je dosegla cilj, je imela pravico do tekmovanja z drugimi. Potem sta odveslali še drugi dve skupini. Tri zmagovavke so odveslale nazaj na čakališče in se spustile na dano znamenje po darilo. Zmagala je „Avstrija.“ Prisodilo se ji je v dar 7 goldinarjev. Druga ladja je dobila 2 gl. in tretja 1 gl. Godci in bobnarji so potem vse skupaj spremljevali pred deželno gosposko in plemstvo. Ti so jih še bogato obdarovali. Premagavec je imel lavorov venec na glavi.“

Höffer je pač gledal to veselico pod svojo hišo; udeležiti se je seveda ni mogel.

Dve leti pozneje, 15. junija 1718, pa mirno v Gospodu zaspil vsled vročinske bolezni. Žalovali so za njim plemiči in meščani, pa tudi preprosti ljudje. Odslej ni bilo nikogar več, ki bi tako znal ljudi ediniti in jih navduševati za svoje načrte.

Zato je pa tudi društvo po njegovi smrti zadremalo. K novemu življenju se je obudilo l. 1794. ²⁾ Odslej se je vkljub raznim ne-

¹⁾ V kroniki in še na posebnem lističu.

²⁾ „Blätter aus Krain“ 1862. Dr. Friedrich Keesbacher: „Die philharm. Gesellschaft in Laibach.“

zgodam in mnogim izpremembam ohranilo do današnjega dne. V prejšnjih časih, ko še ni bilo jezikovnega boja, so udje včasih peli tudi slovensko. Ko je 17. febr. 1797¹⁾ potoval nadvojvoda Karol skozi Ljubljano na Dunaj, noseč cesarju poročilo, da se avstrijska vojska ne more kosati v Italiji z Napoleonom, so ga Ljubljančani slovesno sprejeli. Tisti večer je društvo v gledišču navdušeno pelo Vodnikov konec cesarske pesmi:²⁾

Terka nam Francoz na vrata,
Dobri Fronc za nas skerbi,
Pošlje svoj'ga ljub'ga brata,
Korel rešit nas hiti, itd.

Društvo je l. 1802. dobilo vladno potrjenje, česar prej ni bilo treba. V francoski dōbi (1809—1814) je ustavilo svoje javno delovanje. Obudilo se je zopet z dohodom Avstrijcev in priredilo 26. julija 1814 baronu Lattermanu slovesno serenado. Sodelovalo je pri ustanovitvi javne pevske šole v Ljubljani l. 1815. in ustanovilo svojo pevsko šolo l. 1821. Iz te je nastala pozneje glasbena šola.

Vlada je l. 1819. naročila društvu, naj zbere cerkvene in svetne narodne napeve

¹⁾ Rakuša: Slovensko petje str. 28.

²⁾ Dimitz, Gesch. Kr. IV. 251.

po Kranjskem. Društvo je temu naročilo ugodilo. Izšle pa te pesmi niso. Kje se sedaj nahajajo, ni znano; morda tičé v kakem dunajskem arhivu.

L. 1820. je prišel v Ljubljano naš pridni skladatelj Gašper Mašek, ki je ob kongresu l. 1821. vodil italijansko opero v gledišču, in si pridobil kot pevovodja „Academije Philoharm.“ velikih zaslug. Njegovo mesto je zavzel za njim (l. 1854.) njegov sin Kamil Mašek, ki je pri društvu sodeloval od l. 1849. Izvrstno moč je dobil zavod z Antonom Nedvedom, ki je došel v Ljubljano l. 1856. in deloval kot pevovodja in voditelj orkestra (od l. 1858).

L. 1862. so pravila nekoliko izpremenili.

Društvo je dobilo od „Slovenije“ l. 1848. poziv, naj se preustroji v „Prvo slovensko glasbeno društvo.“ Vodstvo ni bilo teh misli, in vse je ostalo neizpremenjeno.

Letos praznuje „Acad. Philoharm.“, svojo dvestoletnico in si prisvaja čast, da je najstarejše glasbeno društvo na Avstrijskem. V kratkem bo izdalo zanimivo poročilo o svojem mnogoletnem delovanju. „Zanimivo poročilo“ pravim, ker nam mora zbuditi pogled na toliko let nazaj mnogo spominov, veselih in žalostnih, in napolniti domišljijo z nekim nedopovedljivim čarom.

Nagelj vene deklici...

Sveti solnce jutranje,
v okno moje sveti!
Kaj da brhki nagelj moj
noče več cveteti?

Morebiti branijo
sapice mu sitne?
Morebiti zemljice
nima rodovitne?

Morebiti žarkov ni
gorkih kakor lani?
Ali zvezdnata ga noč
z roso več ne hrani?

— O, ne misli, deklica,
da cveteti noče, —
saj ne more dvigniti
glavice cvetoče!

Ko nekdo se vsak večer
kakor tat po prstih
bliža ga in boža ga
po zelenih brstih.

In z očmi mu žejnimi
nežni vonj izpiva...
Mladi cvet se ga boji,
pa se varno skriva — —

Silvin Sardenko.

Kako prezimujejo metulji?

Priobčil **Mihejev.**

(Konec.)

Kdor hoče gojiti vedo o metuljih ali lepidopterologijo in želi imeti lepo zbirko metuljev, se mora pečati vsakako tudi z umetnim vzgajanjem gosenic in bub. Le tako se bode namreč lahko do dobra seznanil s posameznimi vrstami in njihovimi posebnostimi. Tako si bode pa tudi nabral prej in mnogo večjo zbirko lepih, neomadeževanih metuljev, nego če bi jih lovil na prostem, v naravi sami. Kajti na prostem je prvič nekaterih vrst težko dobiti, ker letajo n. pr. le po noči, le malo časa ali na nepristopnih krajih; potem pa tudi izgubi metulj na prostem kmalu svojo vrednost in krasoto: lepe barve na krilih mu obledé, se izbrišejo in izgubé — saj so te barve, kakor znano, le prašne luske, ki se kaj lahko otresejo in takoj vsake stvari oprimejo. Pa tudi krila si metulji pri letanju na prostem kmalu pokvarijo in raztrgajo — saj pridejo v dotiko z mnogimi trdimi predmeti, in saj jih zadevajo razne vremenske nezgode ter zasledujejo mnogovrstni sovražniki, katerim često ni mogoče uiti brez majhne škode na krilih. Vsega tega pri umetnem vzgajanju ni, marveč z majhnim trudom si zredimo prekrasnih metuljev v vsi njihovi prvotni lepoti in blestečih živih barvah.

Zato naj omenimo tu nakratko še umetnega prezimovanja gosenic!

Gosenice, ki naj prezimé, spravimo — kadar prenehajo žreti in se začno krčiti — v posebne posode: bodisi v nalašč zato napravljene, z drobnimi mrežicami ob straneh zvezane skrinjice, ali pa v steklenice in cvetlične lončke, ki so zgoraj zadelani z mrežico ali s tankim platnom. Na dno take posode posujemo 3—4 cm na debelo drobnega, s prstjo pomešanega peska, povrhu njega pa naložimo prav tako na debelo raztrganega, z ovenelimi listi leševja, malinja in kopriv namešanega mahu. Posodo postavimo potem najbolje kam na prosto, toda tako, da je pod streho; cvetlični lonček zakopljemo lahko do dobre polovice v zemljo, samo paziti je treba potem, da ga nikoli voda ne zalije.

Če je temperatura nad ničlo, moramo poškopiti redno vsake tri do štiri tedne vso posodo z vodo; ako pa imamo nekaj

stopinj mraza, je dovolj, če po mahu nalahko posujemo malce snega ali ivja. — V topli zimi — kakor povedano — večina gosenic nekako oživi; za ta slučaj devajo v prezimovalno posodo jabolčnih obrezkov, salate in sočivja, ker oživele gosenice te stvari kaj rade po malem obirajo. — Začetkom ali sredi marca pa prenesimo brez nevarnosti te posode na gorko, kjer bodo gosenice kmalu popolnoma oživele in si opomogle. Dokler še ni v naravi dovolj primerne hrane, jih krmimo — kakor rečeno — s sadnimi obrezki in objedki; morda pridenimo še kako že razvito vrbovo mačico ali zgodnjo koprivo. Neobhodno potrebno pa je, da pazimo, da se posode ne prime plesnoba in da gosenice večkrat z vodo poškopimo. Lahko je namreč opazovati, kako hlastno gosenice precej v prvem času po prezimitvi srkajo vodo, ki jim nekako mehča notranje dele in predilne sleze. Nasprotno pa so izkušnje dokazale, da se gosenice, katere se dotaknejo plesnobe ali ne dobé takoj po prezimitvi vode, nekako osušé in gotovo poginejo. —

Sledi naj zdaj še kratek pregled nekaterih vrst naših domačih metuljev, ki prezimujejo v podobi gosenice.

- Abraxas grossulariata — šarec ali kosmúljni pedic
- Acidalia ornata — lepi mali pedic
- Agróti's exclamatió'nis — sovka-klicajka
- „ C-nigrum — črna c-sovka
- „ pronuba — obrobljena sovka
- „ ségetum — ozimna sovka
- Anait's plagiata — kosmačev pedic
- Amphipyra tragopogonis — kozobrada sovka
- „ pyramidea — piramidna sovka
- Apatúra Iris — veliki izpreminjavček
- „ Ilia — mali izpreminjavček
- *Aporia crataegi — drevesni belin
- Arctia Hebe — angleški kosmatinec
- „ caja — navadni kosmatinec
- „ villica — črni kosmatinec
- „ purpurata — rdeči kosmatinec
- „ aulica — rjavi kosmatinec
- *Argynnis Aglaja — veliki bisernik
- „ Latonia — mali bisernik
- „ Dia — vijolični bisernik
- „ Paphia — gospica
- „ Selene — črno-pikasti bisernik
- Bombyx rubi — kopinjev prelec
- „ quercus — hrastov prelec
- „ trifolii — deteljni prelec
- Callimorpha dominula — belo-lisasti kosmatinec
- „ Hera — belo-črtasti kosmatinec

- Chareas graminis — travna sovka
 **Cossus ligniperda — vrbov zavrtač
 Epinephele Janira — veliki rjavec
 " Lycaon — mali rjavec
 " Tithonus — obrobljeni rjavec
 Hepialus humuli — veliki hmeljevi prelec
 " lupulinus — mali hmeljevi prelec
 Lasiocampa quercifolia — hrastov list
 " pruni — slivov prelec
 " potatoria — travni prelec
 Liminitis populi — veliki ledeničar
 " Sibylla — mali ledeničar
 " Camilla — temno-modri ledeničar
 Lycaena Argus — navadni modrin ali okač
 " Icarus — gládežnik
 Melenargia Galathea — šah
 *Melitaea Cinxia — navadni lisec
 * " aurinia — lepi lisec
 " athalia — trpotčev lisec
 Pararge Megaera — marogar
 Pieris brassica — kapusov belin
 Polyommatus virgaureae — cekinček
 " Phlaeas — ogenjček
 *Porthesia chrysoorrhoea — zlatoritka
 " Circe — veliki beli pasar
 **Sesia tipuliformis — navadni steklokrilec
 ** " formiciformis — mravljinčasti steklokrilec
 ** " myopaeformis — jabolčni steklokrilec
 Synthomis phegea — ôvnič
 **Trochilium apiforme — bučelar
 **Zeuzera Pyrini — kostanjev zavrtač
 Zygaena filipendulae — Ivanjska ptičica
 " Ionicerae — petopikasta Ivanjčica.

Bube.

Popolnoma dorasle in razvite gosenice postanejo nekako razdražene in nemirne, lezejo hitro in neutrudljivo semintja ter se ne pritaknejo nobene hrane več. Zelenobarvne gosenice pri tem večinoma začrne, pisanim pa barve očitno otemné, in kocinastim izpadajo kocine. Sploh so gosenice sedaj nekako napete in nerodne ter se — zlasti gosenice pedicev — ne morejo več gredoč grbati. Končno se na primernem prostoru ustavijo, izmečejo iz sebe neprimerno veliko blata ter se povprečno za dobro tretjino skrčijo in — zabubijo, to je, izpremené se v bube, obdane s trdo, roženo skorjo.

To izpremenjenje je bistveno slično levenju, ki smo ga popisali v prejšnjem oddelku.

Tudi tu se namreč napravi najprej pod staro kožo nova rožena skorja, ki je izprva mehka, svetle barve ter se še-le pozneje počasi utrdi in tudi začrni. Dalje se istotako kot pri levenju, prejšna koža navadno na hrbtu razpoči, in živalca se v novi obliki bube nekako izmota iz nje. Zato najdemo poleg vsake bube gotovo tudi nekakšen mešiček. Ta mešiček je stara koža metuljeve gosenice, ki se je zabubila. Navadno obvisi na zadku bube.

Kakor znano, se izleže iz bube popolna žuželka — metulj. V kolikem času se izvrši ta preobrazba, to je pri raznih vrstah zelo različno. Dočim izleté n. pr. pri naših dnevnih metulji iz bub večinoma v 10—14 dneh, je treba pri mnogih drugih vrstah več mesecev, eno leto, dà, često celo do šest let, kakor so to izkušnje pokazale, preden se izleže iz bube popolnoma normalno razvit metulj.

Potemtakem je pa jasno, da mora pri dotičnih vrstah buba vsaj enkrat, oziroma tudi večkrat prezimiti. To zadnje se dogaja pri nekaterih vrstah le izjemoma in neredno, kakor smo že omenili in razložili; pri drugih pa bube redno enkrat ali večkrat prezimijo. Tako prezimi n. pr. 60—75% bub srednjega nočnega pavlinčka (*Saturnia epini*) večkrat, in traja torej dôba bube tega ponočnjakaprelca redno več let.

Vrste, pri katerih so učenjaki opazovali in dognali večkratno prezimovanja bub, so zdolaj v pregledu označene z *.

Za proučevanje prezimovanja bub pa je pred vsem važno in potrebno, da si na kratko pogledamo načine in oblike, v katerih se gosenice zabubijo.

Vobče je omeniti, da je izmed vseh dôb metuljevega razvoja ravno buba najbolj izpostavljena nevarnostim, ker se ne more premikati in tako ne brani. Zato si gosenice skoraj vseh metuljevih vrst po naravnem nagonu izberó vobče kolikor toliko skrit in varen kraj, kjer se zabubijo. Bube najdemo skrite na vrtnih ograjah in plotovih, v drevesnih razpokah, v raznem lubju in mahu, med listjem in kamenjem ali pa pod rušjem in v zemlji do 30 cm globoko. Vrhutega napravijo nekatere vrste bolj ali manj umetne in trdne zapredke, ki naj še bolj varujejo in skrivajo bube.

Zabubijo pa se gosenice po naslednjih načinih:

a) Nekatere vrste si pritrdijo samo zadek z nitkami ter se obesijo navzdol tako, da visé potem bube popolnoma prosto na nitki ponigláve; n. pr. dnevni pavlinček (*Vanessa Jo*).

b) Druge vrste si zopet pritrdijo zadek kakor prve, potegnejo pa vrhutega še nitko črez sredo života, tako da gleda buba navzgor in da je nekako črez sredo privezana; n. pr. lastavičar (*Papilio Machaon*).

c) Zopet druge pritrdé neredno nekaj nitk ob predmet, kjer hočejo obviseti, in se zabubijo v takem nerednem, površnem omrežju; n. pr. gobovec (*Ocnieria dispar*).

d) Mnogo vrst prepreže in nekako zveže nekaj bilk ali listov skupaj, tako da je buba kakor v zavitku skrita; n. pr. rdeči vrbov trakar (*Catocala electa*).

e) Več vrst si napravi iz nitk tenak zapredek ali mešiček, v katerem se potem izpremené v bube; n. pr. prsteničar (*Bombyx neustria*). Nekateri teh mešičkov so prav umetni in močni; n. pr. svilnega prelca (*Bombyx mori*). Vendar pa metulj pozneje lahko prodre tak zapredek, omehčavši ga z nekim sokom, ki mu teče iz ust.

f) Še druge gosenice si napravijo zapredek kakor ravnokar navedene, a pripredejo vanj dlake, trščic in drugih stvari, tako da je tak mešiček posebno trden in često zunanje popolnoma podoben predmetu, na katerem se nahaja; n. pr. pri vrbovem zavrtaču (*Cossus ligniperda*).

g) Poseben mešiček iz rjave, sirovo-svilnate preje si naredé naši nočni pavlinčki (*Saturnia pyri*, — *spini*, — *pavonia*). Le-ta je podoben hruški in ima nekakšno grlo ali vhod. Primerjali bi ga lahko mišji pasti, samo da je vhod narobe napravljen; konci in dlake so obrnjene vunkaj, tako da metulj lahko izleze iz mešička, v mešiček pa nobena žival ne more.

h) Veliko vrst, zlasti skoraj vsi somračniki ali veščeci, se zabubi v zemlji, včasih do 30 cm globoko. Te vrste si večinoma ne napravljajo zapredkov, saj jih rušje in prst zadostno varujeta. Vendar pa ugladijo nekatere vrste mesto, kjer leži potem buba, oziroma izdolbejo tam nekako jamico; n. pr. smrtoglavec (*Acherontia Atropos*).

i) Prav malo vrst se končno zabubi skupno. V tem slučaju si naredé skupen zapredek, podoben onemu pod e); na primer sprevodni prelec (*Cnethocampa processionea*).

V teh navedenih oblikah prezimujejo bube največ. Res, da nekatere teh oblik same na sebi niso zadostna obramba proti raznim nezgodam in zlasti zimskim neprilikam; toda poudarjati moramo zopet, da sneg in zimski mraz sama na sebi ne zatareta življenjskih moči v bubah, in da velja v tem oziru tudi o bubah to, kar smo zgoraj povedali o jajčkah.

Že pri gosenicah smo omenili umetnega vzgajanja in torej tudi prezimovanja bub. Dostaviti nam je tu samo še sledeče:

Bube, ki naj prezimijo, treba da položimo na pesek, ki je nekoliko s prstjo namočen in vlažen. Na bube pa denimo prav tako na debelo še dobro raztrganega finega

mahu, tako da vedno lahko prihaja do bub sveži zrak. Bube v zapredkih naj ostanejo vsekako v le-teh, kajti drugače se metulji večinoma pokvarijo. Baš s tem, da se mora metulj iz zapredka izriniti, se mu namreč krila uravnajo in raztegnejo, drugače pa se razvijejo. Posoda s prezimujočimi bubami mora biti na mrazu ali vsaj vedno na svežem zraku; vsake dva do tri tedne naj se redno mah poškopri z mrzlo vodo, še bolje pa je, če se potrese s snegom ali z ivjem.

Če je bilo meseca novembra do srede januarija vsaj nekaj časa mrzlo, prenesemo lahko brez nevarnosti v drugi polovici meseca januarija posodo izprva v nezakurjeno sobo in za par dni potem v gorko zakurjeno sobo blizu peči. Ker je v topli sobi zrak zelo suh, zlasti če kurimo železne peči, se vlaga v posodi hitro izgubi. Na to je treba paziti in posodo poslej večkrat pogledati in poškopiti, ker se bube, ako nimajo primerne mokrote, hitro nekako usušé in poginejo.

Kdor tako vse potrebno lepo ukrene in preskrbi, bode kmalu prijetno poplačan za vso skrb in trud. Že meseca februarija ali gotovo marca, ko preprečujeta v naravi mrzli veter in često še sneg vsak vznik novega življenja, bode tak prijatelj metuljev imel v svojih posodah že vse polno življenja. Dan na dan se mu bodo izlegali metulji, vse drugačni in lepši, nego prihajajo na svetlo veliko pozneje v prosti naravi.

V stadiju bub prezimujejo ti-le pri nas navadni metulji:

- Acherontia Atropos* — smrtoglavec
- * *Acronycta Aceris* — javorova sovka
- "   *rumicis* — kislična sovka
- "   *megacephala* — debeloglavka
- Anisopteryx aescularia* — kostanjev pedic
- Anthocharis cardamines* — zorica
- * *Bombyx lanestrus* — črešnjev prélec
- * *Deilephila galii* — lakotin veščec
- * "   *euphórbiae* — mlečkar ali mlečkov veščec
- * "   *nerii* — oleandrov veščec
- * "   *elpenor* — srednji trtni večernik
- * "   *vespertilio* — netopir
- Dryobota protea* — pomladna sovka
- * *Harpyia vinula* — vrbov prélec
- "   *erminea* — hermelin
- Leucophasia sinapis* — gorčični belin
- Macroglossa stellatarum* — navadni velerilec
- "   *bombylifomis* — čmrljev velerilec
- * *Mamestra brassicae* — kapusova sovka
- "   *persicariae* — črna vrtna sovka
- "   *oleracea* — sočivna sovka
- * *Notodonta ziczac* — cikcak
- "   *dromedarius* — dromedar
- Panolis piniperda* — borova sovka
- Papilio Machaon* — lastavičar
- "   *Sodalirius* — jadravec
- Parnassius Apollo* — Apolon

- *Phalera bucephala — vologlavec
- Pieris brassicae — kapusov belin
- „ rapae — repni belin
- „ napi — repični ali ogrščični belin
- „ Daplidice — travniški belin
- Pygaera anachoreta — veliki samotar
- „ pigra — mali samotar
- Saturnia pyri — veliki nočni pavlinček
- * „ pavonia — mali nočni pavlinček
- * „ spini — srednji nočni pavlinček
- Smerinthus tiliae — lipov vėščec
- „ populi — topolov vėščec
- „ ocellata — večerni pavlinček
- *Sphinx pinastri — borov vėščec
- * „ convolvuli — slakov vėščec
- * „ ligustri — kosteničar
- Syrichthus malvae — mali pisanček
- „ alveus — veliki pisanček
- Taeniacampa gothica — deteljna sovka
- *Vanessa levana — pisani koprivar.

Metulji.

Že v začetku smo omenili, da nam izkušnja in veda dokazujeta, da prezimi le nekaj metuljev kot takih, to je v podobi popolnoma razvitih žuželk. Dejali smo tudi, da opazimo le malo metuljev dnevnikov v prvih pomladanskih dneh, in da pri le-teh izdajajo obledele in izprane barve ter često raztrgana krila, da so prespali zimo v kakem skritem kotu ali razpoki.

Resničnost teh trditev izpričujejo dose-danji pregledi, v katerih smo navedli do malega vse vrste naših domačih metuljev.

Vsekako treba ločevati tu one vrste metuljev, katere preživé zimo redno in vedno kot metulji, od onih, pri katerih je prezimovanje v podobi metulja slučajno, torej poleg prezimovanja v jajčkih, gosenicah ali bubah. Poslednje vrste so v pregledu označene z *.

Metulji, ki prezimijo kot taki, si poiščejo pozno v jeseni, ko postane poprej za nje bogato obložena miza v naravi popolnoma prazna in pritegneta burja in mraz, kak skrit in varen kotiček bodisi pod kako streho, ali pa v kaki drevesni razpoki ali duplini. Ondi nekako otpnejo. Če preneseš takega

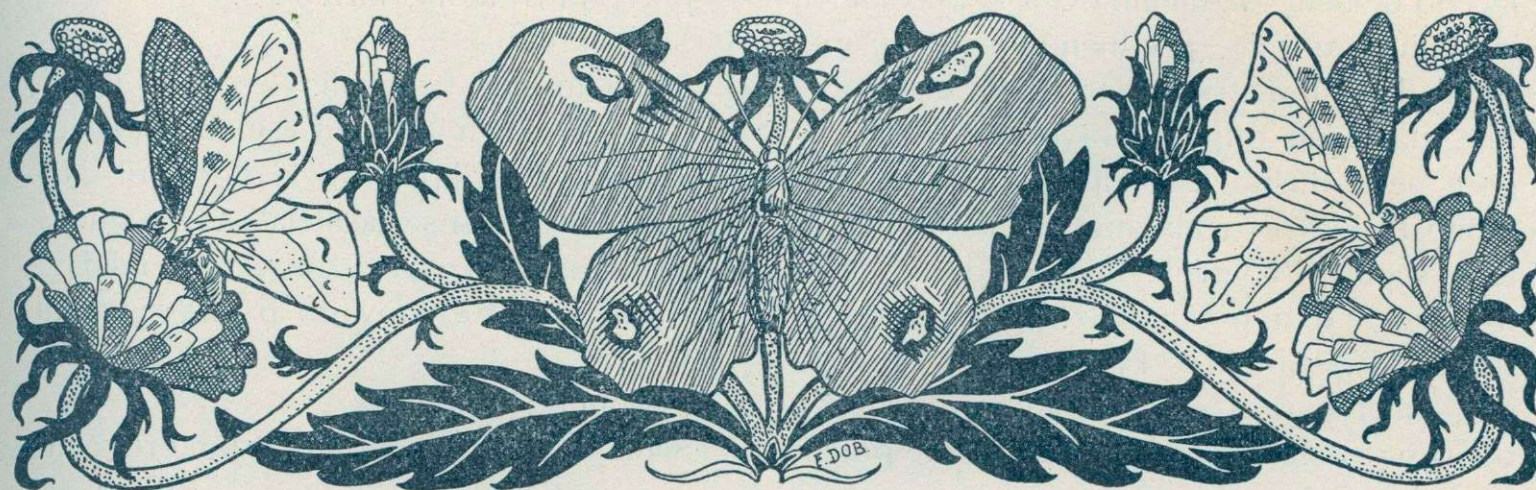
metulja v toplo sobo, oživi in si opomore kmalu, toda zopet otpne, ako ga deneš na mraz. Poizkusi, metulje umetno prezimiti, se dosedaj še niso posrečili.

Metulji, ki so srečno prebili zimo, spomladi zgodaj izleté in skrbé za zarod. Večina teh metuljev znese namreč, čeprav so se morda že jeseni oplemenili, še-le spomladi jajčka, iz katerih se kmalu izležejo gosenci; v dveh mesecih potem že izleti prvi zarod, ki se dalje plodi.

Sledeči naši domači metulji prezimujejo v dôbi metulja:

- *Argynnis Lathonia — bisernik
- Calocampa exoleta — dolgokrila sovka
- *Macroglossa stellatarum — velerilec
- Orrhodia rubiginea — tigrasta sovka
- „ vaccinii — borovnična sovka
- *Pararge Megaera — marogar
- * „ Egeria — gozdni lisar
- Rhodocera rhamnii — rumenjaka
- Scoliopteryx libatrix — zobokrila sovka
- Scopelosoma satellitia — dvopična sovka
- Vanessa Antiopa — pogrėbec
- „ Atalanta — admiral
- „ cardui — osátnik
- „ C album — beli c
- „ Io — dnevni pavlinček
- „ Polychloros — veliki koprivar ali veliki rjavec
- „ úrticae — mali koprivar ali mali rjavec
- Xylina ornithopus — lésna sovka.

Iz tega pregleda razvidimo, da prezimujejo v podobi metulja zlasti naši dnevniki, katerih gosenci živé na koprivah (koprivarji — Vanessa) in nekaj sôvk, katerih gosenci se hranijo z nižjimi rastlinami. Te rastline namreč poženo spomladi nekako najprej ter tudi najdalje v jeseni zelené. Gosenci teh vrst dobé torej takoj v prvi in zgodnji spomladi potrebne hrane, jeseni pa jim tudi dolgo ne poide. Zato imajo baš te vrste po več zarodov na leto, in pri njih prezimi zadnji jesenski, v primeri z drugimi vrstami zelo pozni zarod, ki se spomladi lahko takoj dalje plodi, ker so metulji že oplemenjeni.

Veliki dan.

Silhueta. — Spisal F. S. Finžgar.

Kadar zatrobijo trobentice in zacingljajo zvončki, kadar se zbudi mrtvo popje po grmih in se odpró v sladkih spevih kljunčki drobnih pevcev, tedaj zazveni v moji duši silna disharmonija, objame me z neizmerno težo, da zaklenem duri in zasovražim vsako družbo, spustim gardine, ker se bojim solnčnega žarka, da bi me ne zmotil — in hodim nem po sobi ter se spominjam tebe — moj pobratime — —

Jasen solnčen dan je bil tedaj. Nebo se je smejalo v nekaljenem azuru, cvetje je vonjalo z omamno sladkostjo. In ti si stal pred pragom, dvigal si krepko nogo za prvi korak — v svet . . . Stal sem poleg tebe. Tvoje oko je bilo jasno, tvoje čelo vedro, le v licih in krog ustnic se je videlo rahlo nihanje kipečih živcev, ki so kakor napeta struna loka čakali povelja, da prično delovati. Trgal se je od tebe očetni dom, trgalo gnezdo tvoje tihe sreče, pofrfotaval si s perotni kakor mlada ptica na veji poleg gnezda in čutil si v sebi moči moške in orjaške, da zaveslaš v širni svet. In tvoje oko je gledalo ta pestri svet v solnčnem žaru, z jasnim očesom, in srce ti je plalo in kipelo, da si širil roke in zahrepenel objeti vso to vesoljnost, pritisniti jo na srce, poljubiti jo z žarnim poljubom idealne duše.

In že si zastavil nogo, da storiš prvi korak. Tedaj se prismeje pred te belo oblečeno dekletce. Iz njenih oči je sevalo solnce izgubljenega raja, po njenih licih je širila pomlad najlepše cvetje, in njene ustnice so bile majčkeno odprte, kot bi ne mogle zapreti neprodušno tiste kipeče nedolžne notranjosti, ki vre neugnano na dan kot sredi loga šepetajoči virček. In pogledala ti je za trenutek v oko, potem pa z drhtečim glasom rekla: „Za spomin!“ Tvoja roka je prejela dar, kateremu so se začudile tvoje sanjave oči, pogledale njo, pogledale mene, potem pa boječe obvisile na spominku — umetno

izdelanem razpelu iz težkega mahagonijevega lesa in srebra . . . Izginilo je dekletce kot bi seraf izvršil svojo nalogo — a ti si storil prvi korak v svet, držeč v rokah križ, in prva beseda na poti v življenje je bila: „Kako je težak!“ — — —

* * *

Bival si v vrtincu življenja — — —

Nekaj let je preteklo, kar se nisva več srečala. Pozabil me nisi, a tega povedati, da misliš name, nisi utegnil. Šum za šumom, smeh in radost, kipeča reka življenja te je objemala in napajala do omotice. Ti si pa plaval sredi valov, z orjaško roko si delil pene in hitel za biseri. A biseri so ginili, za tabo so vršale pene in se ti smejale, tvoja roka je pa delala in delala, kot bi bila železna. Dvigale so se iz reke prelestne podobe, plaval si za njimi, z mogočno energijo si jih dosegel — toda v tvojemu so se vzori razblinili kakor pomladna meglica pod solnčnim trakom. A ti nisi bil človek, ki obupa. Naprej, naprej! — to je bilo tvoje geslo. In šlo je naprej, dokler te niso valovi vrgli izmučenega na suho, in takrat si zopet poiskal mene.

Nem si obstal pred menoj, suha roka je krčevito stisnila moje prste, po čelu so ti ležale brazde, ustnice so bile suhe in stisnjene, lice blede, mirno in pokojno — ne — pravzaprav ubito, mrtvo . . .

„Jaromire!“

Samo to sem vzkliknil.

Na tvojem licu je ostalo vse mirno, kakor na marmorju. Trikrat sem te ogovoril. Namesto odgovora si se zasmel. A tega smeha nisem poznal, tako se ti nisi smejal nikdar; to je bil grohot vranov ob padli žrtvi sredi puste.

„Jaromire!“

Sedla sva in zrla dolgo drug drugemu v oči.

„Ali me še poznaš?“ si izpregovoril po dolgem molku.

„Priatelj, zakaj bi te ne?“

In zopet tisti neznani smeh.

„Ti lažeš! Ti se motiš! Nekoga si poznal, ki je bil morda temu podoben, a tisti nisem jaz. Moj nekdanji „jaz“ je ubit, pohojen, zmečkan kakor črv na cesti. Izpralo je deževje sled za njim — ki več ga ni — ni več. Ponujal sem ga svetu, prodajal sem ga na trgu, dodajal na tehtnico lastne srčne krvi, in svet je bučal krog njega, pozdravljal ga navdušeno, napival mu iz polnih čaš —; a ko so ga kupili, ko so ga dobili v last in so ga imeli v svojih pesteh, tedaj ga niso pestovali — ampak pestili . . . Pljuvali so vanj, za strašilo so ga stavili vranam in krokarjem, po moji srčni krvi so bredli z umazanimi črevlji, palice so pomakali v mojo srčno kri in ž njimi pisali po stenah, po tleh, po vogalih: Norec, norec! . . . Za menoj so hodili in mi v zaprtih rokah ponujali biserov, a ko sem nastavil roko, da bi ujel vsaj en kamenček, en pristen dragulj — zagledal sem na dlani črvojedno glivo in s studom sem jo vrgel proč in bežal iz te družbe, bežal s hitečimi valovi iskat boljših ljudi“ — —

„In si jih dobil?“

„Da, da dobil, zares dobil še boljših kot so bili ti! Povedal sem, da je moje srce izčrpano, povedal sem jim, da sem bil pohojen, zaničevan, ker sem iskal biserov, ker sem hrepenel po vzorih. In tedaj so me milovali, deklamirali so v visokih pesmah o lepoti, iz šampanjk so zajemali duhovitosti, v gledališča so se hodili učiti plakat, prisegati zvestobo, slaviti vzore, objemati sovražnike . . . V polnočnih urah so sedeli ob meni, vrnivši se iz gledališč, in popivali šampanjca. Deklamirali so lepe verze, dvigali so se, nudili so mi bratimstvo, slavili, poljubovali so me — Judeži — stiskali so me na srce — Efi-jalti —, a pri tem so me grizli, zbadali, ledu devali na ogenj mojega srca in biče pletli za mojo dušo iz las Erinij . . . In tedaj sem zbežal iz svetovne kavarne, opotekal sem se po ulicah, zadeval se ob hiše, srce pa mi je stiskala tolika zima, da so šklepetali zobje

in sem krčevito zapenjal plašč ter ga vlekel čez ušesa, da ne bi slišal deklamiranih verzov, naučenih priseg in čutil tistih ledenih poljubov. Omagal sem pod kostanjem na klopi; zdramil me je šumeči dež — drgetal sem po vsem životu — —. In zdaj sem prišel k tebi — —“

„Pesimist!“

In zasmejal se mi je zopet z grohotom gavranovim. Njegove oči so gledale kakor zadnji utrinek leščerbe. Vstal sem in ga potresel za rame ter mu govoril prijateljske besede:

„Ne bodi šalobarda! Čemu iščeš grozdja na trnu? Zakaj zoblješ drnulje za ocvebe! Vidiš, jaz ti tudi pravim: Bedak, bedak! Ko greš v svet, zapri vzore doma v svoj pult, obuj visoke škornje, obleci kratko suktnjo, potem pa orjaško gazi kaluže in blato ter se vračaj na večer samo z umazanimi škornji! Te sezuvaj pred pragom, z njimi nikar ne hodi pred pult svojih idealov. Blato naj ti osnaži čez noč hlapec, ti pa zakleni duri in zamaši luknjico v ključavnici, da prah od črevljev ne prodre v tvoje stanovanje ter ti ne prepodi vzorov. Nato šele odkleni miznico, pokliči iz nje vzore in videl boš, kako bodo čisti, kako se bodo iskriili, jokali in se smejali s teboj, zabavali te, poljubljali z duhom mladih rož — in ti boš zdrav in krepak, tvoje čelo vedro, tvoje oko jasno!“

Začuden me je pogledal, stisnil mi roko in nemo odšel.

Poslej je hodil v visokih škornjih in v kratki suktnji ter orjaško bredel svetovno kalužo.

* * *

„Raduj se z menoj! Dosegel sem vzor zunaj svoje sobe!“

Tako-le karto mi je pisal. Dolgo sem sedel pred njo. Črke so plesale; privoščil sem mu srečo, toda bal sem se zanj. A kljub temu sem mu čestital — —

Za nekaj tednov dobim brzojavko:

„Pridi takoj! Strašno mi je!“

Katastrofa! Katastrofa!

Ti vzkliki so tolkli ob moje možgane, ko so ropotala pod mano železniška kolesa. Ni me ubogal: pozabil je bil na visoke škornje, pustil vzore odklenjene, zagazil je v mehkih cipelicah v blato — in sedaj se revež pogreza . . . Srce me je bolelo. Bal sem se strašnega obraza, ki ga bom moral zagledati.

* * *

Stal sem pri njegovi postelji. Bled je bil kakor platno. A na njegovem licu mir, čisti, sveti mir tistega dne, ko je namerjal prvi korak med svet. Njegovo oko je bilo trudno, toda jasno, nekoliko vlažno. V velih rokah je držal „spomin“ belooblečene deklice, ki mu ga je dala pred domačim pragom. Nasmehljal se mi je dobrovoljno. Velo roko mi je pomolil in rekel sesti.

„Prijatelj, ti se čudiš! Ni mi več strašno; ugodno, hladno mi je, tako ugodno, kot tisti dan, saj veš — pred domačim pragom. Poglej, dobil sem ideal — katerega sem iskal že celo življenje, a nanj nisem mislil . . .“ Pokazal je na križ iz mahagonijevega lesa s srebrnim Kristusom.

Gledal sem ga nemo. Nisem ga razumel. Skoro sem se bal, da blede v vročici.

„Ker ti je tako ugodno, zakaj si me prestrašil s tako brzojavko?“

„Poročilo je bilo resnično — — —.“ Oči je zaprl, po licih so ga izpreletavali tresljaji groznega boja, a samo za trenutek. Oklenil se je tesneje črnega mahagonijevega lesa in gledal veselo name.

„Ti me ne razumeš! Čakaj — ne pravim rad, a povem ti vendar, povem samo tebi; morda ti koristi, morda me razumeš.“

Obrnil se je proti meni, razpelo je omahnilo na belo platno.

„Ali si dobil tisto karto? — Da, da dobil si jo, saj si mi čestital. Torej ti lahko povem povest o najdenem vzoru.“

Po tvojem naročilu sem hodil po svetu v visokih škornjih in kratki suknji. V svojo sobo nisem prinesel nič prahu, nič blata, vse je ostalo zunaj. Vzore sem imel zaklenjene v pultu. Vsak večer sem jim odpiral,

in prihajali so kakor amoretke k meni. Šepetali so mi verze, narekavali novelice, zapletali romane, peli o blagih srcih, o pisanem cvetju, peli o solzah in smehih; sploh — zabavali so me tako, kakor se zabavajo menda tisoče metrov nad zemljo, tam gori nekje na drugem svetu. In bil sem tako srečen!

A prišel je usodni večer. Škorenj nisem sezul pred pragom — zanesel sem blata v svoj dom . . . A ni se mi zdelo blato. Saj je bila ona tako krasno, tako nežno in nedolžno bitje. Njene velike oči, temno-temnorjave, so bile obsenčene z bujnimi obrvmi kakor dve jezerci z vencem gostega luga, dve jezerci, v katerih si umiva lice jasna noč, v katerih se koplje luna z zvezdami, v katerem medli visoko solnce. Da, v te tolmunčke se je šla kopat moja duša. In zdelo se mi je, da se vrača okrepcana, čista in umita. In zašepetala mi je tako melodiozno na ušesa, govorila tako rahlo in lepo, a tako čisto, da se mi je zdelo, kot bi bile njene besede povite v duh mladih limbarjev. In zvrtilo se mi je v glavi, veroval sem, zaplakal sem od veselja, da sem našel vzor, domov sem hitel in škorenj nisem sezul, k pultu sem sedel in tebi pisal . . .

Prišel sem hoditi v mehkih čreveljčkih, odpenjal sem svoj plašč, da sem dobil duška kipečim čuvstvom. V luninih nočeh sem se izprehajal, in z mano so hodile tiste oči, šumele tiste sladke besede, vonjal tisti lepi duh po limbarjih.

A prišlo je, kar je moralo priti, ker sem hodil med svetom brez visokih škorenj.

Za gosto senčnico sem stal v drevoredu in sanjal o doseženem vzoru. Kar me predrami tisti znani glas — — — Zadrgetam, posluhnem — — —

„Ba! Idealist! Bedak! Norec! Eksistenca je prvo — a ob njegovih vzorih umrjem od gladú, ko bi Tebe ne imela — — —“

V meni je nekaj počilo, kot bi se pretrgalo srce. Zakričal sem zbesnelo — — Pod mano se je zazibal svet, slišal sem menda še bežeče korake — in drugo jutro sem se zbudil na tej postelji, na prsih pa sem tiščal križ. Tedaj sem ti brzojavil v

strašnem obupu — a preden si prišel, se je zdanilo. Kot solnce jasno sem spoznal, da so sanje o zemeljskih vzorih res samo sanje — da je edini, ki nas je ljubil in nas še ljubi nesebično, ta-le razpeti in umorjeni Bog! ... Vse drugo je le samopridno iskanje samega sebe — —“

Dvignil je križ, solze so ga polile, in bridko je zaplakal: „Zakaj sem Te našel še-le zdaj, ko umiram, Tebe, ki si naš večni, naš edini ideal!“ — — — — —

S stolpa je disharmonično hreščal ropotec Velikega petka.

„Velika noč je pred durmi“, omenim mu tiho.

„Ne, ne, velika noč, zame se prične — veliki dan — — ob velikem, večnem vzoru — — —.“

In kadar zatrobijo trobentice in zacingljajo zvončki, tedaj zazvoni v moji duši struna-posmrtnica, tedaj zaklenem duri, hodim sam po sobi ter se spominjam tebe, moj pobratime ...

Slovenska književnost.

Marjetice. Nabrane nežni mladini. Uredil in založil Alojzij Merhar. V Ljubljani. Tiskala Katoliška tiskarna. 1902 90. 134 str. Za velikonočno darilo je izšla lična mladinska knjižica, „Marjetice“, podobne oblike in vsebine, kot so jo skozi 10 let sem podajali ljubljanski bogoslovci v „Pomladnih glasih“. Ne vemo, ali je prav ali ne, da so letos knjižico drugače krstili, dasi je naslov „Marjetice“ nežnejši. Toda kakorkoli —! Smelo pa rečemo, da prekašajo „Marjetice“ vse „Pomladne glase“. Nabrali so jih štirje pisatelji bogoslovci: Alojzij Merhar, Pavel Perko, Fran Ks. Steržaj in Andrej Orehek. Nedvomno so najboljši del: „Škrjančkové pesmi“, „Pod milim nebom“ in „Citrončkove pravljice“ (zložil in spisal Alojzij Merhar.) V „Škrjančkovih pesmih“ riše s čudovito naivnostjo in kratko pa živo karakteristiko tipe vaških malčkov, dečkov in dekletec. Škrjančku je pesmice položil v kljunček Čamrov Slavko (najbrže domače ime pesnika samega). Kako se gladko berejo, kako ljubo poslušajo, zares kakor drobne popevke izpod jasnega neba! Naravnost krivico bi jim delal, ko bi jih široko razkladal, razkosaval, seciral. Tudi ni lahko povedati, katera je najlepša. Vsaka ima svojo prednost, nobeni ne

moremo očitati kake hibe. Pravi biseri so, ki so celotni najlepši. Raznoliki, mikavni prizori se nam odpró: „Pod milim nebom“. Še višjo cenó jim prisojamo kot „Škrjančkovim pesmim“. Nisem še v slovenskem slovstvu bral lepših mladinskih popevk. Te bliskovite misli, ta njih originalni zasnutek, ta preprosti, čisto zveneči izraz pričajo o veliki nadarjenosti pesnikovi. Najrajši bi vsako prepisal in semkaj postavil za zgled prave poezije zlasti onim, ki mislijo, da se za otroke sploh ne dá umetno pesniti.

„Vesela pesem“, „Žalostna pesem“, „Polževe modrosti“, „Sv. trije kralji“, „Cigan“ itd. to so umotvori, da bi se jih človek kar na pamet naučil in jih zopet in zopet deklamiral otrokom in sebi v slast. Kadar bo kdo izdajal kako „Šolsko berilo“, pač ne bo smel prezreti „Marjetic“.

Citronček (rumenjaka), prvi pomladanski metulj, pripoveduje o raznih časih doživlja v pomlajeni prirodi. Pisatelj je krasno pridružil „utile dulci“. Nežno diha iz pravljic pisateljeva ljubezen do prirode ter ljubki otroški ton. Alojzij Merhar, ki nam je znan tudi še po nekem drugem imenu, je res pesnik po božji volji. Njegova lirika ne pozna šablone, ni meglena, nova je, samородna, nežna in vendar krepka. Tudi prozaiški del se odlikuje. „Zibelka“, ki jo je spisal Pavel Perko, je milotožna do-

godbica, ki nam z mehko besedo predočuje venečo deklico Tinico. Kako veselje je imela revica do ljudi, do šole, do življenja! A morala je v prerano gomilo! Naravnost naukov ne deli spis, a omiljuje zvestobo prijateljic in zbuja sočutje do mlade neozdravljive bolnice. Na odru ležeča nas spominja pesnikovega vzklika:

Glej, tu ležiš na odri,
kot angelček miru;
očesci jasnomodri
zaprti sta svetu.

Zabavna in obenem poučna je sličica „Na Godičevem pašniku“, spisal Frančišek Ks. Steržaj. Dobro sta jo skupila Nacek in Jakec, ker sta zanemarila čredo in stikala za kosi! Beroča mladina se bo smejala, pa si tudi zapomnila dolžnosti pastirjeve. Tej sličici je po namenu podobna druga „Ujet“, ki jo je priobčil Pavel Perko, samo da ima drugačen predmet.

V kleti ujeti Janko je prejel bridko kazen za svojo poredno nagajivost napram živalim. Prav prijetno se bere črtica „Pepček-poniglavček“, spisal Andrej Orehek. Ideja je jasna. „Kdor drugemu jamo koplje, sam vanjo pade.“ Ali pretkanemu Pepčku bi prisojali vendarle več spomina. Če je on sam shrambo pod hodnikom odprl, da bi ponoči njegov bratec vanjo pal, bi se pač tudi lahko spomnil, da je odprta, in ne bi šel proti nji tudi za krivčke ne.

„Lepa in nedolžna“ (Pavel Perko) je kratka parabola. Kar je njivi plevel, to je duši greh. Marička je skrbno pazila na svojo njivico, manj na svojo dušico, dokler ji nista katehetov in materin opomin dozorila sklepa, da hoče ostati vedno lepa in nedolžna. Knjižico završuje prizor „Iz ljubezni“ (Franč. Ks. Steržaj). Lepo se nam v spisu označuje ljubezen mladih prijateljic, ki sega še onkraj groba.

Vsa knjižica bo na mladino pred vsem blažilno vplivala. Saj pa je razblaženo srce tudi dostopno vsakemu dobremu nauku, naj ga čuje v šoli ali doma.

Jezik je zelo gladek in brez vsakih slovniških napak. Tudi zunanja oprema je dična in dostojna lepe vsebine. — Odraslemln bravcu kličemo: Tolle et lege — če se hočeš prepričati, da naša hvala ni pretirana! Mladini naročamo: Prôsi svoje stariše in učitelje, da ti čimprej nabavijo „Marjetice“. Pisateljem pa: Čast delate zavodu, na katerem slove napis: „Virtuti & Musis.“

Anton Medved.

Uvod v biblijske zgodbe Nove Zaveze.
Spisal dr. Jožef Lesar, profesor bogoslovja, knezoškofijski konzistorijalni svetnik v Ljubljani. Z dovoljenjem preč. kn.-šk. ordinarijata

lavant. Ponatis iz „Voditelja“. V Mariboru, 1902. Založilo uredništvo „Voditelja“. — Tisek tiskarne sv. Cirila. Strani 190. — S to skrbno in z veliko učenostjo sestavljeno knjigo se je zopet pomnožilo naše strokovno bogoslovno slovstvo. Kdor se bavi s svetopisemskimi studijami, ne more pogrešati natančnega splošnega uvoda v zgodovino božjega razodetja, kateri mora obsegati celoten pregled zunanjih razmer, v katerih je božje razodetje nastopalo in se razvijalo. G. pisatelj je kot profesor nove zaveze na ljubljanskem bogoslovnem semenišču sestavil po najnovejših bibličnih preiskavah za svoja predavanja natančen popis zemljepisnih, političnih, versko-nravnih in splošno-kulturnih razmer, v katerih je živelo judovsko ljudstvo ob Kristusovem času. Za točnim geografskim pregledom cele tedanje Palestine sledi zgodovina hazmonejske kraljeve rodbine in rimskega gospodstva nad sveto deželo. Posebno zanimiv je popis grozljivih bojev, ki so se končali z razdejanjem Jeruzalema. Najobširnejši je seveda popis versko-nravnega stanja judovskega ljudstva. Tempelj, prazniki, služba božja, šola, sinagoga, sinedrij, skrb za ranjke, pismouki, duhovniki, razne stranke — vse to je pojasnil g. pisatelj po najbolj zanesljivih poročilih tedanje dōbe. Želimo, da bi ta temeljita knjiga našla obilo pridnih proučevalcev.

L.

Stoletna Pratika dvajsetega stoletja 1901 do 2000. Sestavil dr. Gregorij Pečjak. V Ljubljani. Izdalo „Katoliško tiskovno društvo.“ — Tiskala „Katoliška Tiskarna.“ 1901. Mala 80. Strani 221. Cena: 1 K 80 v. — V dveh oddelkih pisatelj jako poljudno in razumljivo razlaga vse, kar je neobhodno potrebno, da ve splošno izobražen človek o časoslovju V uvodu pravi g. pisatelj: „Sto let z vsemi različnimi izpremembami podati v obliki koledarja na malo straneh, se zdi drugim ‚Stoletnim pratikam‘ tako težka stvar, da je niti ne poskušajo: pod raznimi naslovi in raztreseno naštevajo različne koledarske napovedi, iz katerih mora čitatelj vsako leto posebej koledar šele sestavljati ali vsaj zamudno iskati, kar najde v letnih koledarjih pregledno skupaj. Pričujejoča ‚Stoletna pratika‘ hoče to neprikladnost odpraviti, zato stopa pred Slovence v popolnoma novi obliki: Znanstveno razvijanje koledarja je oddala drugemu delu ‚Pouku‘, v prvem delu pa ima popolno obliko preglednega koledarja; izobražencu je sama zase dovolj razumljiva, začetniku pa hoče pomagati navod.“ Nas je posebno zanimal „Pouk“. Tu najde čitatelj podatke iz zvezdoslovja, teorijo koledarstva, pouk o pomenu in uravnavi solnčnih ur, vremenoslovje, pouk o streli, mesečna pravila za

gospodarstvo, najvažnejša higienična navodila in k sklepu razne „koristne drobtinice“ ter imenik godov. Ta knjiga se odlikuje pred sličnimi te vrstè v drugih slovstvih posebno po tem, ker je pisana res s tem namenom, da ljudstvo poučuje in mu poda tudi v tej stroki, v kateri se je z praznoverjem že toliko grešilo, temeljit in jednat pouk. Vseskozi se kaže pisateljev smoter, da uči ljudi z razumom opazovati naravo. Jako natančno je sestavljen imenik godov, v katerem so še zlasti skrbno zabeleženi svetniki, ki se časte v slovenskih pokrajinah. Lepa je Dostalova barvana slika „Človek gre na delo“.

E.

Hrvaška književnost.

Knjige „Pedagogijskega književnega zbora“ za l. 1901.

Pred kratkim je izdal hrvaški „Pedagogijski književni zbor“ svojim društvenikom za l. 1901. sledeče tri knjige:

Uz obalu Adrije. Napisao Julije Kempf. Velika 8°. Str. 110. — Marljivi hrvaški pisatelj, učitelj v Požegi, Julij Kempf, kateri je l. 1898. v svoji knjigi „Od Save do Adrije“ zanimivo opisal hrvaški mladeži Bosno in Hercegovino, vodi letos svoje čitatelje na obrežje Adrijatskega morja in podrobno opisuje lepo hrvaško Primorje od Reke do Karlobaga. Potopise mladina kaj rada čita, posebno če so pisani zanimivo. Seveda se ne smejo v njih le suhoparno naštevati razni kraji; opisovanje poedinih znamenitosti ne sme biti premalenkostno. Naš pisatelj si je izbral nekako srednjo pot. Hotel je zabavati in hkrati tudi poučevati. Imel je pač pred seboj mladino in tej je hotel podati ne samo izbrane slaščice, nego tudi mnogo zdravega jedra. Njegov potopis, razdeljen na kratka poglavja, bodo lahko in radi čitali. Vžgal bode v mladih srcih ljubezen za te prelepe in zanimive kraje hrvaške domovine, obenem bode pa tudi poučil čitatelja zemljepisno in zgodovinsko v marsičem. Pripovedovanje pisateljevo prav lepo pojasnjujejo lepe slike. Naj bi pisatelj svoje potopise nadaljeval in nam v teku let podal popolno sliko hrvaške domovine!

Zemljopisna obuka u nižim i višim pučkim školama. Metodički naputak za učitelje. Priredio Adolf Vuković. 8°. Str. 250. — Ta knjiga, katero je napisal vadniški učitelj v Zagrebu, g. Adolf Vuković, namenjena je v prvi vrsti učiteljem kot pripomoček v poučevanju zemljepisa. Pisateljeva naloga je bila precej težka: imel je sestaviti kratko, porabno knjigo

in vendar moral obdelati ogromno gradivo. Razdelil jo je v dva dela: V prvem podaja teoretični pouk o vsem, kar spada v zemljepisje, v drugem pa praktična navodila, kako mora učitelj poučevati zemljepisje. S tem je podal pisatelj knjigo, kakršne Hrvatje še niso imeli; izvestno bo hrvaškim učiteljem dobro došla. Resnične so besede veščaka dr. Hinka Hranilovića, kateri pravi, „da djelo ovo zadovoljava davnoj jednoj potrebi, da predočuje i sadržaje sve, što se tiče zemljopisne obuke, sve, što u knjizi ove ruke tražimo.“

Pedagogijska enciklopedija. Uredjuju Stjepan Basariček i Tomislav Ivkanec. Knjiga I. sv. VII. (Glazba — Heinike.) Str. 385. do 448. Hrvaško pedagoško društvo je počelo težko, ali znamenito delo, ko je začelo izdajati pedagoško enciklopedijo. Delo napreduje lepo in temeljito in upamo, da ga to društvo srečno dovrši. V tem zvezku se končuje Kuháčev spis o glasbi. Strinjam se z njim, da naj otroci v ljudski šoli pojejo „unisono“, ker tako pojejo tudi oni otroci, kateri nimajo posebnega sluha. Vendar mislim, da je šel pisatelj predaleč, ko je zapisal, da se ne bi smeli otroci v ljudski šoli učiti peti po notah, ker bi zaradi tega trpela narodna pesem. To ne bode škodilo narodni pesmi, tudi se ne bodejo otroci bogve kaj naučili, koristilo jim bode pa vendar za kesneje. Saj se Venceslav Novak precej v sledečem članku „O glazbenoj obuci“ pritožuje, da prihajajo dijaki v pripravnico navadno brez vsakega glasbenega znanja, in da se mora pri njih začeti z glasbeno abecedo. Da ne more pouk napredovati zaradi množine dijakov in majhnega števila učnih ur, je lahko razumljivo. Naš rojak prof. Ivan Steklasa obširno tolmači zemeljsko oblo. Učitelj Jožef Medved je napisal korenit članek o gluhonemih, doktor J. Turić o govoru, Štefan Basariček o mestnih in meščanskih šolah. Dr. A. Bazala opisuje stare Grke, Tomislav Ivkanec Grško. Razne življenjepise sta oskrbela Št. Basariček in T. Ivkanec. Ko bode celo delo dovršeno, bode prav pripravna in potrebna knjiga vsakemu šolniku.

Hrvaški „Pedagogijski zbor“ izdaja vsako leto vsaj po tri knjige, katere dobivajo društveniki za 2 kroni. Priporočamo ga slovenskim učiteljem.

Janko Barlè.

Češka književnost.

Moje divadelní toulky. Vypravuje Fran Ad. Šubert. Svazek 1. V Praze. Tiskem a nákladem české geografičné společnosti „Unie“.

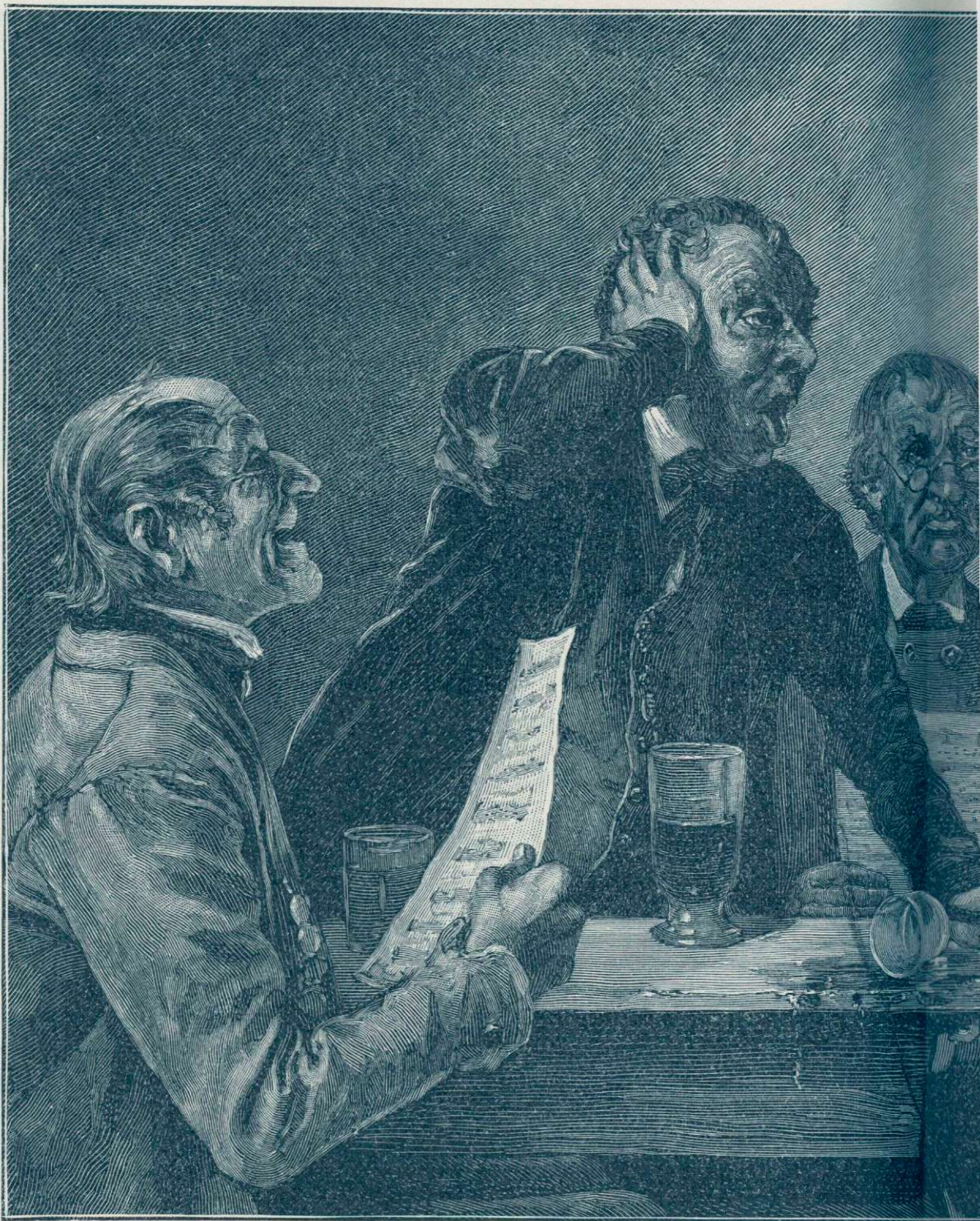

1902. — To je drugi zvezek Šubertove zbirke „Z uplynulých dob“, katere prvo knjigo smo že omenili na strani 182. „Dom in Sveta“, in katera je med Čehi našla obilo priznanja. Šubert je stopil na čelo češkemu narodnemu gledališču v oni dōbi, ko so stopali Čehi iz ozkih razmer skromne pozabljenosti v novo, cvetočo, bogato dōbo umetniškega razvoja. Zato ima pa tudi velike zasluge pri laborovem vencu, ki si ga je spletel češki umetniški genij. Šubert je hotel češko dramatično umetnost povzdigniti na najvišjo stopinjo. Zato je popotoval po vseh evropskih krajih, ki so sloveli po umetnosti svojih igravcev, ter je proučeval njih delovanje in jih tudi vabil v Prago, da tam s svojo umetnostjo požive in oplodé češkega umetniškega duha. V pričujočih knjigah pa popisuje razne spomine na slavne pisatelje in umetnike, katere si je nabral na teh zanimivih popotovanjih. Lepa Italija, domovina muz, slikovita Riviera z vsem bleskom poetičnega romanskega juga se nam tu predstavljata v svojih umetniških zastopnikih. In odtod potujemo z duhovitim pisateljem na hladni sever, v carski Peterburg in v „sveto Mosko“. A nas Slovence bolj zanima drug, sicer mnogo krajši in ponižnejši del te knjige. V poglavju „Pri otvirani jihoslovanských divadel“ govori namreč Šubert obširneje o naših domačih gledaliških razmerah. L. 1891. je bil Šubert v Ljubljani navzoč pri otviritvi našega deželnega gledališča. Tu je spoznal Šubert nekaj slovenskih pisateljev in igravcev. Splošno je bil vtisek, ki ga je dobil pri nas v Ljubljani, jako ugoden. Bil je nade-polen in pogumen začetek. Iz Ljubljane nas povede pisatelj takoj v Zagreb ter nam v duhu razkazuje tamošnje gledališče in njegove junake. — Tudi ta knjiga je jako elegantno opremljena in okrašena z mnogimi slikami. Iz Ljubljane pač vidimo v njej samo sliko novega gleda-

lišča. Knjiga ima še posebno zanimivost za one, ki so sami sodelovali pri opisanih slavnostih.

L.

Fr. S. Procházka: **Nejnovější písničky.** Nákladem Jos. R. Vilímka v Praze. Cena 1 K. — Že nekoliko čeških pesnikov je poizkušalo

Naš novi t

posnemati narodno češko poezijo, a noben ni bil v tem pogledu tako srečen kakor Fr. S. Procházka. Narodne pesmi posnemati ni lahko niti za najbolj nadarjenega pesnika. Pesnik, ki hoče posnemati narodne pesmi, je v svojem tvorjenju omejen v obliki in zlasti v gradivu.

Narodna poezija ima določene meje čuvstev in misli, ki umetnemu pesniku ne dovoljujejo, da bi po svoji volji popustil vajeti svoji domišljiji in jo pustil svobodno letati v velikem, neizmernem kraljestvu poezije. V tej panogi pesništva mu je določen edin, ozko omejen kraj,

mogoče zlagati boljših, ako noče posnemati svojega lastnega dela. Pa letá zbirka nas prepričuje takoj na prvih straneh, da Procházka še ni izcrpal svoje pesniške zmožnosti. Prosti, ali nežni, celo globoki ton je ostal v novi zbirki isti, samo motivi so novi. Nahajajo se tu pesmi od nežno-otročkih („Kolébavka“) do ljubavno-hrepenečih („Skřivánek“), od bojazljivo-tesnobnih („Vrány“) do humoristično - prešernih. Kako prešerno se tu glasi pesem „hajdaláků“ : „Hajdaláci měli práci velikou, hospodu si postavili, tři dni jedli, tři dni pili s muzikou, no s muzikou.“ Ali pa kako humoristično se glasi pesem o pivu:

Kdybys nám, pivečko, umřelo,
vodu pít by se nám nechtělo,
plakaly by staří, mladí
z mokré čtvrti kamarádi.

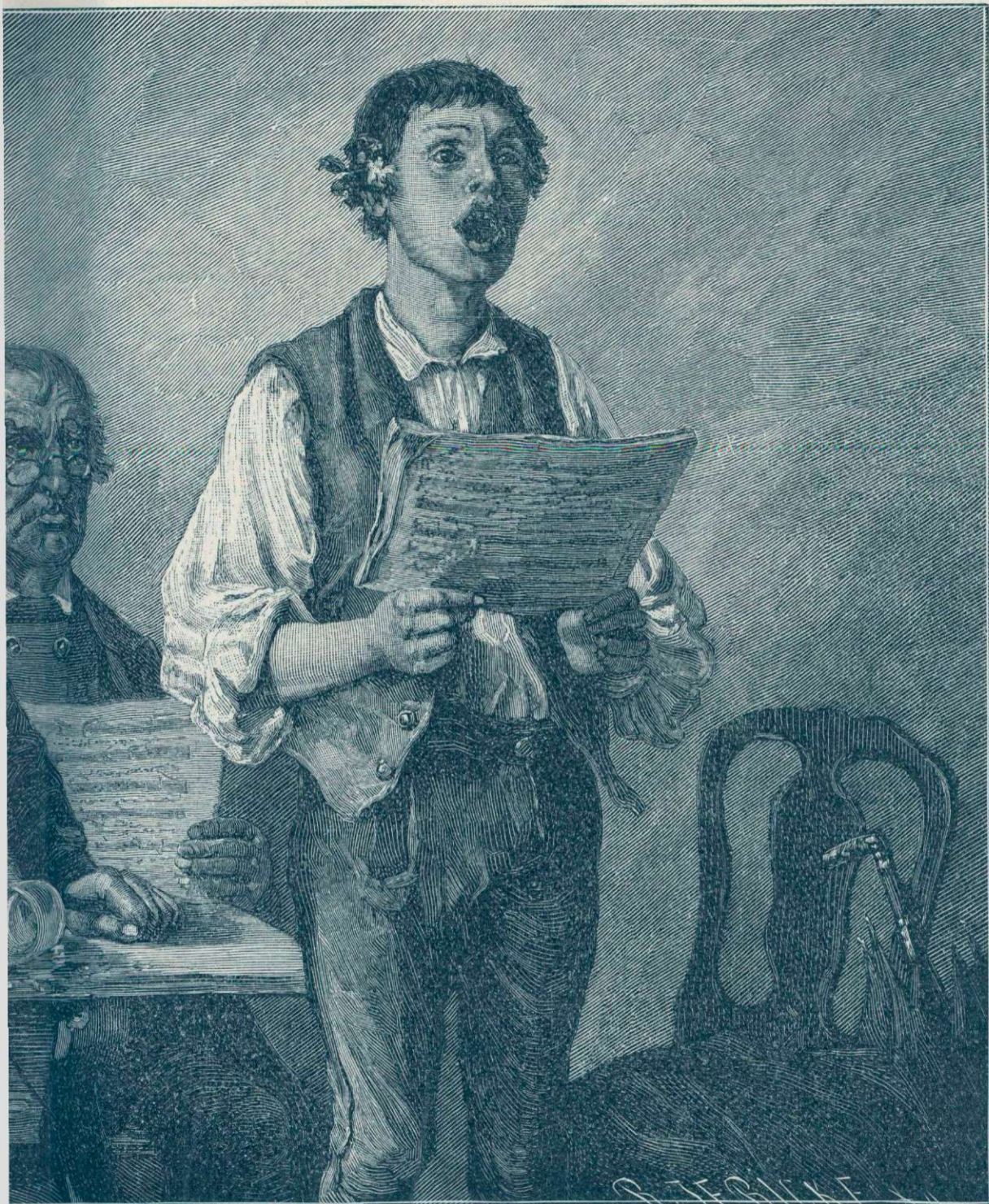
Kdybys nám, pivečko, skonalo,
to by nás sirotků zůstalo,
všichni mistři, všechny cechy,
plakaly by celé Čechy.

Kdybys nám, pivečko, zesnulo,
všecko by na světě ztrnulo,
poklesly by všechny ruce,
byl by konec revoluce.

Fr. S. Procházka je zopet s svojo knjigo pokazal, kaj je mogoče stvoriti tudi s prosto, neumetno besedo onemu, ki ima dovolj misli in resničnega čuta. Vse Procházkové pesmi so okenca v dušo, v srce češkega ljudstva, in vendar so tudi navdahnjene z individualno karakteristiko.

Strniska. Humoresky. Napsal V á c l a v Š t e c h. Cena 2 K 40 h. Nákladem Hejda a Tuček v Praze. — To je dvanaest veselih sličic, od katerih so nekatere jako satirične, zlasti štiri „Z literární brázdy“ in potem dve zadnji „Groteska staročeská“

in „Groteska staroegyptská.“ Šaljivi, lahki način Štechovega pisanja, ki je znan že iz prejšnjih njegovih knjig, se opaža tudi v tej knjigi. Nekatero humoresko, kakor „Druhou třídou“, „Záhadné děvče“ so zelo dovtipne. Ker nobena sličica ni prestopila niti v satiri niti v

novi tenor.

čez katerega meje ne sme, ako noče zabresti na stransko pot, kjer čaka le smrt narodne poezije. A Fr. S. Procházka se je znal izogniti vsem nevarnostim. Že prva zvezka njegovih „Písniček“ in „Novějších písniček“ sta imela velik uspeh, in zdelo se je, da pesniku ni

popisu situacije med spodobnosti, ni dvomiti, da bode knjiga kratkočasila vsakega čitatelja.

Fr. I. Andrlík: **Venkov**. Zábavy večerní. Rediguje E. Žák. Roč. XXII. č. 6. Náklad. V. Kotrby. Cena 50 h. — G. Andrlík nam v tej zbirki podaje štiri kratke črtice, ki rišejo zlasti napake čeških prebivavcev na deželi. V prvi in četrti črtici pripoveduje o znani in včasih nesrečni trmoglavosti („Vyděděný“, „Pro kus meze“), v tretji o ničemurnosti („Vzdělaná“); predmet druge povestice („Hráči“) je igreželnost. Pisatelj ne popisuje značaja oseb, ne analizira dušnega stanja svojih junakov, temveč kakor gledavec popisuje to, kar je videl. Tako se je v Čehih pisalo pred kakšnimi 20 leti. Navzlic temu bodo preprosti bravci čitali te povestice z zanimanjem.

Iz drugih književnosti.

N. V. Gogol: **Taras Bulba**. Romanzo tradotto dal russo da G. Trinko. — Udine. Tipografia del Patronato. 1902. Dobro znani beneški slovenski rodoljub in pisatelj — prof. I. Trinko je ob 50letnici Gogoljeve smrti preložil na italijanski jezik krasni njegov roman „Taras Bulba“. — V daljšem uvodu pojašnjuje prelagatelj, kako je bila Rusija Italijanom do zadnjega časa nepoznana dežela, da pa se je to v zadnjem času obrnilo na bolje, ker preživeli zapad mora občudovati mladost in plodovitost vstajajoče ruske duševne sile. Pomenljivo piše Trinko: „L' occidente, già maturo e raffinato, ma insieme esausto e decadente, stupisce dinanzi alla freschezza ed alla fecondità dell' ingegno russo.“ Nato omenja gosp. Trinko glavne učenjake, umetnike in pisatelje ruske, poudarjajoč njih mejnarodni vpliv na znanstvenem in leposlovnem polju. — Posebej pojašnjuje takozvani ruski verizem, ter razlaga, zakaj da se je v Rusih tako zelo razvil uprav roman, zastopan po Gogolju. Cenzura visi kakor Damoklejev meč nad političkimi in socialnimi idejami in nad njih predstavljalji, zato pa si le malo kdo upa naravnost razvijati svoje ideje, pač pa jih rajši pisatelji skrivajo pod pripovedovalno obliko; v te svoje namene rabijo tudi roman. Zato pravi g. Trinko popolno opravičeno: „E così il romanzo russo prende il posto della filosofia, della storia e della scienza sociale propriamente dette, ed acquista un' importanza, che il romanzo occidentale non sa, o non ha

opportunità di acquistare.“ Ruski roman namestuje modroslovje, zgodovino, socialno vednost ter si je s tem pridobil važnost, kakršne si ni znal in tudi ni imel prilike si pridobiti na zapadu.

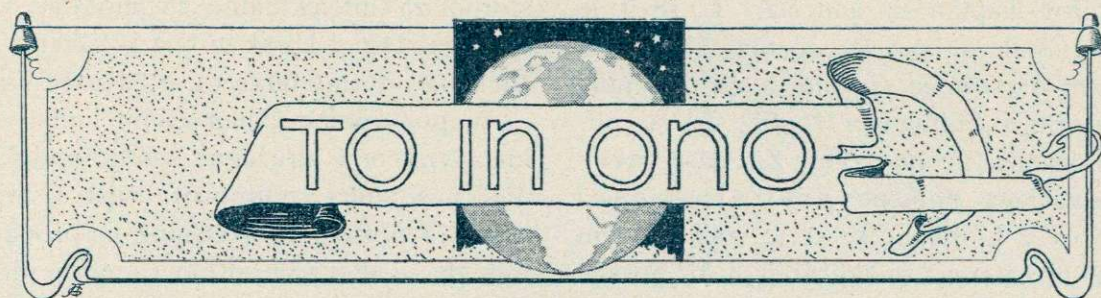
Nato prelagatelj opisuje na kratko življenje Gogoljevo, njegova dela in posebno roman „Taras Bulba“, katerega nam objavlja potem v krasnem prevodu, da tako tudi Italijani spoznajo enega največjih ruskih romanopiscev. Trinkov prevod se sme imenovati klasičen. — n.

Die Literaturen des Ostens in Einzeldarstellungen. Tako se imenuje zbirka literarnozgodovinskih del, ki je začela izhajati v Lipskem. Lani je izšla prva knjiga: **Geschichte der polnischen Literatur** von dr. A. Bruckner. Leipzig. 1901. Knjiga ima 628 strani in podaje celoten pregled vse poljske književnosti. Bruckner je profesor v Berlinu. Pri tej knjigi so mu pomagali Poljaki: Kentzynski, Sokolowski in Celichowski. Ko je pisatelj popisal začetek poljske književnosti, preide na reformacijo in na humanizem. Za diletanti 17. stoletja pride doba propada od 1700 — 1760. Koncem 18. stoletja se slovstvo zopet dvigne. Za „psevdoklasično“ dobo pride novi romantični duh v poljsko slovstvo. Nesreča poljske države, katera prežene iz domovine najduhovitejše Poljake, rodi „literaturo emigrantov“. Najslavnejši zastopniki tega slovstva so: Adam Mickiewicz, Julij Słowacki in Zygmund Krasiński. Za njimi popisuje Bruckner važnejše pesnike in pisatelje novejšje dobe in sklepa z obširnim poglavjem o Sienkiewiczzu. Cena knjigi je 6 K.

Cela zbirka je proračunjena na deset knjig in bo razdeljena v dve skupini: 1. Literatur der europäischen Länder, 2. Literatur der asiatischen Länder. Za prvo skupino piše doktor W. Wollner zgodovino ruske književnosti, dr. G. Heinrich zgodovino madjarske književnosti, dr. V. Dietrich zgodovino srednje-novogrške književnosti, dr. P. Horn zgodovino turške moderne, dr. G. Alexici zgodovino rumunske književnosti, dr. I. Vlček zgodovino češke književnosti. Izšla bo tudi knjiga: „**Geschichte der südslavischen Literatur**“, katero bo napisal naš rojak doktor M. Murko, docent na dunajskem vseučilišču.

Druga skupina bo obsegala perzijsko, arabsko, hebrejsko, kitajsko, indijsko in japonsko književnost. To zadnjo bo popisal K. Florenz, profesor na vseučilišču v Tokio.

Naše slike. Lukenjski grad se dviga blizu Prečine, poldrugo uro hoda od Novega mesta. Bliža se polagoma razpadu. Ime „Luknja“ ima zato, ker je bil stari grad zidan v skalnato votlino; ko se je pa ta v resnici „lukenjski“ grad gospodarjem Lueggerjem zdel premajhen, so za streljaj preč od njega zgradili na kamenitem griču nov, večji grad, ki so mu pa tudi dali ime Luknja. Prvi njegovi lastniki so bili gospodje Lueggerji, po njih se je grad imenoval tudi Luegg. Ko je bil pa zadnji gospod Erazem Luegger v svojem drugem, takisto v skalo zidanem gradu na Notranjskem ustreljen, je Lukenjski grad postal last deželnega kneza. Cesar Maksimilijan I. ga je pa l. 1494. podaril Frideriku Gallenbergu. Kesenje je bil njegov lastnik Frančišek Gall, ki je l. 1580. že precej trhli grad popravil, postavil tri stolpe z zidovi in hodniki in ga sploh uredil za obrambni grad. Po dedščini je prišel kesneje v roke Barbovi družini in še pozneje postal last gospodov Brennerjev. Ob Valvasorjevem času je bil gospodar Wolf Daniel Brenner, ki je grad zopet popravil, zgradil lepo dvorano in jo okusno okrasil z lepimi slikami („mit Gipsoder sogennanter Stucodor-Arbeit und Lustreizenden Gemählten“ pravi Valvasor). Od takrat datira stropna slika, katere fotografijo prinašamo na str. 193. Ker je podoba slikana na oboku, zato se vidijo črte zakrivljene in je perspektiva negotova. Na stropu pa dela prav dober vtisek. — Kristusov kip, katerega podobo prinašamo na strani 200., je delo slavnega danskega kiparja Thorwaldsena. Bertel Thorwaldsen je bil rojen na morju l. 1770., ko je popotoval njegov oče z Islandskega otoka v Kodanj, da si tam služi kruh kot rezbar. Že kot deček je pomagal očetu pri tem delu. Dobil je ustanovo, da je mogel iti v Rim proučevati velika dela plastične umetnosti. Deloval je potem v Rimu in v svoji domovini ter dovršil mnogo krasnih kipov in reliefov. Najrajši je klesal idealne mitološke podobe. Njegova dela so odločila smer umetnosti v prvi polovici osemnajstega stoletja. V njegovi ožji domovini je vladala ta smer do najnovejšega časa. Njegove podobe predstavljajo splošne vzore; zato jim manjka individualne karakteristike in dramatičnega življenja. Thorwaldsen ni bil oženjen in je vso svojo umetniško ostalino zapustil Kodanju, poleg glavnice 75.000 tol., in sicer s pogojem, da se postavi v tem mestu umetniška galerija, v kateri se naj hranijo njegova dela. Ta zbirka, „Thorwald-

senov muzej“ imenovana, je odprta od l. 1846. in obsega deloma v izvornikih, deloma v posnetkih vse umotvore slavnega mojstra. — Med slikami iz Carigrada, ki jih prinaša današnja številka, ni podobe Galatskega stolpa. Izpustili smo ga, ker ga vidijo čitatelji v letošnjem koledarju „Družbe sv. Mohorja“. — „Naš novi tenor“ je pa korenjak ves, kar ga je, a najmočnejše pri njem je njegov glas. Na konservatoriju še ni bil, pa morda še tja pride. Umetniško pot je že nastopil. V vasi so imeli kvartet, ki je slovel daleč naokoli. Bili so štirje stari izkušeni pevci. Vsi so poznali note, in tako so se bili privadili drug drugega, da so poznali med seboj vse svoje dobre in slabe strani. Tenor je že vedel, kje se bas po navadi zmoti, in nasprotno. Z eno besedo: Izvrstno jim je šlo! A tudi tem pevcem se je sreča zlagala. Bližala se je Velika noč, in kakor vsako leto, bi moral tudi zdaj nastopiti kvartet, da zapoje „Alelujo“. Še vsako leto je bilo tako, in ljudje bi rekli, da letos ni Velike noči, če bi bilo drugače. A prvi tenor, sicer tako siten in samoglaven, kakor so tenoristi po navadi, a imeniten pevec, je odšel iz vasi, ker se je s svojo krojaško obrtjo preselil v sosednji trg. Kje zdaj dobiti namestnika? Dober tenor je redka in dragocena stvar. Tri doline prehodiš, pa ga še težko najdeš. V tej zadregi se spominjo pastirja Janeza. Basist ga je slišal ukati na paši in je naznanil tovarišem, da bi ta morda bil za kvartet. Dolgo so se obotavljali, bi-li vzeli med-se tega novinca — takega otroka in še tako neizobraženega! Slednjič sklenejo, da ga vzamejo za poizkušnjo. Janez seveda rad pride. Kako se čuti počaščenega! On — pa kvartet! Vsa vas bo gledala. Dajo mu note v roke, češ: „Janez, zapoj „Alelujo“!“ In Janez je zajel sape in jo je urezal... Kako, vidite na sliki.

† Kardinal dr. Jakob Missia.

V preprosti kmetiški koči pri „Mislovih“ na Moti v župniji Sv. Križa pri Ljutomeru se je rodil dne 30. jul. l. 1838. deček, kateri je kot mož mogočno vplival na verski in splošno-kulturni razvoj našega ljudstva. Bogoslovske študije je dokončal v Rimu v jezuitskem zavodu „Collegium Germanicum“, kjer je dosegel doktorat bogoslovja. Vrnivši se domov v sekovsko

škofijo, je služil kot semeniški prefekt v Gradcu, potem kot škofov kaplan in kancelar. L. 1879. je postal stolni kanonik in pet let pozneje škof ljubljanski. Z bistrim očesom je spoznal blagi pokojnik, kaj je treba storiti v ljubljanski škofiji, da se povzdigneta duhovščina in ljudstvo. Za naše javno življenje je največjega pomena prvi slovenski katoliški shod v Ljubljani, ki se je vršil koncem avgusta l. 1892. in katerega je sklical škof dr. Missia.

Takoj se je začelo novo, krepko duševno življenje in kulturno gibanje, kakršnega doslej še ni poznala zgodovina slovenskega naroda. Odpravili so se zadnji ostanki hladnega in apatičnega janzenizma iz cerkvenega življenja. Z ljudskimi misijoni, z bratovščinami, z Marijinimi družbami, s pomnoženimi pobožnostmi in temeljitejšim verskim poukom se je postavila cerkev nasproti prodirajočemu svobodnjaštvu in visoko povzdignila verskega duha v slovenskih pokrajinah. Samostansko življenje se je povzdignilo s tem, da se je ustanovilo pod škofom Missiem trinajst novih samostanskih naselbin, katere v dušnopastirskem in humanitarnem oziru delujejo za ljudstvo; že prej v deželi naseljene redovniške družbe pa so začele krepkejšo delovati. Missia je vdihnil duhovščini živega cerkvenega duha in jo učil pred vsem skrbeti za kraljestvo božje na zemlji. Živo je čutil nesoglasje novodobnega družabnega reda s krščanskimi načeli in deloval neprestano na to, da se tudi v javno življenje uvede duh krščanske pravičnosti in ljubezni. Na tem načelu temelji vse socialno delovanje katoliško-narodne stranke na Kranjskem, katera izkuša po svojih močeh izvesti te ideje. Začela je ustanavljati delavska, rokodelska, obrtna, mladeniška, de-

kliška, izobraževalna društva, v katerih se je mnogo storilo za intelektualno in moralno vzgojo našega ljudstva. Drugi korak je bila konkretna gospodarsko-socialna reforma ljudstva. Med naše v gospodarskem oziru popolnoma zanemarjeno ljudstvo se je zanesla ideja vzajemne družabne samopomoči, katera je rodila posojilnice, podporna društva, hranilnice, kmetijske in obrtne, proizvajalne in prodajalne zadruge. Res, da se škof sam ni bavil s tem podrobnim delom,

a že to, da je rad dajal ali pospeševal iniciativo, če jo je pri kom opazil, je katoliško-narodne somišljenike vnelo za požrtvovalno delo. Ta organizacija je kmalu začutila svojo moč in izkuša vplivati na javnost po političnih društvih v smislu katoliškega in splošno-slovenskega programa. To je Missievo delo na Kranjskem. Dne 22. majnika leta 1898. je bil umeščen kot nadškof v Gorici, dne 19. junija pa je dobil kardinalsko čast. Bil je v vsakem oziru zgled pravega katoliškega duhovnika, poln vroče ljubezni do najvišjih krščanskih vzorov. Po daljšem bolehanju je umrl dne 24. marcija t. l., zadet od srčne kapi. Svoj umetniški okus je pokazal, ko je prenovil škofijsko kapelo in vzpodbujal duhovnike za lepoto cerkvá. Bil je tudi večč glasbenik. Poznal je glasbeno teorijo in zgodovino, ter tudi sam v prostih urah iskal razvedrila

† Kardinal dr. Jakob Missia.

v umetnosti. — Svetila mu večna luč!

Slovenske vzporednice na celjski gimnaziji so dale v državni zbornici zopet povod vročim parlamentarnim bojem. Zanje so glasovali vsi Slovani, nekaj katoliških Nemcev, Rumuni in Italijani. Stürgkhova resolucija, da se naj opusté, je padla za 33 glasov.

Domača umetnost. Akademski kipar gospod Repič je izdelal doprsni kip pesnika M. Vilharja. Umetniku so pri delu služile tri slabe slike pokojnikov, a ravnal se je najbolj po oni, ki ga predstavlja kot očeta, sedečega sredi družine. Vilharjevi sorodniki, katerim je gosp. Repič poslal sliko originala, so se mu prav iskreno zahvalili, osobito za to, ker je podobnost tako dobro pogodil. Delo bo razstavljeno meseca maja ali junija v Ljubljani.

Vilharjeva nova opera „Ivanjska Kraljica“ se je prvič predstavljala v Zagrebu dne 25. marca z dobrim uspehom. Libretto je napisal hrvaški pesnik Milivoj Podravski.

Hrvaški slikar Vlaho Bukovac je dovršil ogromno sliko „Karneval“ in jo poklonil društvu „Epidauru“ v Cavtatu. Na sliki je čez sedemdeset oseb.

Češki slikar Alojzij Kalvoda je razstavil prošli mesec v Pragi okoli petdeset slik. Nadopolni, komaj sedemindvajsetletni slikar je učenec Julija Mařaka, kateri je Čehom vzgojil več plodovitih mladih talentov.

Jakob Čišinský je plodovit lužiško-srbski pesnik. Nedavno je izdal zbirko balad „Kr w a kraj“, v kateri opeva „krv in kraj“ svoje lužiško-srbske domovine. Naš sotrudnik g. Fr. Štingl je napisal oceno te pesniške zbirke za češki mesečnik „Vlast“. V tej oceni imenuje Čišinskega najboljšega lužiško-srbskega pesnika ter pravi: „Verzi Čišinskega so polni in zvonki, in kadar jih čitam, spominjam se vedno podobnih nežnih stihov slovenskega pesnika Simona Gregorčiča.“

„**Ott v Slovník naučný**“, češki „Konversationslexicon“, je izšel do črke O.

Češki skladatelj Kovařovic je bil po velikem uspehu, ki ga je dosegla njegova opera „Psohlavci“, poklican k „Narodnemu gledališču“ v Pragi kot operni vodja. Zdaj je zložil zopet novo opero „Na star m b lidle“. Mehki ton češke lirike zveni tudi iz te skladbe. Kritiki radi imenujejo Kovařovica učenca francoske šole zaradi mehke in pestro razpredene orkestracije. Vendar jedro njegovih skladb je češko in domače. Libretto opere „Na star m b lidle“ je posnet iz znanega idiličnega obrazca Božene Němcove: „Babička“. Isto snov je bil že prej porabil J. Hor k za spevoigro „Babička“.

Razvoj gospodarskega šolstva na Češkem je dosegel visoko stopinjo. Najstarejšo gospodarsko šolo je ustanovil knez Schwarzenberg za svoje lastne potrebe v Rabinu l. 1850. L. 1866. so ustanovili višji gospodarski ustav v Taboru; od tega časa dalje se je ustanovilo mnogo nižjih srednjih in gospodarskih šol, in sicer ne le za splošne gospodarske nauke, ampak tudi za posebne gospodarske stroke. Dobro uspe-

vajo zimske gospodarske šole, ker dobiva v njih poljedelsko ljudstvo priložnost za izobrazbo ravno v isti letni d bi, ko ima največ časa in dobre volje za učenje. Na tehniški visoki šoli v Pragi je oddelek za višjo agrikulturno. Na ljudskih šolah se vedno množe gospodarski tečaji. Da bo ljudsko učiteljstvo moglo pri teh tečajih uspešno poučevati, se bo moralo učiti gospodarstva že na pripravnicah. K temu pa pride še delovanje potovalnih učiteljev, katere pošilja poljedelski svet češkega kraljestva po celi deželi.

O staropoljskem ljudskem gledališču je predaval v krakovski akademiji dr. Stanislav Windakiewicz. Prvo poročilo o poljski dramatikici sega nazaj v 14. stoletje. V njem popisuje Nikolaj Polak pasijonske predstave. V 15. stoletju so poročila številnejša. A šele v 16. in 17. stoletju se je bogato razvila poljska dramatična umetnost. Te igre imajo vse versko vsebino in cerkveni značaj; semtertja pa predstavljajo tudi take sodobne predmete, da dob  značaj satire na tedanje npravne razvade (n. pr. igra „O desetih modrih in neumnih devicah“). Sploh so bile npravopisne igre v 17. stoletju jako priljubljene. Iz d be do konca 16. stoletja sta se ohranila samo dva teksta poljskih iger; od ostalih so znani samo odlomki ali pa celo samo imena. Od konca 16. stoletja dalje pa nahajamo že cele zbirke in obsežne letne repertoarje. Zanimiva so „Intermedia“, kratke igrice, razdeljene med dejanja velikih misterijev. V njih je dobil ljudski dovtip priložnost, da se je svobodno in sveže razvil. Ta „Intermedia“ so se tako priljubila, da so dobila pravico samostojnega bivanja. Nabilali so jih v posebnih knjigah.

Antoni Popiel je poljski kipar, katerega ime je zaslovelo, ko je dobil prvo nagrado za načrt Mickiewiczovega stebra v Lvovu. Potem je dobil nagrado v Varšavi, postavil spomenik Korzeniowskemu v Brodih, izvršil več dekoracijnih del pri novem lvovskem gledališču, zdaj pa izdeluje spomenik Ujejskega za Lvov. Kiparsiva se je učil najprej na „Szkoli sztuk pi knych“ v Krakovu, potem na Dunaju in po drugih mestih. Popiel je star šele 36 let, a si je med Poljaki pridobil toliko zaupanje, da ne more niti izvrševati vseh naročil. Zdaj ima v delu tudi nagrobno skupino „Pietà“ za grofa Potockega.

Boleslaw Biegas. — Popoln secesijonist! Mlad umetnik, kateri se ni vglobil v tajne klasične umetnosti, ampak ki po vplivih nove d be izkuša sam iz sebe ustvariti velika dela, pred katerimi bi svet strmel! Tak je ta mladi, sicer jako nadarjeni, a še premalo dozoreli poljski kipar. Zdaj klesa fantastične, divje romantične, sicer anatomske nemogoče, a idealno globoko simbolične podobe. Ko se njegov talent razvije, bo popoln umetnik.

Nove struje. V poljskem dramatičnem slovstvu se je pojavilo več novih, od najmodernejšega duha

prošinjnih iger. Zastopnik te struje je n. pr. Lucyan Rydel, ki je spisal igro „Dies irae“. Dejanje tega igrokaza se godi na visoki, pusti planjavi. Konec sveta se bliža, a ljudstvo se v razkošnosti raduje. Kar se začne zemlja tresti v svojih temeljih. Svet se podira. Nikjer ni rešitve. Vse je preplašeno in zmedeno: Tovarnarji in delavci, bogatini in reveži — vse zdihuje in se trese v groznem strahu. Sedaj se zasliši petje procesije: S papežem na čelu prosi ljudstvo Boga, naj odvrne svojo jezo. Čudeži in znamenja se prikažejo: Iz papeževe monštrance zleti hostija proti nebu, voda se izpreminja v krv, suho listje se plazi po zemlji in skrivnostno šepeta; naposled pa se prikaže velikanski človek koščenega obraza in plamenečih oči. Njegova brada je kakor morska pena. To je Elija, ki kliče ljudstvo k pokori. Kamenje moli, sin umori svojo mater, da jo reši groze. K morskemu bregu priplava leviatan, ki nosi na hrbtu — Antikrista! Ž njim pride zlobna družba: Stara, grda ženska Astarta, Judež in Kajn. Pristaši Antikristovi se med seboj davijo in moré. Naposled zagrmí devet tromb, na nebu se zasveti vojska nebeških duhov in Kraljica angelov se prikaže. Z višave pa se čuje glas: „Jaz sem pravica in usmiljenje!“ Tako hoče pisatelj v duhu katoliške vere pokazati na odru konec sveta v pretresljivi zgodbi. Rydel je učenec Maeterlinckov, a se nam kaže v svojih igrah čisto samostojnega umetnika.

Nasprotstvo med Poljaki in Malorusi, ta stara rana severnih Slovanov, se je zopet pokazala na Lvovskem vseučilišču, katero je vsled avtonomije popolnoma v poljskih rokah. Akademski senat je zaradi nekega demonstrativnega shoda relegiral pet dijakov, in zaradi tega je 600 ruskih dijakov zapustilo Lvovsko vseučilišče in šlo drugam nadaljevat svoje študije.

Ukrajinsko pesništvo. V leposlovno-znanstvenem obzorniku „Literaturno-naukovij Vistnik“ objavlja maloruski kritik Ivan Franko pregled najnovejšega ukrajinskega pesništva. V zadnji številki podaja več zgledov iz zbirke Pačovskega „Rozsipani perli“. Pačovski je izmed onih maloruskih dijakov, ki so morali pred kratkim zapustiti Lvovsko vseučilišče.

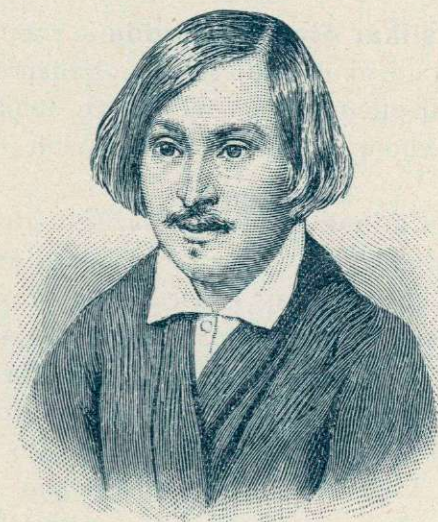
Kijevska „Akademija“ bo praznovala l. 1915. tristoletnico svojega obstanka. Izpočetka se je imenovala „Bogojavljenjska bratskaja škola“. Rektor „Akademije“, episkop Dimitrij, je predložil akademskemu senatu sledeči načrt za jubilejno slavnost: Izda se naj popolna in obširna zgodovina „Akademije“ in sestavi se naj „Sinodik“ z imeni vseh dijakov in učiteljev te šole, in ki naj služi kot nekak osebni leksikon.

Ukrajinski pisatelj Kropivnickij je pred kratkim praznoval tridesetletnico svojega pisateljevanja. Njegova daljša dela nimajo sicer posebno visoke vrednosti, pač pa je s krajšimi gledališkimi igrami mnogo vplival na mlajši pisateljski naraščaj.

Nikolaj Vasiljevič Gogolj.

Nedavno so slovesno praznovali Francozi stoletni spomin rojstva slavnega svojega pesnika in pisatelja Viktorja Hugona. Hrvatje so pozdravljali v pesmih in spisih osemdesetletnico dičnega pesnika „Osvetnikov“ fra Grge Martić-a, a tudi Rusi so se spominjali s hvaležnostjo in častjo petdesetletnice, odkar je v Moskvi umrl sloveči ruski romanopisec Nikolaj Vasiljevič Gogolj.

Opravičeno so se Rusi spominjali tega dogodka, kajti Gogolj je s svojimi slavnostnimi deli, zlasti z načinom, s katerim je pisal svoje romane, vrezal v ruskem slovstvu globoko brazdo, katera je poznejšim najslavnejšim ruskim pisateljem bila kažipot za njih pisateljevanje. — Gogolj je bil rojen 31. marcija l. 1809. v Soročincih v poltavski ukrajinski guberniji. Gogolj se odlikuje po silno mehkem značaju; preprost, plemenit, nežen, pesniško nadahnjen — tak je bil po svoji naravi in tako so ga vzgojili v do-

N. V. Gogolj.

mači hiši; njegov stric pa, bivši vojak v nekem zaporoškem polku, je napojil mlademu Gogolju dušo z nepopisnim navdušenjem za življenje kozakov, za njih dogodke, pravljice, tradicije, za njih borbe in muke, za njih zmage in slavo. V srce mladega pesnika se je vselila čarobna Ukrajina z vso svojo neusahljivo poezijo, ki se blišči v prekrasnih ukrajinskih narodnih pesmih. Poln takih idealov je prišel Gogolj l. 1828. v Peterburg; a bil je popolno razočaran in duševno potrt, ko je gledal pred seboj, kako se kar nič ne sklada njegov v duši mu živeči idealni svet z realnim, vsakdanjim življenjem. V svojo srečo se je tukaj seznanil s tedaj že slovečim pesnikom Puškinom, ki je hitro spoznal v Gogolju velike pisateljske zmožnosti; videl je, kako še vedno živi le v svoji Ukrajini, in zato mu je svetoval, naj vzame kot predmet svojim spisom dogodke iz ukrajinskega življenja.

Tedaj je pričel Gogolj pisati prve svoje povesti in novele ter jih je l. 1832. objavil v posebni izdaji; dve leti pozneje je izdal zopet zbirko „Mirgorod“.

Mlademu, nadobudnemu pisatelju so oskrbeli njegovi prijatelji, zlasti Puškin in Žukovskij, službo namestnega učitelja zgodovine na vseučilišču v Peterburgu; vendar je Gogolj ta posel kmalu zopet popustil ter se popolnoma posvetil pisateljevanju. Ni mu prijalo birokratsko, vezano življenje vseučilišnega profesorja; neodoljivo mu je bilo hrepenenje po neomejeni prostosti, kakršno uživajo kozaki po Ukrajini. Ko so v tem času njegove povesti zaslovele mej rojaki, je bil oproščen najhujših materialnih skrbi; zato se je lahko osvobodil drugih dolžnosti, da je tem uspešneje deloval na pisateljskem polju. Že tedaj je pričel nabirati gradivo za svoje slavno delo, za roman: „Mrtve duše“. Npopisane vtise, kateri je napravil prvi del tega Gogoljevega romana v literarnem svetu ruskem in tudi mej čitajočim občinstvom. Prikupljiv humor, preprosta, skoraj bi rekli, same sebe ne zavedajoča se resnicoljubnost, temeljito poznavanje ruskega življenja — vse to je pripomoglo, da je Gogolj naslikal v tem romanu istinito sliko najraznejših izvirnih tipov ruskega življenja in sicer po njih solnčni in senčni strani. Dobro znan in mnogo čitan je tudi Gogoljev „Revizor“, v katerem šiba z živim sarkazmom birokratsko življenje svoje dôle. Posebno krasen je tudi roman: „Taras Bulba.“ Zadnja leta so mu opešale njegove duševne sile. Živel je v veri, da je s svojimi spisi marsikaj zagrešil, opisujoč napake ruskega naroda, in je hotel to popraviti posebno z drugim delom „Mrtvih duš“, kateri pa ni obstal pred sodbo ruskih kritikov. Sluteč, da mu pešajo duševne in telesne sile, si je iskal opore v veri, pisal v tem smislu in tudi potoval v Palestino, da si zopet razjasni duha. Toda njegovo delo je bilo končano. Mehka njegova narava je žal prezgodaj onemogla v borbah življenja, in Gogolj je v najboljših letih umrl l. 1852. v Moskvi. Ob njegovi smrti je zopet oživel njegov spomin, ki je zadnja leta njegovega življenja nekaj zatemnel.

In sedaj petdeset let po njegovi smrti so se ruski književniki zopet spominjali literarnih zaslug Gogoljevih ter ga proslavljali zlasti kot vstvaritelja modernega ruskega romana. —n.

Žukovskij o umetnosti. Slavni ruski pisatelj Žukovskij je pisal o pesništvu: „Pesništvo mora blažiti estetične dušne zmožnosti, domišljijo, dovtipnost in čuvstvo. Ali pesnik ne sme dražiti domišljije na škodo razumu, razvijati dovtipnosti na račun dostojnosti in ne sme poveličevati ljubezni tako, da bi zavajal v nenravnost. Razen umetniških dolžnosti ima pesnik tudi dolžnosti do Boga, do domovine in do bližnjega. Te dolžnosti mora izpolnjevati z največjo natančnostjo, ker si je izbral odličen in svet poklic. Vsak bravec ima pravico, da v pesmi najostreje sodi ne le umetnika, ampak tudi človeka.

Slab pesnik, kateremu se ne zdi npravna sodba ravno tako upoštevanja vredna, kakor estetična kritika!“

Aleksej Potěhin je izmed najpriljubljenejših ruskih pisateljev. Ob petdesetletnici njegovega dramatičnega delovanja mu je priredila „Russkaja akademija jazyka i slovesnosti“ slavnostno zborovanje, pri katerem je predaval romanopisec Boborykin o razvoju ruske dramatike. Opisal je Ostrovskega in Grigorjeva kot prednika Potěhinova in podal naposled pregled njegovih literarnih del. Potěhin predstavlja plemenitaše, in sicer najrajši majhne plemenitnike, kakor Ostrovskij meščanstvo in trgovstvo. Posebno živo kaže, kako demoralizira mestni vpliv majhno plemstvo po deželi. Potěhin je tudi reformator ruskega pozorišča. Vlada ga je imenovala za dramaturga skupno z Vševoločkim, ravnateljem carskih gledališč.

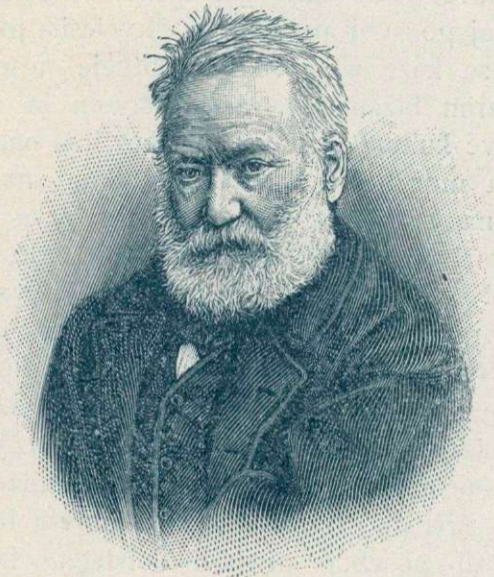
Ruska cerkev. Rusija stopa vedno odločneje v krog svetovnih kulturnih držav. Sicer je bila že od nekdanj po svoji politični moči velesila prve vrste, vendar se kaže zdaj vedno očitneje nesoglasnost med starim bizantskim razkolništvom in med duhom nove kulture. Katoliška cerkev ima pač vse pogoje, da more z vsakim novodobnim napredkom stopiti na svetovno pozorišče kot prva kulturna sila; a razkolna cerkev je izgubila to moč, ko se je ločila od svojega središča, od Rima. To važno kulturno vprašanje se je v zadnjem času razmotrivalo obširno tudi v ruskem časopisju, seveda, kolikor mu je to dopuščala v tem jako stroga cenzura. V francoskem jeziku razpravlja o tem J. Moszyński v odprtem pismu na grofa Goleničeva-Kutuzova. Kot najboljšo sredstvo, ki bi moglo ozdraviti Rusijo, so priporočali posebno pristaši Tolstega, da se naj uvede popolna „svoboda vesti“. A Moszyński pravi, da bi to ne bila prava pot, ker bi s tem prišla Rusija v oblast prostozidarskim in judovskim vplivom. V prvi vrsti je treba po nazorih Moszyńskega, da se v Rusiji osvobodi cerkev državne sužnosti — seveda ne da bi se pri tem pretrgali prijateljski stiki med cerkvijo in državo — in da bi se razkolna cerkev spojila s katoliško cerkvijo. Potem bi se pomirilo nasprotstvo med Rusi in med Poljaki, omogočila bi se trajna zveza med Avstrijo in med Rusijo, in s tem bi se položil temelj novemu kulturnemu razvoju.

Viktor Hugo. „Dom in Svet“ prinaša v tej številki sliko znamenitega francoskega pesnika in pisatelja Viktorja Hugona, katerega stoletni rojstni spomin so Francozi posebno sijajno praznovali 26. februarja t. l. Slavni akademik Jul. Lemaitre je zapisal ob tem povodu sledeče besede: „Vse stranke, vsa mišljenja se smejo sklicevati na Hugona. Ludovik Veuillot je rekel, da je Viktor Hugo zvon, ki vibrira v vseh glasovih. To je istina. On je jeka, svet za-se, zato si ga nikdo ne more prisvojiti.“ O pomenu Hu-

gonovega slovstvenega delovanja sporočimo obširneje v prihodnji številki.

Matilda Serao. Ena najzanimivejših pisateljic v novem slovstvu je Matilda Serao. V njenem življenju odseva duševni razvoj novodobnega človeštva. V povestih iz mlajše dōbe je sledila verističnim strujam. Posnemala je skeptični realizem francoskih pisateljev in se udajala njih materialističnim težnjam. A občutila je živo svežega duha prerajajočega se duševnega razvoja in ga pozdravila v slovitem pismu „Vitezom ideala“! Nato je šla v Palestino in pod vtiskom novih idej napisala povest „Nel paese di Gesù“, v kateri je povzdignila svojega duha do čiste, gorke religije. Posebno pozornost pa je zbudila njena povest „Suor Giovanna della Croce“. Pretresljivo popisuje v tej duhoviti povesti nesrečno usodo iz samostana kruto izgnane redovnice. V Italiji so v imenu „svobode in napredka“ med raznimi

Viktor Hugo.

drugimi redovnicami iz samostana izgnali tudi sestro Jovano. Za to, da so ji pokončali njen pravi poklic, so jej dali bornih tisoč lir ter jo pahnili vun v sovražni svet. Niti dote, ki jo je prinesla seboj v samostan, ni dobila nazaj. Zdaj pa je pahnjena v zlobni in sovražni svet, kateri nje ne umeje in ona ne njega. Njena čista duša se bori s propalostjo in zmaguje v najhujših bojih. Že prej je bila Matilda Serao obdelala slično snov v povesti „La Ballerina“, v kateri je popisala gledališko plesavko, ki se v najtežavnih borbah ohrani nepokvarjeno. Sestra Jovana se mora potikati okoli pri sorodnikih, in sredi najbolj izkvarjenih ljudskih slojev izkuša vse muke bede in krivice. V pretresljivem poglavju „Il ventre di Napoli“ je pisateljica z živimi barvami drastično naslikala najbolj dramatične prizore te bolesterne borbe. V zadnjem poglavju pisateljica živo kaže veliki razloček med krščansko in med moderno dobrodelnostjo.

„Obed za siromake“ priredé v eni najuglednejših napoljskih hiš — a ta „siromašni obed“ je namenjen bolj za to, da se tam šopirijo samoljubne bogate dame pod pretvezo dobrodelnosti, kakor pa za uboge, kruha lačne siromake. Med ubožci pa je tudi sestra Jovana, potrta od starosti in revščine, in v njeni duši še tembolj bolesterno odmeva ta kričeči razpor med modernim svetom in med čuvstvovanjem krščanskega srca. Tako slika Matilda Serao svoje „anime melanconiche, eroiche, tristi, fatali!“

Filippo Machetti. Dné 18. jan. je umrl v Rimu v starosti 66 let glasbenik Filippo Machetti. Zložil je več del; najznamenitejše se imenuje „Ruy Blas.“ Petnajst let je bil načelnik „Akademije sv. Cecilije“. Splošno so ga priznavali kot enega najboljših laških glasbenikov.

Kaj Nemci najrajši čitajo? Uredništvo berlinskega časopisa „Das literarische Echo“ je razposlalo na izposojevalnice knjig vprašanje, katere pisatelje njihovi odjemavci najrajši beró. Iz 65 odgovorov sledi, da so se največkrat zahtevale knjige: C. Viebig, „Das tägliche Brot“; G. von Ompteda, „Eysen“; E. Georgy, „Die berliner Range“; Sienkiewicz, „Quo vadis?“; J. Wassermann, „Die Geschichte der jungen Renate“ in L. Ganghofer, „Der Dorfapostel“. — Seveda niso izposojevalnice knjig najboljše merilo za pravo vrednost kake knjige.

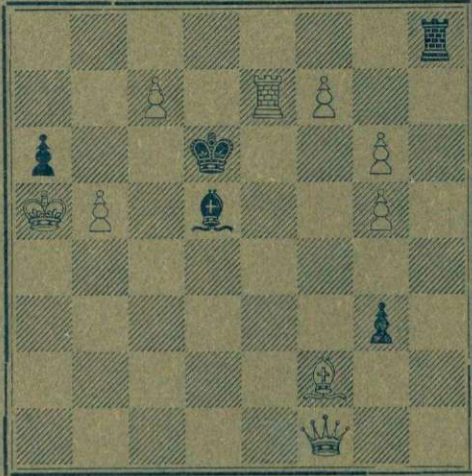
Srečne pesmi. Mascheronijeva balada „For all Eternity“ je donesla čistega dobička čez 200.000 K; založnik je skladatelju izplačal zanjo 50.000 K, dasi jo je bil ta prej ponujal brez uspeha drugemu založniku za 200 K. Tako velikanski dobiček je donesla tudi Sullivanova pesem „Lost Chord“; skladatelj jo je zložil v eni uri srečnega razpoloženja. Najsrečnejši je bil pa založnik pesmi „In old Madrid“, ki mu je donesla skoro pol milijona kron.

Bizantstvo v znanosti. Ne mislimo tu na bizantstvo v slabem pomenu, ampak na bizantstvo kot znanost. Dolgo časa se niso zapadni učenjaki mnogo zmenili za stari Bizancij in njegovo zgodovino. Odkar je padel Carigrad pod turško oblast, je nekako izginil iz svetovne zgodovine. Zdaj je pa obrnila znanost tudi nanj svojo pozornost. Pred desetimi leti je začel izhajati list „Byzantinische Zeitschrift“, ki je zbudil podobna podjetja v drugih slovstvih. V Peterburgu izhaja „Vizantinskij Vremennik“, na Francoskem „Revue de l' Orient latin“, „Revue de l' Orient chrétien“ in „L' Écho d' Orient“, v Rimu pa latinski „Oriens christianus“ in „Bessarione“, ki ima posebni namen združiti zapadno cerkev s katoliško. Na več vseučiliščih so se vpeljale tudi stolice za bizantski studij. — Proučevanje carigradske preteklosti bo pojasnilo pač tudi marsikatero vprašanje, ki se tiče jugoslovanske in vzhodne cerkvene zgodovine.

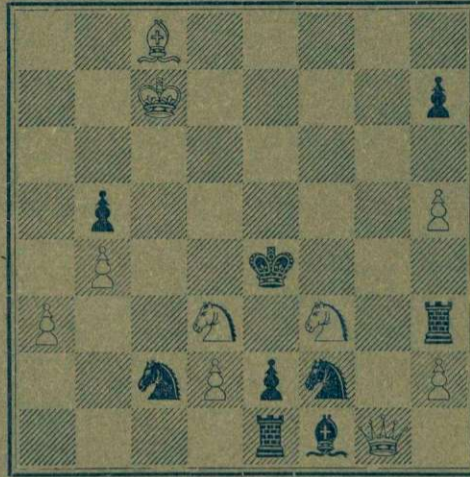
Šah.

Naloga št. 18.
Stan. Trčala. Brno.
Original.

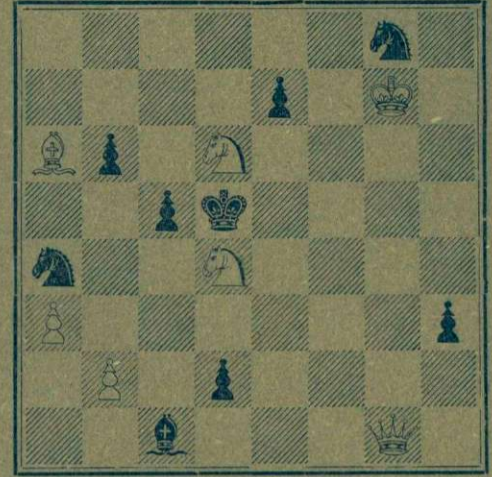
Mat v dveh potezah. — (9+5 = 14.)

Naloga št. 19.
K. Kondelik. Praga.
Original.

Mat v treh potezah. — (10+9 = 19.)

Naloga št. 20.
K. Kondelik. Praga.
(I. Bl.)

Mat v treh potezah. — (7+9 = 16.)

Naloga št. 21. — Geslo: „Egeria“, v turnirju lista „Stratégie“ IV. častno priznanje.

B.: Kc7, Dc8, Tg4, Le4, Se7, pa4, b4, d6, d2, g2, g5.
Č.: Ke5, Dh8, Tc4, Lg8, h2, Sa5, pc6, e6, g7, h7.

Mat v treh potezah.

Naloga št. 22. — A. F. Mackenzie. — Prvo darilo v Brighton Society.

B.: Kb4, Da3, Td4, f7, Le4, f6, Sc1, h1, pb2, g6, g7.
Č.: Kf4, Te1, Lh6, Sf1, pg4, g5.

Mat v dveh potezah.

Naloga št. 23. — Dr. A. W. Galicky. — „Šach. Listy.“

B.: Kf2, Te7, h5, Sc6, pf4, f6.
Č.: Kg6, pf6.

Mat v treh potezah.

Partije iz velikega mejnarodnega turnirja v Monte Carlu.

Partija št. 5. — Italijanska igra.

Beli: M. J. Čigorin.

Črni: Dr. S. Tarrasch.

1. e2 — e4	e7 — e5	24. f2 — f4	c6 — c5
2. Sg1 — f3	Sb8 — c6	25. Sd4 — f3	Da6 — c4
3. Lf1 — c4	Lf8 — c5	26. Sf3 — h4	Dc4 — e6
4. Sb1 — c3	Sg8 — f6	27. f4 — f5	Dc6 — f7
5. d2 — d3	d7 — d6	28. h5 — h6	Kg8 — h8
6. Lc1 — e3	Lc5 — b6	29. h6 : g7+	Df7 : g7
7. Dd1 — d2	Lc8 — e6	30. Dg3 — h2	Tf8 — f7
8. Lc4 — d5	0 — 0	31. Tf1 — f3	Ta8 — g8
9. Ld5 : c6	b7 : c6	32. Ta1 — f1	Dg7 — g5
10. d3 — d4	Lb6 — a5	33. Lc3 — b2	Ld7 — b5
11. Dd2 — d3	Dd8 — b8	34. Lb2 — c1	Dg5 — g4
12. 0 — 0!	Db8 : b2	35. Tf1 — e1	Tg8 — g7
13. Le3 — d2	La5 : c3	36. Lc1 — h6	Tg7 — g8
14. Ld2 : c3	Db2 — b5	37. Lh6 — f4	Tf7 — g7
15. d4 : e5	Le6 — c4	38. Lf4 — h6	Tg7 — f7
16. Dd3 — e3	Sf6 — g4	39. Lh6 — d2	Lb5 — c6
17. De3 — g5	Sg4 : e5	40. Tf3 — f4	Dg4 — g5
18. Sf3 — d4	f7 — f6	41. Tf4 — f2	Dg5 — h5?
19. Dg5 — g3	Db5 — a6	42. Tf2 — f3	Tg8 — g4
20. Sd4 — f5	Se5 — g6	43. Tf3 — h3	Tf7 — g7
21. h2 — h4!	Lc4 — e6	44. Sh4 — g6+	h7 : g6
22. Sf5 — d4	Le6 — d7	45. f5 : g6	in črni se vda.
23. h4 — h5.	Sg6 — e7		

Partija št. 6. — Odklonjeni damni gambit.

Beli: F. I. Marshall.

Črni: K. Schlechter.

1. d2 — d4	d7 — d5	15. Td1 : d7!	Dc6 : d7
2. c2 — c4	e7 — e6	16. g2 — g4	Dd7 — d8
3. Sb1 — c3	c7 — c6	17. g4 : h5	Dd8 : h4
4. e2 — e4	d5 : e4	18. Sf3 : h4	e6 — e5
5. Sc3 : e4	Lf8 — b4 +	19. h5 : g6	h7 : g6
6. Lc1 — d2	Dd8 : d4	20. Th1 — g1	Tf8 — e8
7. Ld2 : b4	Dd4 : e4 +	21. Sh4 — f3	f7 — f6
8. Lf1 — e2	Sb8 — d7	22. Tg1 : g6 +	Kg8 — f7
9. Sg1 — f3	c6 — c5	23. Tg6 — g3	Lc8 — d7
10. Lb4 — c3	Sg8 — f6	24. Sf3 — d2	Te8 — h8
11. Dd1 — d6	De4 — c6	25. Sd2 — e4	b7 — b6
12. Dd6 — g3	0 — 0	26. Tg3 — f3	f6 — f5
13. Ta1 — d1	Sf6 — h5?	27. Lc3 : e5	Th8 — h4
14. Dg3 — h4	g7 — g6	28. Se4 — d6 +	in črni se vda.

Partija št. 7. — Odklonjeni damni gambit.

Beli: D. Janowski.

Črni: Dr. S. Tarrasch.

1. d2 — d4	d7 — d5	18. Lg3 : e5	Th5 : e5
2. c2 — c4	e7 — e5	19. c4 — c5!	Lb6 — a5 +
3. d4 : d5	d5 — d4	20. Ke1 — f1	Le6 — b3
4. Sg1 — f3	Sb8 — c6	21. Dd1 — d3	Ta8 — a6
5. a2 — a3	a7 — a5	22. Se4 — g5	Lb3 — d5
6. h2 — h3	Lf8 — c5	23. Lf2 — d5	Dd7 : d5
7. Lc1 — g5	Sg8 — e7	24. Th1 — h3	Te5 — e7
8. Sb1 — d2	h7 — h6	25. Tc1 — c4	Te7 — d7
9. Lg5 — h4	Lc8 — e6	26. Sg5 — f3	Ta6 — c6
10. Ta1 — c1	a5 — a4	27. Tc4 : d4	Dd5 — e6
11. g2 — g4	Dd8 — d7	28. Sf3 — g5	Td7 : d4
12. Lf1 — g2	Se7 — g6	29. Dd3 : d4	De6 : d7
13. Lh4 — g3	h6 — h5	30. Th3 — e3 +	Ke8 — d8
14. g4 : h5	Th8 : h5	31. Sg5 : f7 +	Kd8 — c8
15. h3 — h4	Sg6 : e5	32. Dd4 : d7 +	Kc8 : d7
16. Sf3 : e5	Sf6 : e5	33. Sf7 — e5 +	in črni se vda.
17. Sd2 — e4	Lc5 — b6?		

Partija št. 8. — Odklonjeni damni gambit.

Beli: Marshall.

Črni: v. Scheve.

1. d2 — d4	d7 — d5	11. e3 — e4?	Sd5 : c3
2. c2 — c4	e7 — e6	12. b2 : c3	Sf6 : e4
3. Sb1 — c3	Sg8 — f6	13. Lc4 — d3	Se4 — f6
4. Sg1 — f3	Lf8 — e7	14. h2 — h4	Dd8 — a5
5. Lc1 — f4	c7 — c6	15. Lg3 — e5	Sf6 — g4??
6. Ta1 — c1	Sb8 — d7	16. Ld3 : h7 +	Kg8 : h7
7. e2 — e3	0 — 0	17. Sf3 — g5 +	Le7 : g5
8. Lf1 — d3	d5 : c4	18. h4 : g5 +	Sg4 — h6
9. Ld3 : c4	Sf6 — d5	19. Dd1 — d3 +	in črni se vda.
10. Lf4 — g3	Sd7 — f6		

Mejnarodni turnir v Monte Carlu se je končal dne 13. marca t. l. Dobili so: I. darilo (5000 frankov in dragoceno umetnino) Geza Maroczy iz Budapešte s $14\frac{3}{4}$; II. darilo (3000 fr.) Harry Nelson Pillsbury iz New Yorka s $14\frac{1}{2}$; III. darilo (2000 fr.) D. Janowski iz Pariza s 14; IV. darilo (1500 fr.) Teichmann iz Londona s $13\frac{1}{4}$; V., VI. in VII. darilo (1000, 750 in 500 fr.) so si delili K. Schlechter z Dunaja, dr. Siegbert Tarrasch iz Norimberka in Henrik Wolf iz Jägerdorfa (aystr. Šlezija), vsak z 12 enotami. Za zmagovalci sledé: Čigorin $11\frac{1}{2}$, Marshall 11, Gunsberg $10\frac{3}{4}$, Napier $9\frac{1}{2}$, Mieses $9\frac{1}{4}$, Albin in Mason po $8\frac{1}{2}$, Marco $7\frac{3}{4}$, pl. Popiel $7\frac{1}{4}$, Eisenberg in Scheve, ki imajo po 5 enot, Reggio $2\frac{1}{2}$, Mortimer 1. Zmagovavca za I. darilo je odločila šele zadnja ponavljavna partija, v kateri je Maroczy nasproti Tarraschu v drugo dosegel remis in s tem $\frac{1}{4}$ več nego njegov tekmeč Pillsbury. Znameniti so uspehi Teichmanna in Wolfa, zlasti pa mladega Napierja, ki je bil dosedaj v evropskih šahovih krogih popolnoma neznan, kateremu pa obetajo zaradi njegovega igranja še veliko bodočnost na bojišču 64 polj. Jako je presenetil neuspeh Čigorina (lani IV. darilo), Marshalla in tudi Scheveja, ki je lani dobil III. darilo.

V malo mesecih se vrši mejnarodni turnir v Hannoveru na Nemškem, katerega se udeleži tudi „Champion of the World“ prof. dr. E. Lasker.

Match po kabelu mej Anglijo in Zedinjenimi državami Severne Amerike, ki se vrši od l. 1896. sem vsako leto, se

je igral 15. marca. Zmagala je Amerika z 3 : 2 : 5 (= 3 partije dobila, 2 izgubila, 5 remizirala). Rezultat: Lawrence (Angl.) $\frac{1}{2}$ Pillsbury (Zed. drž.); Mason (A) $\frac{1}{2}$ Barry (Z. D); Atkins (A) 1 Marshall; Lee (A) Hodges (Z. D); Mills (A) $\frac{1}{2}$ Hymes (Z. D); Bellingham (A) $\frac{1}{2}$ Voigt (Z. D); Trenchard (A) 1 Delmar (Z. D); Blake (A) $\frac{1}{2}$ Newmann (Z. D); Michell (A) o Howell (Z. D); Girdlestone (A) o Helms (Z. D). = $4\frac{1}{2}$: $5\frac{1}{2}$. Uspeh prejšnjih matchev je bil sledeč: L. 1896. je zmagala Amerika proti Angliji z $4\frac{1}{2}$: $3\frac{1}{2}$; l. 1897. je premagala Anglija Ameriko s $5\frac{1}{2}$: $4\frac{1}{2}$, l. 1898. ravno tako s $5\frac{1}{2}$: $4\frac{1}{2}$, l. 1899. Amerika Anglijo s 6 : 4, l. 1900. istotako s 6 : 4, l. 1901. je bil boj neodločen. Kakor znano, je zmagovalci oni, ki trikrat zapored zmaga. Darilo je dragocen srebrn pokal, darovan od Sir Newnessa.

Dvanajsti švicarski turnir se vrši 31. maja in 1. junija v Bielu.

V šahovem krožku zdravniškega društva v St. Peterburgu se je končal ravnokar handicap-turnir s 13 udeležniki. I. darilo je dobil Levin z 10 + od 12 partij. V kratkem se vršita tam zopet dva turnirja, eden za najmočnejše, drugi za srednje močne igravce peterburške.

V velikem problemskem turnirju pariškega šahovskega časopisa „Stratégie“ je konkuriralo 395 nalog za 24 daril v skupnem znesku 1000 frankov. Pet daril so dobile dvopotezne naloge, tropotezne sedem, štiripotezne pet, tropotezni samomati dve in študije tri. Poleg daril je doseglo več nalog tudi častna priznanja.

Nove knjige.

Sa Kninske Tvrjave. Kancona dr. Trešića-Pavičića. Pretiskano iz „Vienca“. Sav prihod za otkupljenje Kninske tvrjave. Ciena 50 filira. 1902. Dionička tiskara u Zagrebu. Strani 25.

Mogućnost uskrsnuća tijela u svjetlu prirodnih znanosti. Protiv antianastatičke bludnje spiritizma kao religiozno-filozofskoga sistema. Napisao Ferdo Heffler, vjeroučitelj u kr. preparandiji i vježbaonici zagrebačkoj. (Preštampano iz „Katoličkoga lista“. U Zagrebu 1902. Tiskara C. Albrecht (Josip Wittasek). Dobiva se u knjižari Trpinac-Wittasek. Strani 54.

Kratka uputa u narodno gospodarstvo. Sp. dr. Juraj Vrbanić. U Zagrebu. Tisak Dioničke tiskare. 1902. Strani 47. Ciena 80 filira.

Bible a najnovější objevy v Palestině, Egyptě a Assyrii. Sepsal F. Vigouroux, ředitel semináře sv. Sulpicia v Paříži. Páté vydání francouzské se svolením spisovatelovým přeložil prof. dr. Ant. Podlaha. S četnými vyobrazeními archeologických nálezů, mapkami a plany dle nákresu abbé Douillarda, arhitekta. Dílo schválené listem svátého Otce Lva XIII. ze dne 20. srpna 1887. Český překlad schválen kníž. arcib. konsistoří v

Praze dné 25. srpna 1894. V Praze 1901. Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba. Tega velikega dela je izšel 49. in 50. zvezek.

Několik vynikajících katolických povah XIX. století. Z Hammersteinova spisu vybral a přeložil prof. Jan. Kosina. Cyrillo-Meth. knihtisk. V Praze 1902. Cena 2 K 30 h. — Pisatelj je izbral in preložil najlepše sestavke iz znane Hammersteinove knjige „Charakterbilder aus dem Leben der Kirche“. Knjiga je prav izvrstna posebno za predavanja po društvih. Izšla je kot XXIII. zvezek „Vzdělavací knihovne katolické“.

Bajky o jesuitech. P. Bernard Duhr. T. J. Svazek XX. Vzdělavací knihovna katolická. Pořádají: Dr. Jos. Tumpach a dr. A. Podlaha. Sešit 20—21. České autorisované a doplněné vydání. Cena 1 K. V Praze 1902. Cyrillo-Methodějska knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba.

Privilegirte Landesbank für Bosnien und die Herzegovina und ihre Thätigkeit. Eine politisch-finanzielle Darstellung von Božidar Nikašinić. Prag 1902. Selbstverlag des Verfassers. Für den Buchhandel zu beziehen durch Fr. Hovorka, Buchhandlung Prag, Žitná ulice.